

PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
Marian Banaś

LKA.410.011.01.2021

Pan
Michał Kurtyka
Minister Klimatu i Środowiska
ul. Wawelska 52/54,
00-922 Warszawa

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Zmienione zgodnie z treścią Uchwały Nr 68/2021
Kolegium Najwyższej Izby Kontroli z dnia 15 grudnia 2021 r.

P/21/067 Wykorzystanie energii wód termalnych dla celów wytwarzania ciepła

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
ul. Filtrowa 57, 02-056 Warszawa
T +48 22 444 50 00, F +48 22 444 57 93
NIK@NIK.gov.pl

Adres korespondencyjny: Skr. poczt. P-14, 00-950 Warszawa

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Ministerstwo Klimatu i Środowiska ¹ , ul. Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa
Kierownik jednostki kontrolowanej	Michał Kurtyka - Minister Klimatu i Środowiska - od 6 października 2020 r. (minister właściwy do spraw energii ² , klimatu ³ i środowiska), a poprzednio, tj. od 21 marca 2020 r. Minister Klimatu ⁴ (minister właściwy do spraw klimatu i energii), Michał Woś ⁵ – Minister Środowiska od 5 marca do 6 października 2020 r. ⁶ Henryk Kowalczyk – Minister Środowiska od 9 stycznia 2018 r. do 15 listopada 2019 r. Jan Szyszko – Minister Środowiska w okresie od 16 listopada 2015 r. do 9 stycznia 2018 r., Maciej Grabowski – Minister Środowiska od 27 listopada 2013 r. do 16 listopada 2015 r., W okresie objętym kontrolą działem administracji rządowej <i>energia</i> kierowali: Jacek Sasin - Minister Aktywów Państwowych od 15 listopada 2019 r. do 20 marca 2020 r. Krzysztof Tchórzewski - Minister Energii od 1 grudnia 2015 r. do 14 listopada 2019 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Realizacja polityki surowcowej i energetycznej w zakresie wykorzystania energii wód termalnych. 2. Inicjowanie i wdrażanie instrumentów wsparcia rozwoju geotermii oraz nadzór nad ich realizacją.
Okres objęty kontrolą	Lata 2015-2021 (do dnia zakończenia czynności kontrolnych), z uwzględnieniem informacji z lat wcześniejszych niezbędnych do oceny kontrolowanej działalności.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ⁷
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontroler	Mariusz Krynke, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/118/2021 z 24 maja 2021 r.

(akta kontroli str. 1)

¹ Dalej także: „MKiŚ”.

² Dział *energia* utworzono 27 listopada 2015 r. – art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 19 listopada 2015 r. o zmianie ustawy o działach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1960).

³ Dział *klimat* utworzono 29 lutego 2020 r. – art. 1 pkt 2 lit. b ustawy z dnia 23 stycznia 2020 r. o zmianie ustawy o działach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 284).

⁴ Minister Klimatu kierował od dnia 15 listopada 2019 r. działem administracji rządowej *środowisko* na podstawie rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 listopada 2019 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Klimatu (Dz.U. z 2019 r. poz. 2266),

⁵ Od 15 listopada 2019 r. powierzono Ministrowi - Członkowi Rady Ministrów Michałowi Wosiowi prowadzenie prac związanych z przygotowaniem propozycji podziału spraw objętych działem administracji rządowej "środowisko" pomiędzy ten dział administracji rządowej a projektowany dział administracji rządowej "klimat". - rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 listopada 2019 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra - Członka Rady Ministrów Michała Wosia (Dz. U. z 2019 r. poz. 2276).

⁶ Z dniem 21 marca 2020 r. utworzono Ministerstwo Środowiska rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie utworzenia Ministerstwa Środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 497).

⁷ Dz. U. z 2020 r. poz. 1200 ze zm., dalej: „ustawa o NIK”.

II. Ocena ogólna⁸ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

W ocenie NIK, w okresie objętym kontrolą, Minister Środowiska, Minister Klimatu a następnie Minister Klimatu i Środowiska podejmowali i realizowali bezpośrednio lub pośrednio⁹ działania mające na celu rozpoznanie zasobów geotermalnych w Polsce i ich wykorzystanie oraz działania w zakresie objęcia wsparciem państwa zadań związanych z wykorzystaniem energii wód termalnych. Działania te nie zapewniły jednak realizacji w badanym okresie założeń odnoszących się do wykorzystania zasobów geotermalnych ujętych w *Krajowym planie działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych* z 2010 r. Wynikało to m.in. z niewystarczającego rozwoju wykorzystania energii geotermalnej w latach wcześniejszych, z długotrwałości procesów inwestycyjnych związanych z budową ciepłowni geotermalnych, a także z licznych zmian organizacyjnych resortów odpowiedzialnych za sprawę geotermii.

W ramach nadzoru nad PIG-PIB opiniowano planowane zadania państwowej służby geologicznej¹⁰ z zakresu m.in. rozpoznania zasobów geotermalnych i udostępniania informacji geologicznej o tych zasobach, a także weryfikowano wnioski o dofinansowanie tych zadań, monitorowano realizację zawartych umów w tym zakresie i poddawano ocenie efekty ich realizacji. Ponadto opiniowane przez ministra właściwego ds. środowiska były wnioski o dofinansowanie przedsięwzięć geotermalnych ze środków subfunduszu geologicznego, składane¹¹ przez inne podmioty niż PIG-PIB.

W ramach nadzoru nad NFOŚiGW opiniowano wdrażane programy priorytetowe wspierające m.in. rozwój geotermii oraz zmiany w tych programach, a jeden z nich - *Udostępnianie wód termalnych w Polsce*, został wdrożony z inicjatywy Głównego Geologa Kraju. Równoległe NFOŚiGW uruchomił dedykowany program priorytetowy *Polska geotermia Plus*, którego celem było zwiększenie wykorzystania zasobów geotermalnych w Polsce poprzez m.in. budowę nowej, rozbudowę lub modernizację istniejącej ciepłowni/elektrociepłowni/elektrowni geotermalnej opartej na źródłach geotermalnych.

Minister Środowiska/Minister Klimatu/Minister Klimatu i Środowiska był Operatorem programów wdrażanych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego¹² i Norweskiego Mechanizmu Finansowego¹³ oraz Instytucją Pośredniczącą w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko, w których jednym z obszarów objętych wsparciem było wykorzystanie zasobów geotermalnych¹⁴. Ministerstwo prowadziło działania promocyjne i informacyjne w celu upowszechnienia informacji o możliwościach wykorzystania zasobów geotermalnych, w tym także poprzez inicjatywy PIG-PIB oraz stwarzało warunki do wykorzystania doświadczeń innych krajów w tym obszarze¹⁵.

NIK ocenia pozytywnie przygotowanie, po przejęciu przez Ministerstwo¹⁶ obsługi spraw działu energia, projektu *Strategii dla ciepłownictwa*, bazującego m.in. na *Raporcie na temat stanu i perspektyw wykorzystania geotermii w Polsce*, uwzględniającego m.in. rozwój ciepłownictwa geotermalnego, w tym sieci ciepłowniczych przewidzianych dla rozwiązań niskotemperaturowych.

Zdaniem NIK, szerszemu i stałemu rozwojowi wykorzystania energii geotermalnej, w szczególności służą systematyczne działania podejmowane w dłuższej perspektywie czasowej. Do powyższego, pożądanego stanu potencjalnie może przyczynić się przygotowywany od października 2020 r. projekt *Wieloletniego programu rozwoju wykorzystania zasobów geotermalnych w Polsce – mapa drogowa*.

⁸ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną, jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁹ Poprzez nadzór nad Państwowym Instytutem Geologicznym – Państwowym Instytutem Badawczym – dalej: „PIG-PIB” lub „Instytut”, wykonującym od 2012 r. zadania państwowej służby geologicznej - art. 163 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2021 r. poz. 1420) - dalej: „ustawa Pgg” oraz nad Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej - dalej: „NFOŚiGW”.

¹⁰ Dalej: „psg”.

¹¹ W ramach programów priorytetowych NFOŚiGW.

¹² Dalej: „MF EOG”.

¹³ Dalej: „NMF”.

¹⁴ Nadzorowany NFOŚiGW wdrażał te programy (prowadził nabory, zawierał umowy).

¹⁵ Projekty finansowane ze środków MF EOG i NMF.

¹⁶ Ministerstwo Klimatu i Środowiska, a wcześniej Ministerstwo Klimatu.

Powyższy *Wieloletni programu rozwoju zasobów geotermalnych w Polsce – mapa drogowa* został przywołany w projekcie Polityki Surowcowej Państwa¹⁷ z 6 kwietnia 2021 r. NIK zwraca przy tym uwagę, że projektu PSP nie opracowano w terminie określonym w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*¹⁸, tj. w 2016 r., a jej przyjęcie przez Radę Ministrów zaplanowano dopiero na IV kw. 2021 r. Polityka Surowcowa Państwa dotyczyć będzie m.in. systemu zarządzania i gospodarowania kopalinami, w tym wodami termalnymi oraz posiadanymi przez Polskę ich zasobami.

Podejmowane dotychczasowe działania dla zwiększenia wykorzystania ciepła wód termalnych w Polsce były niewystarczające do osiągnięcia w latach 2015-2019 założeń przyjętych w *Krajowym planie działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych* z 2010 r., w zakresie łącznego wkładu przewidywanego dla technologii geotermalnej w Polsce, w realizację wiążących celów na rok 2020¹⁹. Założenia odnoszące się do ilościowego wkładu energii geotermalnej w końcowe zużycie energii odnawialnej zostały osiągnięte w ww. okresie na poziomie od ok. 23% (dla 2018 r. i 2019 r.) do ok. 38% (dla 2015 r.)²⁰.

NIK zwraca także uwagę, że niektóre z podejmowanych działań, mających za cel szerszy rozwój wykorzystania zasobów geotermalnych, nie były konsekwentnie realizowane, co m.in. wynikało z reorganizacji w latach 2019-2020 przyporządkowania działów administracji rządowej: środowisko, energia i klimat poszczególnym ministrom. Opracowany w 2018 r. projekt programu ProGeoterm, który miał kompleksowo wspierać inwestorów w sferze geotermii, nie został wdrożony, ani też wykorzystany w późniejszym programowaniu w obszarze geotermii, ponieważ po zmianie Głównego Geologa Kraju nastąpiła zmiana koncepcji opracowanego projektu PSP z 4 marca 2019 r., dla której ProGeoterm był projektem wykonawczym.

Wdrożony w okresie objętym kontrolą, strategiczny projekt dotyczący geotermii, za którego realizację odpowiedzialne było Ministerstwo Środowiska²¹, ujęty w SOR, tj. projekt *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*²² został oparty na realizowanych przez PIG-PIB siedmiu zadaniach psg z zakresu rozpoznania zasobów geotermalnych oraz trzech przedsięwzięciach dot. geotermii finansowanych ze środków MF EOG i NMF, z których część stanowiła kontynuację działań rozpoczętych jeszcze przed opracowaniem założeń tego projektu.

Zakres części prac PIG-PIB wykonywanych w ramach jednego z zadań²³ ww. projektu RiWPGwP został skoncentrowany na miejscowościach liczących poniżej 50 tys. mieszkańców, które w ocenie NIK są jednak potencjalnie mniej perspektywicznymi lokalizacjami dla inwestycji geotermalnych²⁴. Nastąpiło to w rezultacie przyjętego przez Instytut sposobu uwzględnienia uwag Ministerstwa do projektu tego zadania.

NIK zwraca uwagę, że zadania państwowej służby geologicznej, realizowane przez PIG-PIB, w tym zadania dot. rozpoznania geologicznego z zakresu wód termalnych, były niemal w całości finansowane ze środków NFOŚiGW pomimo że zgodnie z art. 162a ust. 1 ustawy Pgg powinny być one finansowane ze środków budżetu państwa w części dotyczącej środowiska będących w dyspozycji ministra właściwego do spraw środowiska²⁵.

¹⁷ Dalej: „PSP”.

¹⁸ Dalej: „SOR”. Strategia przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r., jako aktualizacja średniookresowej strategii rozwoju kraju, tj. *Strategii Rozwoju Kraju 2020*. Na dzień 30 czerwca 2021 r. była obowiązującym, kluczowym dokumentem w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej.

¹⁹ Co dotyczyło zakładanego 15% udziału energii ze źródeł odnawialnych w strukturze zużycia energii finalnej brutto w 2020 r. Według GUS (*Energia ze źródeł odnawialnych w 2019 r.*) w 2015 r. wskaźnik ten wyniósł 11,89%, a w 2019 r. wyniósł 12,16% (dane za 2020 r. do dnia zakończenia kontroli NIK nie były znane).

²⁰ Zużycie energii geotermalnej planowane/zrealizowane wyniosło odpowiednio w latach: 2015 r. - 57/21,7 ktoe; 2016 r. - 70/22,2 ktoe; 2017 r. - 86/22,6 ktoe; 2018 r. - 105/23,7 ktoe; 2019 r. - 107/25,1 ktoe (gdzie 1 ktoe = 41 868 GJ energii).

²¹ Dalej także: „MS”.

²² Dalej także: „RiWPGwP”.

²³ Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geosrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania.

²⁴ Niższa atrakcyjność tych miejscowości dla inwestycji w geotermię zazwyczaj związana jest z niższą koncentracją potrzeb ciepłowniczych, wynikającą z charakteru zabudowy oraz z niższą skalą potrzeb ciepłowniczych.

²⁵ W trakcie kontroli NIK nr S/18/001 „Realizacja wybranych zadań państwowej służby geologicznej”, przeprowadzonej w MS ustalono, iż nie zapewniono finansowania PIG-PIB z budżetu państwa i wnioskowano o podjęcie działań mających na celu zapewnienie finansowania psg ze środków budżetu państwa, zgodnie z ustawą Pgg, niezależnie od finansowania ze środków NFOŚiGW czy innych możliwych źródeł.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe²⁶ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Realizacja polityki surowcowej i energetycznej w zakresie wykorzystania energii wód termalnych

Opis stanu faktycznego

1.1 Opracowanie polityki surowcowej państwa

Projekt *Polityki Surowcowej Państwa* z 25 stycznia 2019 r.²⁷, której opracowanie wynikało ze *Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju (z perspektywą do 2030 r.)* przyjętej przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r., został przekazany Stałemu Komitetowi Rady Ministrów w dniu 25 stycznia 2019 r. Kolejny z 4 marca 2019 r. przekazano 6 marca 2019 r., a jego przyjęcie przez Stały Komitet Rady Ministrów nastąpiło 4 kwietnia 2019 r. Dnia 29 maja 2019 r. ww. projekt PSP przekazano pod obrady Rady Ministrów²⁸.

Pełnomocnik Rządu ds. Polityki Surowcowej Państwa²⁹ w piśmie z 28 sierpnia 2019 r. skierowanym do Przewodniczącego Stałego Komitetu Rady Ministrów, wskazał na konieczność rewizji zapisów dokonanych w przekazanym projekcie PSP, co wynikało, jak wyjaśnił Pełnomocnika ds. PSP, z faktu rezygnacji z prac nad projektem ustawy o Polskiej Agencji Geologicznej, która wg założeń miała odpowiadać za realizację zadań określonych w projekcie PSP. Pełnomocnik ds. PSP wyjaśnił także, iż trwały wówczas równoległe prace nad *Polityką energetyczną Polski do 2040 r.* wymagające dostosowania zapisów opracowywanej PSP do tego dokumentu. Wobec powyższego od 1 września 2019 r. podjęto działania w zakresie dokonania rewizji zapisów PSP 2019³⁰ i jej aktualizacji.

Ostatni projekt *Polityki Surowcowej Państwa* z 6 kwietnia 2021 r.³¹ przygotowany przez Pełnomocnika Rządu ds. PSP został przekazany 19 kwietnia 2021 r.³² Zespołowi do spraw Programowania Prac Rządu celem wprowadzenia do wykazu prac Rady Ministrów³³.

(akta kontroli str. 512-538, 345-346, 3912-3915)

PSP była bezpośrednio powiązana z przyjętą *Polityką energetyczną Polski do 2040 r.* i *Polityką ekologiczną państwa 2030*, stanowiąc jeden z projektów strategicznych wskazanych w SOR, w której założono, że projekt strategiczny PSP będzie przygotowany w 2016 r., a realizowany w 2018 r.

Wyjaśniając przyczyny opóźnień w tym zakresie Pełnomocnik Rządu ds. PSP podał, że wynikało to ze zmian reorganizacyjnych Ministerstwa Środowiska, w tym nieobsadzenia stanowiska Głównego Geologa Kraju w okresie od 5 czerwca do 31 lipca 2019 r. i od 21 marca do 20 października 2020 r., a następnie ograniczeń związanych z pandemią COVID-19. Stwierdził również, iż na przebieg procesu tworzenia PSP wpływ miała także konieczność wymaganej rewizji zapisów tego dokumentu wynikająca z prowadzenia wówczas równoległe prac nad innymi aktami prawa regulującymi kwestie z obszaru geologiczno-surowcowego (prace nad projektem ustawy o Polskiej Agencji Geologicznej, prace nad dokumentem strategicznym *Polityka energetyczna Polski do 2040 r.*).

Pełnomocnik ds. PSP wskazując obecny stan prac nad polityką surowcową państwa stwierdził, że po finalnym przyjęciu *Polityki energetycznej Polski do 2040 r.* dokonano

²⁶ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

²⁷ Dalej: „PSP 2019”.

²⁸ Ponowne przekazanie projektu *Polityki Surowcowej Państwa* pod obrady Rady Ministrów, w związku z uwagami Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, nastąpiło 30 maja 2019 r.

²⁹ Dalej: Pełnomocnik ds. PSP.

³⁰ Po tym czasie nastąpiły też zmiany organizacyjne Ministerstwa - zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 19 listopada 2019 r. Ministerstwo Środowiska zostało przekształcone w Ministerstwo Klimatu, kolejnym rozporząd. Rady Ministrów z 20 marca 2020 r. ponownie utworzono Ministerstwo Środowiska, w okresie 21.03-30.10.2020 r. nie powołano Głównego Geologa Kraju, który zgodnie z rozporząd. Rady Ministrów z 9 maja 2016 r. pełni funkcję Pełnomocnika ds. PSP, a po powołaniu 20 października 2020 r. Głównego Geologa Kraju, 17 lutego 2021 r. przekazano projekt PSP do konsultacji międzyresortowych.

³¹ Dalej: „PSP 2021”.

³² Pismo nr DNGS-ZD.70.1.2021.TR.

³³ Pismo DNGS-ZD.70.1.2021.TR z 19 kwietnia 2021 r.

ostatecznego ukształtowania celów szczegółowych i działań polityki surowcowej państwa dzięki czemu dokument PSP 2021 został przekazany do Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, a jego przyjęcie planowane jest na IV kwartał 2021 r.

(akta kontroli str. 347-376, 512-538, 3914-3915)

W sprawozdaniu z zadania audytowego³⁴ przeprowadzonego w okresie czerwiec-wrzesień 2018 r. audytorzy Biura Kontroli i Audytu MŚ stwierdzili, iż częste zmiany kadrowe na stanowiskach dyrektorów/z-cy dyrektora przede wszystkim w Departamencie Nadzoru Geologicznego³⁵ i Departamencie Polityki Surowcowej i Analiz³⁶ ich zdaniem miały wpływ na długość opracowywania polityki surowcowej państwa.

(akta kontroli str. 734-789)

1.2 Planowanie działań wykorzystania ciepła wód termalnych

1.2.1 Wykorzystanie energii geotermalnej było elementem:

- 1) *Krajowego planu działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych z 2010 r.* (przygotowanego przez Ministra Gospodarki), w którym m.in.:
 - w zakresie rozwoju odnawialnych źródeł energii³⁷ w obszarze ciepła i chłodu przewidziano utrzymanie dotychczasowej struktury rynku, przy uwzględnieniu rozwoju geotermii oraz energii słonecznej;
 - określono prognozy zapotrzebowania na energię finalną brutto³⁸ w zakresie ciepła geotermalnego: w 2015 r. - 147,5 ktoe³⁹, w 2020 r. - 221,5 ktoe, w 2025 r. - 298,5 ktoe, w 2030 r. - 348,1 ktoe;
 - przewidziano najszersze zastosowanie energii geotermalnej w budynkach publicznych;
 - przyjęto trzy scenariusze rozwoju energetyki geotermalnej – A⁴⁰, B⁴¹ i C⁴².
- 2) *Strategii „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko (przygotowanej przez Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Środowiska) – perspektywa do 2020 r.”⁴³*, w której zawarto działania do podjęcia w obszarach energetyka i środowisko oraz m.in.:
 - powierzono Ministerstwu Środowiska m.in. działania: nr 4 rozpoznanie możliwości wykorzystania energii geotermalnej, nr 45 upowszechnianie stosowania technologii ograniczających emisje pyłów oraz NOx i SOx;

³⁴ Nazwa zadania audytowego (doradczego): „Przejrzystość podziału zadań (w tym określonych w dokumentach strategicznych) pomiędzy komórkami geologicznymi MŚ. Wykorzystanie zaleceń pokontrolnych NIK.”

³⁵ Od stycznia 2016 r. do sierpnia 2018 r. w DNG - sześć osób na stanowisku dyrektora (średni czas na stanowisku – ok.

5 m-cy) i pięć osób na stanowisku zastępcy dyrektora (średni czas na stanowisku – ok. 7 m-cy).

³⁶ Od czerwca 2016 r. do sierpnia 2018 r. w DSA - trzy osoby na stanowisku dyrektora (ostatnia od marca 2017 r. a poprzednie 3-4 miesiące) i cztery na stanowisku zastępcy dyrektora (minimalny czas na stanowisku – miesiąc, a średni – 6,5 miesiąca).

³⁷ Dalej: „OZE”.

³⁸ Energia finalna brutto została zdefiniowana w dyrektywie OZE jako: finalne zużycie nośników energii na potrzeby energetyczne + straty energii elektrycznej i ciepła w przesyłce i dystrybucji + własne zużycie energii elektrycznej do produkcji energii elektrycznej + własne zużycie ciepła do produkcji ciepła.

³⁹ ktoe (kilotonne of oil equivalent) - tysiące ton oleju ekwiwalentnego, 1 ktoe = 41 868 GJ

⁴⁰ Scenariusz A opierał się o założenia „Polityki energetycznej Polski do 2030 roku”. Oba opracowania bazowały na podstawie potencjału ekonomicznego sektora geotermii w Polsce lecz prognozy te nie uwzględniały wykorzystania energii geotermalnej, jako źródła energii elektrycznej. Oszacowany wkład energii geotermalnej (łącznie głębokiej i płytkiej) w dostarczanie energii w Polsce wg scenariusza A: w 2015 r. – 2 282,7 TJ, w 2016 r. – 2 510,9 TJ, w 2017 r. – 2 762,0 TJ, w 2018 r. – 3 038,2 TJ, w 2019 r. – 3 835,7 TJ, w 2020 r. – 5 124,2 TJ.

⁴¹ W scenariuszu B przyjęto powolny wzrost energetyki geotermalnej w oparciu o dane EurObservera i mapy drogowej EEP_REPAP dla Polski do 2020 roku. Scenariusz ten zakładał powolny wzrost wykorzystania energii geotermalnej, co spowodowane miało być wciąż istniejącymi barierami rozwoju tego rodzaju OZE, zwłaszcza geotermii głębokiej. Był to tzw. scenariusz status quo, w którym nie przewidywano zmian systemowych dodatkowo wspierających geotermię. Oszacowany wkład energii geotermalnej (łącznie głębokiej i płytkiej) w dostarczanie energii w Polsce wg scenariusza B: w 2015 r. – 3 953,8 TJ, w 2016 r. – 4 663,3 TJ, w 2017 r. – 5 512,8 TJ, w 2018 r. – 6 531,4 TJ, w 2019 r. – 6 867,4 TJ, w 2020 r. – 7 455,8 TJ.

⁴² Dla scenariusza C przyjęto ścieżkę rozwoju przygotowaną na podstawie analizy Instytutu Energetyki Odnawialnej pt.: *Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii w Polsce do roku 2020* wykonanej w roku 2007, a także na podstawie załącznika do *Polityki energetycznej Polski do 2030 roku*. Oba opracowania bazowały na podstawie potencjału ekonomicznego sektora geotermii w Polsce, przy czym prognozy te nie uwzględniały wykorzystania energii geotermalnej, jako źródła energii elektrycznej. Oszacowany wkład energii geotermalnej (łącznie głębokiej i płytkiej) w dostarczanie energii w Polsce wg scenariusza C: w 2015 r. – 3 603,9 TJ, w 2016 r. – 4 618 TJ, w 2017 r. – 5 625,4 TJ, w 2018 r. – 6 499,0 TJ, w 2019 r. – 7 928,4 TJ, w 2020 r. – 8 936,6 TJ.

⁴³ Uchwała nr 58 Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia 2014 r. w sprawie przyjęcia Strategii *„Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko - perspektywa do 2020 r.”* (M.P.2014 poz. 469, ze zm.) – dalej BEiŚ. W związku z przyjęciem 14 lutego 2017 r. przez Radę Ministrów *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, która zastąpiła średniookresową *Strategię Rozwoju Kraju 2020*, zdecydowano o zastąpieniu BEiŚ dwiema odrębnymi strategiami: *Polityką ekologiczną państwa 2030* i *Polityką energetyczną Polski do 2040 roku*.

- Ministerstwo Środowiska zostało zaangażowane m.in. w działania, których realizację powierzono Ministerstwu Gospodarki: nr 30 wspieranie inwestycji w odnawialne źródła energii, nr 31 promocja energetyki odnawialnej w Polsce, nr 34 poprawa lokalnego bezpieczeństwa energetycznego;
- określono w strategii zadania priorytetowe w zakresie ochrony środowiska, m.in.: ograniczanie zanieczyszczeń powietrza, zwiększenie dostępnych mechanizmów finansowych będących wsparciem dla inwestycji w tym zakresie;
- zamieszczono mapę najbardziej optymalnych stref lokalizacji źródeł OZE, w tym geotermalnych.

W strategii BEiŚ nie ustalono wskaźników dot. energii ze źródeł geotermalnych.
(akta kontroli str. 242-254, 494-499)

- 3) *Krajowego planu na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030*⁴⁴, opracowanego przez Ministerstwo Aktywów Państwowych⁴⁵, w którym:
 - przewidziano udział energii geotermalnej w mixie energetycznym zauważając, że aktualnie jej wykorzystanie jest na stosunkowo niskim poziomie, lecz przewiduje się trend wzrostowy. Zwrócono uwagę, iż określenie potencjału geotermalnego wymaga dużych nakładów finansowych przy dużym stopniu niepewności, ale wykorzystanie tego typu energii może stanowić o rozwoju danego obszaru;
 - wymieniono źródła środków wsparcia dla rozwoju geotermii - programy NFOŚiGW, Fundusze EOG i norweskie;
 - w zał. nr 2 do KPEiK⁴⁶ zawarto prognozę zużycia energii brutto ze źródeł odnawialnych w ciepłownictwie i chłodnictwie⁴⁷, a w zał. nr 1 prognozy bez wdrożenia KPEiK⁴⁸;

Minister Aktywów Państwowych 30 grudnia 2019 r. przekazał KPEiK Komisji Europejskiej wypełniając tym samym obowiązek nałożony na Polskę przepisami rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1999 z dnia 11 grudnia 2018 r.⁴⁹ KPEiK został przyjęty przez Komitet do Spraw Europejskich na posiedzeniu w dniu 18 grudnia 2019 r.
- 4) *Polityki ekologicznej państwa 2030*⁵⁰ (przygotowanej w MŚ), wg której rozwój geotermii może być wykorzystany do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych. Stwierdzono w niej, że wykorzystanie energii geotermalnej będzie rosło w szybszym tempie choć aktualnie jej wykorzystanie jest na stosunkowo niskim poziomie oraz wskazano obszary występowania złóż wód termalnych na terenie Polski i wymieniono miejscowości, w których funkcjonują ciepłownie geotermalne.
- 5) *Polityki energetycznej Polski do 2040 r.*⁵¹ (przygotowanej przez MKiŚ), przyjętej przez Radę Ministrów uchwałą nr 22/2021 z dnia 2 lutego 2021 r.⁵², w której - w ramach rozwoju OZE - przewidziano wzrost znaczenia zasobów geotermalnych występujących na znacznej części Niżu Polskiego, a także w Karpatach i na ich przedgórzu oraz

⁴⁴ Dalej: „KPEiK.”

⁴⁵ Dokument został sporządzony w oparciu o krajowe strategie rozwoju zatwierdzone na poziomie rządowym (m.in. *Strategia zrównoważonego rozwoju transportu do 2030 roku, Polityka ekologiczna Państwa 2030, Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030*) oraz uwzględniając projekt *Polityki energetycznej Polski do 2040 r.*

⁴⁶ Zał. nr 2 do KPEiK - Scenariusz Polityki Energetyczno-Klimatycznej – Ocena skutków planowanych polityk i środków - wersja 5.2 z 18.12.2019 r.

⁴⁷ Prognozowane zużycie energii z geotermii: w 2020 r. – 31 ktoe (udział 0,5% w zużyciu energii z OZE), w 2025 r. – 45 ktoe (0,6%), w 2030 r. - 59 ktoe (0,7%), w 2035 r. – 75 ktoe (0,8%), w 2040 – 109 ktoe (1,0 %).

⁴⁸ Prognozowane zużycie energii z geotermii wg scenariusza odniesienia przy politykach i środkach istniejących na koniec 2017 r. (bez wdrożenia KPEiK): w 2020 r. – 28,6 ktoe (udział 0,5% w zużyciu energii z OZE), w 2025 r. – 30,3 ktoe (0,5%), w 2030 r. – 31,5 ktoe (0,5%), w 2035 r. – 32,4 ktoe (0,4%), w 2040 – 33,1 ktoe (0,4 %)

⁴⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1999 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie zarządzania unią energetyczną i działaniami w dziedzinie klimatu, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 663/2009 i (WE) nr 715/2009, dyrektyw Parlamentu Europejskiego i Rady 94/22/WE, 98/70/WE, 2009/31/WE, 2009/73/WE, 2010/31/UE, 2012/27/UE i 2013/30/UE, dyrektyw Rady 2009/119/WE i (EU) 2015/652 oraz uchylene rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 525/2013.

⁵⁰ Uchwała nr 67 Rady Ministrów z dnia 16 lipca 2019 r. w sprawie przyjęcia "Polityki ekologicznej państwa 2030 - strategii rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej" (M.P.2019.794).

⁵¹ „Polityka energetyczna Polski do 2040 r.” zastąpiła "Politykę energetyczną Polski do 2030 r.", a także Strategię "Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko - perspektywa do 2020 r.”.

⁵² Załącznik do obwieszczenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 2 marca 2021 r. w sprawie polityki energetycznej państwa do 2040 r. (M.P. z 2021 poz. 264).

w Sudetach. W odniesieniu do energii geotermalnej zauważono, że jej wykorzystanie jest na stosunkowo niskim poziomie⁵³, lecz przewidziano trend wzrostowy.

- 6) „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju” do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), w której przewidziano działania w zakresie m.in. wykorzystania istniejącego potencjału zasobów geotermicznych w Polsce i inwestycje lokalne m.in. w instalacje geotermalne⁵⁴; wśród projektów strategicznych SOR znalazły się m.in: projekt programowy *Polityka Surowcowa Państwa* i projekt kompleksowy *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*⁵⁵.

(akta kontroli str. 255-325)

1.2.2 Przewidziany w SOR, opracowany w MŚ, projekt strategiczny PSP 2019 zawierał następujące zadania/podzadania z zakresu geotermii:

- 1) podzadanie⁵⁶ *Aktualizacja oceny krajowego potencjału zasobów ciepła Ziemi w podziale na: geotermię głęboką (systemy suchych gorących skał, geotermia wód podziemnych) i geotermię płytką, z uwzględnieniem międzynarodowych standardów oceny i raportowania zasobów*; w ramach podzadania zaplanowano aktualizację atlasu geotermalnego Niżu Polskiego i wykonanie atlasu geotermalnego Dolnego Śląska;
- 2) zadanie⁵⁷ *Rozwój wykorzystania ciepła Ziemi z gruntu, wód podziemnych i skał oraz wykorzystania wód podziemnych*; w ramach zadania założono opracowanie programu rozwoju geotermii w Polsce „GEOTERM”;
- 3) zadanie⁵⁸ *Upowszechnianie informacji na temat narodowego potencjału surowcowego, geotermalnego i balneoterapeutycznego oraz ich promocja*; w ramach zadania zaplanowano opracowanie programu pomocy dydaktycznych „Niezbędnik geologiczny”;
- 4) zadanie⁵⁹ *Utworzenie Funduszu Ubezpieczenia Ryzyka Geotermalnego jako wiodący instrument obniżenia ryzyka w działalności dotyczącej wykorzystania ciepła Ziemi*; wg harmonogramu utworzenie funduszu zaplanowano na lata 2020-2050.

Każde z zadań i podzadań projektu PSP 2019 mogło mieć swój program wykonawczy, a jeden program wykonawczy mógł łączyć realizację kilku zadań lub też w obrębie jednego zadania mogło być realizowanych nawet kilka programów wykonawczych. Docelowo zaplanowano m.in. połączenie programu wykonawczego ProGeoterm z programem Geotermia w jeden program wykonawczy pn. *GEOTERM*.

(akta kontroli str. 326-344)

W projekcie PSP z 4 marca 2019 r. przywołano przygotowywany program wieloletni „Program rozwoju wykorzystania ciepła Ziemi w Polsce” – *ProGeoterm*, który miał być programem bezterminowym realizowanym od 2019 r. Zgodnie z projektem programu *ProGeoterm* z 1 sierpnia 2018 r., był on kompleksowym programem optymalnego wykorzystania krajowych zasobów geotermalnych, skoncentrowanym na zagospodarowywaniu ciepła wód termalnych w miastach już dysponujących siecią ciepłowniczą, a także uzupełniająco m.in. w balneologii, rekreacji i rolnictwie. Zakładano realizację w latach 2019-2023 co najmniej 4 nowych ciepłowniczych instalacji geotermalnych, a w latach 2019-2033 co najmniej 14-24 tych instalacji, co pozwoliłoby

⁵³ W załączniku do Polityki Energetycznej Państwa 2040 - nr 1 Ocena poprzedniej polityki energetycznej państwa podano: „Choć potencjał do rozwijania geotermii (przede wszystkim nisko-i średniotemperaturowej), może znajdować się nawet na 60-80% terytorium Polski, w dalszym ciągu znajduje się ona na etapie rozwoju eksperymentalnego. Aktualnie w Polsce istnieje sześć ciepłowni geotermalnych zaopatrujących sieci c.o. Ich łączna moc zainstalowana to 76 MWt”.

⁵⁴ Jednym ze wskaźników realizacji celów SOR w obszarze Energia był udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto, którego wartość bazowa wynosiła 11,45% w 2014 r., a docelowa 15% w 2020 r.

⁵⁵ Założono dla projektu stworzenie warunków dla promocji oraz rozwoju energetyki odnawialnej, bazującej na źródłach geotermalnych. Celem projektu było wykorzystanie istniejącego potencjału geoenergetycznego zasobów geotermicznych Polski, pozwalającego na wykorzystanie zasobów geotermicznych na obszarze przeszło 80% kraju.

⁵⁶ W ramach filaru 1. Dostęp do surowców ze złóż kopalni, wód podziemnych i ciepła Ziemi, zadania 1.1 Baza wiedzy o złożach kopalni, wodach podziemnych, górotworze i ciepłe Ziemi.

⁵⁷ W ramach filaru 1, zadanie zawierało podzadania: 1.5 Rozwój wykorzystania ciepła Ziemi z gruntu, wód podziemnych i skał oraz wykorzystania wód podziemnych: 1.5.1 Ocena możliwości pozyskania ciepła Ziemi z obszarów perspektywicznych do celów grzewczych i innych; 1.5.2 Opracowanie programu rozwoju geotermii w ciepłownictwie i do innych ważnych gospodarczo i społecznie celów; 1.5.3 Ocena potencjału energetycznego gruntów na potrzeby płytkiej geotermii; 1.5.4 Wykorzystanie nowych technologii do pozyskania ciepła z suchych gorących skał; 1.5.5 Wprowadzenie systemu monitoringu wód podziemnych zaliczonych do kopalni; 1.5.6 Ocena możliwości, wskazanie obszarów i struktur geologicznych oraz rozwój badań i technologii w zakresie podziemnego magazynowania ciepła i chłodu.

⁵⁸ W ramach filaru 6. Upowszechnienie wiedzy o PSP, geologii, górnictwie, surowcach mineralnych i ciepłe Ziemi.

⁵⁹ W ramach filaru 8. Ryzyko i planowanie inwestycji.

zwiększyć całkowitą moc zainstalowaną ciepłowni geotermalnych o dodatkowe ok. 70-120 MW⁶⁰. Jako działanie priorytetowe przyjęto program rozwoju geotermalnego ciepłownictwa sieciowego w miejscowościach najbardziej perspektywicznych, co wiązało się z planowanym wyznaczeniem priorytetowych obszarów i lokalizacji dla rozwoju energetyki geotermalnej⁶¹. Ponadto przyjęto szczegółowe podprogramy dotyczące: rozwoju wykorzystania wód i energii geotermalnej w rolnictwie i innych dziedzinach, rozwoju wykorzystania wód i energii geotermalnej w balneologii i rekreacji, a także rozwoju płytkiej geotermii. Program przewidywał: zadania formalno-prawne, m.in. wprowadzenie narzędzi ekonomicznych i prawnych wspierających rozwój geotermii, w tym powołanie Funduszu Ubezpieczenia Ryzyka Geotermalnego; realizację zadań badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych, w tym badań, analiz i doradztwa wykonywanego m.in. przez powołane konsorcjum podmiotów zajmujących się merytorycznie geotermią⁶²; a ponadto zadania szkoleniowe, edukacyjne, informacyjne i popularyzacyjne oraz zadania inwestycyjne, w tym pilotażowe. W programie wskazano przewidywane źródła finansowania - m.in. budżet Państwa, NFOŚiGW, fundusze EOG. Nadzór nad jego realizacją miał sprawować m.in. Główny Geolog Kraju - Pełnomocnik ds. PSP oraz międzyresortowy zespół ds. PSP.

Program ProGeoterm nie został uwzględniony w projekcie PSP 2021 r., ani też nie podjęto dalszych działań w celu jego zastosowania w programowaniu przedsięwzięć z zakresu rozwoju geotermii. Odstąpienie od jego wdrożenia Minister uzasadnił tym, że zadania realizowane w ramach projektu PSP z 2019 r. miała wykonywać Polska Agencja Geologiczna, co zastępowało dotychczasowy model realizacji zadań z zakresu geologii przez PIG-PIB oraz, że program ProGeoterm był przygotowywany w związku z ww. koncepcją, która stała się nieaktualna ze względu na ostateczne nieprzyjęcie projektu ustawy o Polskiej Agencji Geologicznej⁶³.

(akta kontroli str. 4234-4252, 4229)

Wśród głównych celów projektu dokumentu *Polityka Surowcowa Państwa* (w wersji z 6 kwietnia 2021 r. - opisanego w pkt. 1.1. wystąpienia pokontrolnego) wymieniono intensyfikację poszukiwania, rozpoznawania i zagospodarowywania systemów geotermalnych, a ponadto:

- zwrócono uwagę na znaczenie - dla rozwoju polskiej gospodarki - ciepła ziemi, w tym wód termalnych oraz wykorzystanie prowadzonych prac poszukiwawczych wód termalnych dla lepszego rozpoznania budowy geologicznej kraju i dostarczanie na bieżąco nowych informacji geologicznych;
- w ramach celu szczegółowego 1. *Zapewnienie dostępu do surowców ze złóż kopalin, wód podziemnych i ciepła Ziemi*, zaplanowano analizę potencjału surowcowego obszarów perspektywicznego występowania m.in. wód podziemnych (termalnych) wraz z wyznaczaniem nowych obszarów perspektywicznych i prognostycznych;
- w ramach celu szczegółowego 2. *Poszukiwanie, rozpoznawanie oraz dokumentowanie złóż kopalin*, przewidziano działanie polegające na poszukiwaniu i rozpoznawaniu złóż wód termalnych oraz ich udostępnianiu;
- zawarto informację o opracowywaniu wieloletniego Programu Rozwoju Wykorzystania Zasobów Geotermalnych w Polsce - Mapa drogowa.

(akta kontroli str. 347-376)

1.2.3 Ministerstwo Środowiska od 2017 r. rozpoczęło realizację wymienionego w SOR projektu *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*, którego zakończenie ma nastąpić 30 czerwca 2024 r. Według SOR celem projektu było stworzenie warunków dla promocji oraz rozwoju energetyki odnawialnej, bazującej na źródłach geotermalnych oraz wykorzystanie istniejącego potencjału zasobów geotermalnych Polski. Podmiotami odpowiedzialnymi za jego realizację było Ministerstwo Środowiska (wskazane w SOR w pierwszej kolejności) oraz Ministerstwo Energii⁶⁴.

⁶⁰ Jak podano, moc cieplna istniejących 6 ciepłowni geotermalnych wynosiła ok. 77 MW.

⁶¹ Program odwoływał się w tym zakresie (str. 15) do „Koncepcji rozwoju geotermii w polskich miastach”.

⁶² W tym m.in. IGSMiE PAN, AGH, państwowa służba geologiczna (PIG-PIB), np. w formie Krajowego Centrum Doskonałości w zakresie Ciepła Ziemi.

⁶³ Pismo z dnia 27 lipca 2021 r. nr 1683891.5629484.4557190.

⁶⁴ Dalej także: „ME”.

Po przyjęciu SOR przez Radę Ministrów, MŚ nie dokonało ustaleń z ME odnośnie do podziału zadań w zakresie przygotowania i realizacji ww. projektu, ani też nie opracowało samodzielnie założeń/planu jego realizacji - na co zwrócono uwagę w trakcie kontroli NIK nr P/17/020 „Rozwój sektora odnawialnych źródeł energii”⁶⁵. Dopiero po upływie ponad 17 miesięcy od przyjęcia SOR, MŚ zwróciło się do ME o informacje dot. harmonogramu i kosztorysu projektu, proponując także powstanie zespołu roboczego, w celu wypracowania formalnego podziału zadań pomiędzy MŚ i ME⁶⁶.

Karta projektu RiWPGwP przygotowana przez ME była dostępna w MŚ od 29 czerwca 2017 r., a wg jej zapisów efektami funkcjonowania projektu miały być m.in.: budowa przemysłu energetyki geotermicznej oraz wzrost produkcji ciepła z zasobów geotermalnych.
(akta kontroli str. 839-842, 865, 885)

Minister wyjaśnił, że: „W ocenie Ministerstwa Środowiska właściwym do zainicjowania współpracy przy realizacji projektu z obszaru Energia było Ministerstwo Energii jako podmiot wiodący i koordynujący. Jak wynika ze wspomnianej karty projektu, sporządzonej w Ministerstwie Energii i udostępnionej do Ministerstwa Środowiska 29 czerwca 2017 r., Ministerstwo Środowiska zostało wskazane jako jeden z podmiotów współpracujących (...).” Ponadto Minister KiŚ podał, że: „W 2018 r. ustalono, że SOR błędnie określa kolejność podmiotów odpowiedzialnych za realizację projektu pn. »Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce«. Podmiotem wiodącym w zakresie realizacji projektu było ME, a zapis przedstawiony w postaci „MŚ/ME” był błędny”.

(akta kontroli str. 4493-4494)

NIK zwraca uwagę, że w SOR nie wskazano podmiotów wiodących i współpracujących, natomiast kolejność w jakiej te podmioty zostały tam wymienione może wskazywać, że to MŚ było podmiotem wiodącym. Podobne stanowisko zajął Minister Energii, który w piśmie z 20 sierpnia 2018 r. skierowanym do MŚ, wskazał MŚ jako podmiot wiodący, a ME jako współdziałający.

(akta kontroli str. 870-874, 885)

Według SOR projekt RiWPGwP był projektem typu kompleksowego, co wymagało opracowania planu jego realizacji. Niezależnie od różnicy stanowisk pomiędzy MŚ i ME w kwestii „podmiotu wiodącego”, w 2018 r. MŚ ostatecznie przejęło od ME realizację projektu strategicznego RiWPGwP. Pierwsza karta projektu została opracowana w MŚ 7 sierpnia 2018 r. i zawierała m.in. skład zespołu zarządzania projektem; opis projektu⁶⁷; cel projektu, tj.: „Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska dla rozwoju gospodarki i zaspokojenia potrzeb bytowych społeczeństwa” oraz trzy wskaźniki z wartościami do osiągnięcia w roku docelowym:

- wskaźnik 1 – ilość prowadzonych działań, tj. (1) inicjowanie i nadzór merytoryczny nad realizacją zadań państwowej służby geologicznej w zakresie geotermii – rok bazowy 2016 r. – 2, rok docelowy 2022 – 7;
- wskaźnik 2 - ilość prowadzonych działań, tj. przygotowanie projektów geotermalnych finansowanych ze środków EOG/norweskich (perspektywa 2014-2021) – rok bazowy 2016 r. – 0, rok docelowy 2020 – 3;
- wskaźnik 3 - ilość prowadzonych działań, tj. działania informacyjne i promocyjne na rzecz rozwoju geotermii (ekspertyzy, opinie, kierunki działań, udział w konferencjach, szkoleniach, prace koncepcyjne, propozycje nowych rozwiązań na rzecz geotermii, uruchomienie strony internetowej dotyczącej geotermii) – rok bazowy 2016 r. – 3, rok docelowy 2021 – 15.

Ponadto karta projektu określała szkic harmonogramu, tj.: zadania/kamienie milowe oraz ich daty rozpoczęcia i zakończenia⁶⁸; budżet projektu: 18 668,8 tys. zł, z tego 3 841,6 tys. zł

⁶⁵ Wystąpienie pokontrolne z 21 lutego 2018 r. nr KGP.410.007.02.2017

⁶⁶ Pismo z 31 lipca 2018 r. nr DGK-II.4704.51.2018.MJe.

⁶⁷ Projekt strategiczny SOR pn. Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce służy stworzeniu warunków dla promocji oraz rozwoju energetyki odnawialnej bazującej na źródłach geotermalnych. Celem projektu jest wykorzystanie istniejącego potencjału geoenergetycznego zasobów geotermicznych Polski, pozwalającego na wykorzystanie zasobów geotermicznych na obszarze przeszło 80% kraju.

⁶⁸ Tj.: realizowane zadania psg w zakresie geotermii - od 1 stycznia 2017 do 31 grudnia 2022 r.; rozpoczęcie realizacji projektów geotermalnych finansowanych ze środków EOG/norweskich (perspektywa 2014/2021) - od 1 stycznia 2017 do 31 grudnia 2022 r.; uruchomienie strony internetowej dotyczącej geotermii - od 1 stycznia 2017 do 31 grudnia 2022 r.

środki MF EOG/NMF oraz 14 827,2 tys. zł środki krajowe (NFOŚiGW); wykaz ryzyk, do których zaliczono m.in. brak dostatecznych zasobów kadrowych niezbędnych do realizacji zadań (wszystkie zadania), co mogło skutkować nieterminową realizacją zamierzeń.

Karta projektu zaakceptowana 5 marca 2021 r. przez Głównego Geologa Kraju zawierała:

- 7 zadań (na które składało się 29 działań) psg z dziedziny geotermii⁶⁹, które miały dostarczyć ważnej dla rozwoju geotermii wiedzy o warunkach geologicznych i geotermalnych na obszarze Polski, poprzez wykonywanie opracowań przeglądowych i baz danych (na dzień 25 czerwca 2021 r. zakończono realizację 4 zadań, 3 zadania były nadal wykonywane);
- 3 zadania (7 działań) o tematyce geotermalnej wykonywanych w ramach współpracy z ekspertami z zagranicy⁷⁰, finansowanych ze środków EOG oraz NMF - dla wsparcia polskich inwestycji geotermalnych na poziomie merytorycznym i technologicznym poprzez transmisję wiedzy z krajów Darczyńców do Polski (na dzień 25 czerwca 2021 r. zakończono realizację 2 zadań, 1 znajdowało się w fazie wykonania);
- zadanie w zakresie działań promocyjnych i informacyjnych na rzecz rozwoju geotermii w Polsce, w tym poprzez przygotowanie strony internetowej poświęconej geotermii (na dzień 25 czerwca 2021 r. zadanie było w toku).

Zadania do projektu RiWPGwP zostały wybrane w części z już realizowanych, wpisujących się w cele projektu, które byłyby realizowane niezależnie od wprowadzenia tego projektu, a część z nich była zadaniami ciągłymi psg. W zaakceptowanej 5 marca 2021 r. karcie projektu strategicznego RiWPGwP:

- w obszarze obejmującym wyłącznie zadania psg, 6 spośród 7 zadań zostało rozpoczętych jeszcze przed przyjęciem SOR przez Radę Ministrów, dla której projektem wykonawczym był ww. projekt, a po przyjęciu SOR rozpoczęto jedno⁷¹;
- w obszarze obejmującym realizację projektów geotermalnych finansowanych ze środków EOG/norweskich (perspektywa 2014-2021), 2 z 3 zadań zostało rozpoczętych jeszcze przed przyjęciem SOR, a po przyjęciu SOR rozpoczęto jedno⁷².

(akta kontroli str. 3878-3881)

Minister wyjaśnił: „SOR, przyjęta przez Radę Ministrów w 2017 r., zakłada różny etap rozwoju ujętych tam projektów. Część projektów była już w fazie realizacji, w części zakończono prace legislacyjne, nad innymi rozpoczęto lub planowano rozpoczęcie prac przygotowawczych (np. str. 388 SOR). SOR nie wyklucza zatem możliwości uwzględniania w projektach zadań realizowanych, będących w toku. (...) proces przejęcia realizacja projektu przez MŚ nie przebiegał bez komplikacji. W związku ze zmianą organu wiodącego dla projektu (z ME na MŚ) w 2018 r. nastąpiła całkowita zmiana zakresu projektu poprzez jego dostosowanie do zadań wykonywanych przez MŚ (DGK). Przejęcie odpowiedzialności za projekt przez MŚ komplikował również brak udziału w kształtowaniu projektu w jego fazie przygotowawczej (przed przyjęciem SOR przez Radę Ministrów). Propozycję nowego

⁶⁹ (1) Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalni (wody lecznicze, termalne i solanki – lata 2015-2018 (okres realizacji 01.04.2015 - 31.03.2019); (2) Młode strefy tektoniczne a warunki geotermalne w Sudetach w świetle badań geochronologicznych, strukturalnych i termometrycznych – etap I (okres realizacji 02.01.2014-16.11.2018); (3) Młode strefy tektoniczne a warunki geotermalne w Sudetach w świetle badań geochronologicznych, strukturalnych i termometrycznych – etap II (okres realizacji 01.07.2016-31.10.2020); (4) Ocena potencjału energetycznego i uwarunkowań środowiskowych dla wsparcia zrównoważonego rozwoju geotermii niskotemperaturowej (okres realizacji 02.01.2017-30.06.2022); (5) Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych termalnych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geośrodowiskowych oraz ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania (01.07.2017-01.09.2021); (6) Program oceny stanu jakości i zasobów wód podziemnych zaliczonych do kopalni w celu ich ochrony i racjonalnego wykorzystania z uwzględnieniem zasad dokumentowania (01.07.2017-01.09.2021), (7) Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalni (wody lecznicze, termalne i solanki) – lata 2018-2021 (01.04.2018-31.03.2023).

⁷⁰ (1) Energia geotermalna: podstawa niskoemisyjnego ciepłownictwa, poprawy warunków życia i zrównoważonego rozwoju – wstępne studia dla wybranych obszarów w Polsce (okres realizacji 01.07.-31.10.2017); (2) GEOTHERMAL4PL – Wsparcie zrównoważonego rozwoju i wykorzystania płytkiej energii geotermalnej na terenie obszarów objętych programem Mieszkanie Plus w Polsce (okres realizacji 20.04-31.10.2017), (3) Capacity Building of the Key Stakeholders in the Area of Geothermal Energy in Poland (16.10.2020-30.04.2024).

⁷¹ Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalni (wody lecznicze, termalne i solanki) – lata 2018-2021, w ramach którego kontynuowano prace prowadzone w latach 2015-2018, w ramach zadania Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalni (wody lecznicze, termalne i solanki).

⁷² Capacity Building of the key Stakeholders in the Area of Geothermal Energy in Poland (wg zawartej umowy *Budowanie zdolności kluczowych zainteresowanych stron w dziedzinie energii geotermalnej*).

zakresu projektu przygotowano w DGK MŚ (...). Znalazły one odzwierciedlenie w karcie projektu przekazanej przy piśmie z 7.08.2018 r.”

Ponadto Minister wyjaśnił, że: „Biorąc pod uwagę priorytety Ministerstwa Środowiska/Klimatu/Klimatu i Środowiska (MKS), można założyć, że prawdopodobnie część zadań objętych projektem »Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce«, dla którego organem wiodącym jest od 2018 r. minister właściwy do spraw środowiska, byłyby realizowane także gdyby nie uruchomiono realizacji tego projektu, różnice mogłyby dotyczyć zakresu części zadań.”

(akta kontroli str. 4496-4497)

Zdefiniowano trzy cele ww. projektu przypisując im wskaźniki bazowe w 2016 r. i do osiągnięcia - w 2024 r.:

- 1) wykonanie opracowań przeglądowych z dziedziny geotermii (w tym baz danych, metodyk i innych materiałów, wytwarzanych w ramach zadań PSG – wskaźnik bazowy 2, docelowy - 29 opracowań (w tym baz danych, metodyk i innych materiałów);
- 2) realizacja przedsięwzięć EOG/NMF z dziedziny geotermii, predefiniowanych przez ministra właściwego ds. środowiska – wskaźnik bazowy 0, docelowy 3 zrealizowane projekty międzynarodowe z dziedziny geotermii;
- 3) promocja wykorzystania geotermii na obszarze Polski – wskaźnik bazowy 0, docelowy 1 (strona internetowa w lokalizacji www.gov.pl/klimat/geologia).

Prognozowane łączne koszty ww. projektu - 25,1 mln zł, z tego 9,0 mln zł to środki w ramach Funduszy EOG i norweskich, a 16,1 mln zł - środki krajowe subfunduszu geologicznego NFOŚiGW (nie zaplanowano środków budżetowych).

Do 25 czerwca 2021 r. budżet projektu zrealizowano na poziomie 79,22 %. Zaangażowanie realizacji projektu w podziale na poszczególne zadania przedstawiało się następująco:

- 1) zrealizowane zadania psg w zakresie geotermii (zrealizowano w 90%);
- 2) Rozpoczęcie realizacji projektów geotermalnych finansowanych ze środków EOG/norweskich (70% realizacji),
- 3) Uruchomienie strony internetowej na portalu gov.pl/środowisko dotyczącej geotermii – realizacja 30%.

Działania Ministerstwa Środowiska, Ministerstwa Klimatu⁷³, a następnie Ministerstwa Klimatu i Środowiska związane z rozwojem geotermii na obszarze kraju w ramach ww. projektu strategicznego obejmowały (wg sprawozdań z realizacji ww. projektu):

- nadzór merytoryczny nad realizacją zadań o tematyce geotermalnej zawartych w planach prac psg (opiniowanie: propozycji zmian umów oraz efektów rzeczowych i sprawozdań końcowych, uzgadnianie zakresów nowych zadań planowanych do realizacji w kolejnych latach – 2018-2021);
- przygotowywanie wstępnych założeń dla nowych zadań⁷⁴, które mogłyby ubiegać się o dofinansowanie ze środków MF EOG na lata 2014-2021 – I kwartał 2018 r.;
- podejmowanie tematyki geotermalnej w ramach konferencji i spotkań oraz przygotowywanie materiałów dotyczących geotermii na potrzeby Ministrów;
- opiniowanie przedsięwzięć w zakresie realizacji programu NFOŚiGW pn. *Geologia i Górnictwo - cz. 1 Poznanie budowy geologicznej kraju oraz gospodarka zasobami złóż kopalin i wód podziemnych* oraz współpraca z beneficjentami tego programu w zakresie działań podejmowanych w ramach realizacji przedsięwzięć polegających na wykonaniu otworów poszukiwawczo-rozpoznawczych wód termalnych;
- opiniowanie wniosków składanych do NFOŚiGW dotyczących realizacji przedsięwzięć geotermalnych w programie priorytetowym NFOŚiGW *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju* - od II kwartału 2020 r.;

⁷³ Dalej także: „MK”.

⁷⁴ Stworzenie centrum doskonałości w zakresie energii geotermalnej, wykonanie regionalnych modeli hydrogeologicznych dla rozwoju wykorzystania energii geotermalnej w Polsce oraz budowy obiektów użyteczności publicznej korzystających z niskotemperaturowej energii geotermalnej (pompy ciepła) z zastosowaniem nowych rozwiązań technologicznych.

- prowadzenie konsultacji z PIG-PIB dotyczących możliwości zasilenia energią geotermalną zarówno niskiej, jak i wysokiej entalpii, projektowanego Centralnego Portu Komunikacyjnego w gminie Baranów (II kwartał 2018) oraz przekazanie do Ministerstwa Infrastruktury przygotowanego materiału informacyjnego (III kwartał 2018);
- współpraca z NFOŚiGW w zakresie wypracowania treści nowego programu priorytetowego NFOŚiGW służącego wsparciu realizacji otworów wykonywanych w celu poszukiwania i rozpoznawania wód termalnych (III-IV kw. 2019);
- prowadzenie prac związanych z uruchomieniem zakładki geotermalnej na stronie Ministerstwa Środowiska (zadanie w trakcie realizacji – stan na 30.06.2021 r.).
(akta kontroli str. 988-1053, 3872-3873, 3878-3881)

Realizacja projektu RiWPGwP była uwzględniona w planach działalności MŚ/MK/MKiŚ na lata 2018-2021 oraz w sprawozdaniach za lata 2018-2020. Cel, zadania i mierniki związane z realizacją projektu RiWPGwP były zawarte w jednostkowych planach

działalności Departamentu Geologii i Koncesji Geologicznych na lata 2018-2021, a ich wykonanie było przedstawione w sprawozdaniach z lat 2018-2020 tego departamentu.
(akta kontroli str. 96-157, 197-204)

Od 30 czerwca 2020 r. – 30 września 2020 r. przeprowadzono audyt wewnętrzny pn. *Ocena działań podejmowanych przez MŚ dotyczących projektu strategicznego Rozwój i Wykorzystanie Potencjału Geotermalnego w Polsce*, w którym stwierdzono, że w badanym obszarze funkcjonowała w wystarczającym stopniu adekwatna, skuteczna oraz efektywna kontrola zarządcza, niemniej jednak zidentyfikowane słabości ustanowionego systemu wymagały podjęcia dodatkowych działań usprawniających. Sformułowano m.in. zalecenia:

- podpisanie karty projektu przez Sponsora projektu – GGK/Sponsor projektu zatwierdził kartę 5 marca 2021 r.;
- opracowanie pisemnych zakresów odpowiedzialności pracowników realizujących projekt – opracowano wewnętrzny dokument przypisujący konkretne zadania członkom zespołu projektowego i określający zakresy ich odpowiedzialności, który został zaakceptowany przez Z-cę Dyrektora DGK;
- zaktualizowanie opisu stanowiska pracy Naczelnika Wydziału Hydrogeologii i Geologii Inżynierskiej o zadania dotyczące realizacji projektu – zalecenie wykonano wprowadzając zadanie nr 4, przyjęte 19 kwietnia 2021 r.

(akta kontroli str. 687-734)

1.2.4 W projekcie dokumentu PSP 2021 przedstawiając działania w zakresie poszukiwania, rozpoznawania oraz dokumentowania złóż wód termalnych w ramach programu priorytetowego pn. *Udostępnianie wód termalnych w Polsce* wskazano, że działania te wpisują się w opracowywany *Wieloletni Program Rozwoju Wykorzystania Zasobów Geotermalnych w Polsce – Mapa drogowa*.

Minister wyjaśnił, że dokument ten stanowił inicjatywę własną MKiŚ, a asumpt do przygotowania dokumentu stanowiła potrzeba agregacji wszystkich danych z obszaru dotyczącego szeroko rozumianej geotermii, w celu określenia stanu jej rozwoju oraz identyfikacji nowych obszarów powiązanych z wykorzystaniem szeroko rozumianego ciepła przypowierzchniowej części skorupy ziemskiej i identyfikacji możliwych obszarów do wsparcia, które mogą być podejmowane przez Ministra Klimatu i Środowiska. *„Mapa Drogowa ma stanowić zaplanowane, systemowe podejście rozpisane na lata, wraz z identyfikacją etapu rozwoju zidentyfikowanych obszarów szeroko rozumianego wykorzystania potencjału przypowierzchniowej części skorupy Ziemskiej do tworzenia odpowiednich warunków sprzyjających rozwojowi branży geotermalnej. (...) Mapa Drogowa pokazuje stan obecny i możliwe kierunki rozwoju w perspektywie 2040 (tam gdzie to możliwe było do określenia 2050 r.), stanowi zatem pewną prognozę powiązaną zarówno z oceną sytuacji bieżącej oraz możliwym rozwojem konkretnej technologii i prognozą kosztów jej wdrożenia w tych latach, i możliwych źródłach finansowania. Mapa przewiduje również wdrożenia ew. zmian legislacyjnych (...) w celu ułatwienia rozwoju szeroko rozumianej geotermii oraz systemu ubezpieczeń, dla często negatywnych inwestycji wynikających z braku otrzymania spodziewanych przyływów lub temperatur wód lub*

całkowicie negatywnych otworów. Mapa Drogowa jest dokumentem wewnętrznym MKiŚ, która będzie konsultowana przez szersze gremium branżowe. W początkowej fazie została zaprezentowana podczas 2 konferencji branżowych (w tym 3 Forum PSG 30 czerwca tego roku). (...) działania w przedmiotowym obszarze realizowane są w oparciu o ścisłą współpracę Pełnomocnika Rządu ds. OZE, Ministra Klimatu i Środowiska oraz Głównego Geologa Kraju. Dokument jest w fazie ostatecznego kształtowania i podlega konsultacjom z ekspertami z dziedziny geotermii. Planowane jest przedstawienie Mapy Drogowej do ostatecznej akceptacji przez Kierownictwo Resortu do końca br.”

(akta kontroli str. 4228-4229)

Powyższy program wieloletni (w wersji przedstawionej do kontroli NIK) opierał się na 10 planowanych obszarach dot. lat 2021-2050:

- 1) Wykorzystanie Sprężarkowych Pomp Ciepła o mocy do 30 kW (gruntowych i wodnych/solankowych); planowana liczba sprzedanych pomp ciepła - 234,4 tys. szt., koszt - 1 172 mln zł;
- 2) Wykorzystanie Sprężarkowych Pomp Ciepła w systemach o mocy ponad 200 kW do wytwarzania ciepła i chłodu (gruntowych i wodnych/solankowych); planowana liczba sprzedanych pomp ciepła - 60 tys. szt., koszt – 120 mln zł;
- 3) Hub Technologiczny – Krajowe Centrum Geotermii i Pomp Ciepła w oparciu o Ośrodki Badawcze w Miękinii (AGH) i na Podhalu (PAN); instalacje badawczo-demonstracyjne w Miękinii, w Laboratorium Geotermalnym PAN i w wybranej lokalizacji, koszt 140 mln zł oraz rozwój i wdrożenia technologii pomp ciepła w wybranych lokalizacjach – 15 instalacji, koszt 30 mln zł;
- 4) Wykorzystanie niskotemperaturowych zasobów energii geotermalnej (do 35°C); opracowanie potencjału zasobów ciepła w skali Polski, koszt 1,2 mln zł oraz wykorzystanie zasobów we wskazanych lokalizacjach – 50 instalacji o mocy 75 MW, koszt 750 mln zł;
- 5) Wykorzystanie średnotemperaturowych zasobów energii geotermalnej (35-100°C); opracowanie potencjału zasobów ciepła w skali Polski, koszt 4,0 mln zł oraz wykorzystanie zasobów we wskazanych lokalizacjach – 50 instalacji o mocy 400 MW, koszt 1 250 mln zł;
- 6) Wykorzystanie wysokotemperaturowych zasobów energii geotermalnej (pow. 100°C) – instalacje kogeneracyjne wytwarzające energię elektryczną i ciepło; rozwój systemów binarnych⁷⁵ oraz rozwój systemów HDR i EGS⁷⁶;
- 7) Wykorzystanie ciepła wód powierzchniowych;
- 8) Rozwój technologii Otworowych Głębokich Wymienników Ciepła;
- 9) Innowacyjne technologie magazynowania energii w górotworze;
- 10) Program ubezpieczenia od ryzyka w projektach geotermalnych.

Koszt całkowity ww. działań na lata 2021-2050 powiększony o koszt działań w zakresie zmian legislacyjnych, promocji i edukacji został oszacowany na kwotę 4 223,6 mln zł dotacji oraz ok. 8 000,0 mln zł kredytów.

(akta kontroli str. 4154-4171)

1.2.5. W raporcie *Czyste ciepło* z maja 2020 r., opracowanym przez *Zespół ds. rozwoju przemysłu OZE i korzyści dla polskiej gospodarki*⁷⁷, wskazano na dwa główne sposoby wykorzystania energii geotermalnej w ciepłownictwie uwarunkowane głębokością występowania zasobów geotermalnych, technologią ich udostępnienia oraz metodami odzysku ciepła, tj.: pozyskanie energii z płytkich⁷⁸ oraz głębokich zasobów geotermalnych⁷⁹.

⁷⁵ (1) Opracowanie potencjału dla technologii w skali Polski – koszt 4 mln zł, (2) instalacje demonstracyjne – 1 o mocy 0,3 MW, koszt 6 mln zł, (3) instalacje w wybranych lokalizacjach – 6 o mocy 6 MW, koszt 18 mln zł.

⁷⁶ HDR (Hot Dry Rocks - wykorzystanie zasobów energii geotermalnej (ciepła geotermalnego) zgromadzonych w tzw. suchych gorących skalach) poprzez technologie EGS (Enhanced Geothermal Systems - wspomagane systemy geotermalne – geotermia petrotermalna). (1) Opracowanie potencjału dla technologii w skali Polski – koszt 6 mln zł, (2) instalacje demonstracyjne – 1 o mocy 1,5 MW, koszt 120 mln zł, (3) instalacje w wybranych lokalizacjach – 3 o mocy 2 MW, koszt 120 mln zł

⁷⁷ Powołany na mocy zarządzenia Ministra Klimatu z dnia 2 kwietnia 2020 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw Rozwoju Przemysłu Odnawialnych Źródeł Energii i Korzyści dla Polskiej Gospodarki – Dz.Urz. Ministra Klimatu, poz. 21

⁷⁸ Wg raportu, wykorzystanie płytkich zasobów geotermalnych (ciepła skał bądź wód podziemnych) występujących w profilu geologicznym do gł. ok. 400/500 m p.p.t., do celów przygotowania c.o. i/lub c.w.u., wiąże się każdorazowo z zastosowaniem pomp ciepła (sprężarkowych lub absorpcyjnych).

Załącznikiem do ww. raportu *Czyste ciepło* był *Raport nt. stanu i perspektyw wykorzystania geotermii w Polsce*, przygotowany przez członków i współpracowników ww. Zespołu ds. rozwoju przemysłu OZE..., w którym:

- 1) zamieszczono charakterystykę systemów geotermalnych w Polsce podając: dla geotermii płytkiej - obecne wykorzystanie i prognozy rozwoju rynku gruntowych pomp ciepła, charakteryzując zasoby i uwarunkowania środowiskowe, określając perspektywy i proponując kierunki badawcze w tym zakresie⁸⁰ oraz wskazując bariery związane z rozwojem rynku pomp ciepła;
- 2) przedstawiono zalety⁸¹ i wady⁸² energii geotermalnej;
- 3) scharakteryzowano opłacalność wykorzystania zasobów geotermalnych, w tym m.in. przedstawiono koszty wytwarzania ciepła geotermalnego i ceny jednostkowe;
- 4) zdefiniowano priorytetowe obszary i kierunki badawcze rozwoju energetyki geotermalnej, wskazując propozycje działań:
 - a) opracowanie strategii/programu rozwoju geotermii (w ciepłownictwie) w polskich miastach, a w dalszej kolejności wdrożenie krajowego programu/strategii rozwoju geotermii w Polsce,
 - b) obniżenie stawki VAT na ciepło z geotermii,
 - c) powołanie Funduszu ubezpieczenia ryzyka w projektach geotermalnych,
- 5) zaprezentowano wstępną prognozę wykorzystania głębokiej geotermii do 2040 r. w dwóch wariantach przy założeniu średniej mocy nowej ciepłowni: 12,5 MW, produkcja ciepła 135 TJ/rok⁸³ oraz 5 MW, produkcja ciepła 54 TJ/rok⁸⁴.

(akta kontroli str. 3931- 4014, 4175-4205)

Powyższe opracowania zostały wykorzystane w przygotowanej w Ministerstwie *Strategii dla ciepłownictwa do 2030 r. z perspektywą do 2040 r.*, której projekt został przyjęty przez Kierownictwo Ministerstwa i przekazany wraz z wnioskiem o wpis do wykazu prac Rady Ministrów⁸⁵. Pełnomocnik Rządu ds. OZE wyjaśnił, że w drugiej połowie 2021 r. projekt ww. *Strategii dla ciepłownictwa* zostanie poddany konsultacjom publicznym i opiniowaniu. *Strategia dla ciepłownictwa* realizowała postanowienia dokumentów: *Polityka energetyczna Polski do 2040 r.*, KPEiK, *Krajowy Program Ograniczania Zanieczyszczeń Powietrza*⁸⁶, *Europejski Zielony Ład*⁸⁷, a także dyrektyw Parlamentu Europejskiego i Rady (UE)⁸⁸.

⁷⁹ Wg autorów raportu: „Polska posiada znaczące, wciąż niewykorzystane zasoby głębokiej geotermii, co jest wynikiem zapóźnienia technologicznego, formalno-prawnego oraz inwestycyjnego w tym zakresie. Uwarunkowania geologiczne w Polsce wskazują, że na obszarze stanowiącym ok. 40% powierzchni kraju możliwa jest eksploatacja wód geotermalnych o temperaturach od ok. 40 do ponad 100°C (obecnie maks. 97,5°C, na głębokości 2 660 m – otwór Konin GT-1).”

⁸⁰ W tym m.in.: (1) zwiększenie stopnia rozpoznania parametrów termicznych gruntów i płytko zalegających partii górotworu; (2) opracowanie map potencjału energetycznego podłoża skalnego; (3) wykonanie opracowań regionalnych prezentujących różnicowanie parametrów cieplnych płytłych partii górotworu i wód.

⁸¹ Takie jak: dostępność niezależna od warunków pogodowych, brak zanieczyszczeń przy utrzymaniu reżimu technologicznego podczas wierceń i eksploatacji, lokalny charakter zasobów - mogą być pozyskiwane w pobliżu miejsca użytkowania, brak wpływu na krajobraz, stabilne i konkurencyjne ceny, lokalne źródło nisko- lub zeroemisyjne (carbon-neutral), bezpieczne i niezawodne źródło energii.

⁸² Jako wady wymieniono: (1) relatywnie duże początkowe nakłady inwestycyjne – CAPEX; (2) obecność ryzyka geologicznego związanego z głównie z fazą wiercenia otworu oraz parametrami zasobów - mogą być pozyskiwane w pobliżu miejsca uzyskania niskich zasobów złoża, bądź zmiany jego parametrów podczas eksploatacji (dotyczy udostępniania złóż wód w tzw. głębokiej geotermii); (3) możliwość występowania niekorzystnych zjawisk podczas eksploatacji (korozja rur, kolmatacja etc. – głęboka geotermia), bądź spadek efektywności gruntowego wymiennika ciepła, lub wydajności studni w układach otwartych typu woda-woda (płytką geotermia).

⁸³ Prognozowane wartości w poszczególnych latach były następujące: 2020 r. – 6 ciepłowni geotermalnych, 75 MW; zainstalowanej mocy geotermalnej, 815 TJ produkowanego ciepła; 2025 r. – 16/210 MW/2165 TJ, 2030 – 26/335 MW/3 415 TJ; 2035 r. – 36/460 MW/4 665 TJ; 2040 r. – 46/585 MW/5 915 TJ.

⁸⁴ Prognozowane wartości w poszczególnych latach były następujące: 2020 r. – 6 ciepłowni geotermalnych, 75 MW; zainstalowanej mocy geotermalnej, 815 TJ produkowanego ciepła; 2025 r. – 16/125 MW/1 335 TJ, 2030 – 26/175 MW/1 895 TJ; 2035 r. – 36/225 MW/2 435 TJ; 2040 r. – 46/275 MW/2 975 TJ.

⁸⁵ Do dnia 24 czerwca 2021 r. nie uzyskano wpisu.

⁸⁶ Przyjęty uchwałą nr 34 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2019 r. Zobowiązanie do jego sporządzenia wynikało z art. 6 Dyrektywy NEC (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 grudnia 2016 r. w sprawie redukcji krajowych emisji niektórych rodzajów zanieczyszczeń atmosferycznych, zmiany dyrektywy 2003/35/WE oraz uchylenia dyrektywy 2001-81/WE.

⁸⁷ Polityka, której głównym celem jest osiągnięcie neutralności klimatycznej Unii Europejskiej do 2050 r.

⁸⁸ Nr 2018/40 z dnia 14 marca 2018 r. zmieniająca dyrektywę 2003/87/WE w celu wzmocnienia efektywnych pod względem kosztów redukcji emisji oraz inwestycji niskoemisyjnych oraz decyzję (UE) 2015/1814 (Dyrektywa ETS), nr 2018/2001 z 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowanie stosowania energii ze źródeł odnawialnych, nr 2010/75/UE z 24 listopada 2010 r. ws. emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola), dyrektywa z dnia 25 października 2012 ws. efektywności energetycznej, nr 2015/2193 z dnia 25 listopada 2015 r. ws. ograniczenia emisji niektórych

Założono w niej m.in. adaptację sieci ciepłowniczych dla rozwiązań niskotemperaturowych poprzez zmianę generacji z istniejących (z temperaturą zasilania 135°C i powrotu - 60°C) do IV, V i VI generacji przy zmniejszającym się wskaźniku zapotrzebowania energii pierwotnej budynków zasilanych z sieci, zmniejszającym się udziale źródeł konwencjonalnych do produkcji ciepła z 90% do odpowiednio: 70%, 50% i 10%, i zwiększaniu udziału OZE w produkcji ciepła z 5% obecnie (instalacje pilotażowe, kolektory słoneczne, biomasa) do: 15% w IV generacji, 30% - V generacji i 50% - VI generacji, opartych na kolektorach słonecznych, PV, biomasie, geotermii i farmach wiatrowych. W ramach wsparcia rozwoju systemów niskotemperaturowych (2021-2050) zaplanowano zmiany regulacyjne, wsparcie finansowe oraz badawcze i co najmniej 100 mln zł rocznie na projekty ciepłownictwa niskotemperaturowego od 2025 r. W Strategii dla ciepłownictwa zwrócono uwagę, iż: „z punktu widzenia projektowania instalacji geotermalnych ważne są nie tylko własności zbiornikowe wód podziemnych, ale także odpowiednia lokalizacja i precyzyjne określenie sposobu zagospodarowania energii. Wykorzystanie wód w pełnym zakresie temperatur (sposób kaskadowego wykorzystania wód termalnych) pozwala na znaczną poprawę efektywności instalacji oraz zwiększenie przychodów ze sprzedaży energii cieplnej.”

(akta kontroli str.4080-4147)

1.3 Zlecenie przez Pełnomocnika ds. PSP przeprowadzania badań i ekspertyz

Pełnomocnik ds. PSP, w ramach realizacji powierzonych zadań, nie zlecał przeprowadzania badań i ekspertyz⁸⁹ z zakresu geotermii. Wyjaśnił, iż będąc jednocześnie sekretarzem stanu lub podsekretarzem stanu w Ministerstwie Środowiska/Klimatu/Klimatu i Środowiska oraz Głównym Geologiem Kraju, realizował swoje zadania, w ramach urzędu obsługującego organ, wykorzystując przypisane mu kompetencje, w tym:

- a) sprawował w imieniu ministra właściwego ds. środowiska nadzór nad wykonywaniem zadań psg przez PIG-PIB, w tym zadań z zakresu geotermii, w ramach których były prowadzone działania promujące i upowszechniające wiedzę z zakresu geotermii⁹⁰ w celu wykorzystania wyników prowadzonych badań (...) m.in. przez administrację samorządową, inwestorów, jak również ogół obywateli, jako tych, którym zebrane informacje mogą być pomocne przy podejmowaniu decyzji związanych z inwestycjami z zakresu geotermii;
- b) zlecił (jako Główny Geolog Kraju) wykonanie dwóch ekspertyz, tj.:
 - „Analiza potencjalnego wpływu projektowanego poszukiwania/wydobywania wód termalnych na zasoby wód podziemnych użytkowych pięt wodonośnych w niecce łódzkiej”, grudzień 2017 r., koszt: 4 900 zł. Ekspertyza wsparła ministra właściwego ds. środowiska w procesie opiniowania wniosków geotermalnych dot. wykonania otworów wiertniczych w celu poszukiwania i rozpoznawania wód termalnych w rejonie niecki łódzkiej, gdzie możliwe jest wystąpienie konfliktu między wydobyciem wód termalnych a eksploatacją zwykłych wód podziemnych;
 - „Opracowanie kryteriów i rekomendacji do oceny wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć składanych w nowym programie priorytetowym Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej dotyczącym geotermii”, grudzień 2019 r., koszt: 3 000 zł. Ekspertyza wsparła ministra właściwego ds. środowiska w procesie przygotowania dokumentu pn. *Rekomendacje i zalecenia dotyczące projektowania*

zanieczyszczeń do powietrza ze średnich obiektów energetycznego spalania, nr 2010/31/JE z dnia 19 maja 2010 r. ws. charakterystyki energetycznej budynków.

⁸⁹ Zgodnie z § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 maja 2016 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw Polityki Surowcowej Państwa, Pełnomocnik w zakresie powierzonych mu zadań może zlecać przeprowadzanie badań i ekspertyz.

⁹⁰ W ramach zadań: (1) Geologia Samorządowa serwis informacyjno-edukacyjny PIG-PIB w zakresie geologii, górnictwa, ochrony środowiska, administracji i przepisów prawa, zorganizowano w 2019 warsztaty Aspekty administracyjno-prawne i środowiskowe z zakresu hydrogeologii i ciepła Ziemi, (2) Upowszechnianie wiedzy z zakresu geologii oraz promocja działań służby geologicznej⁹¹ zapewniono: udział w: (a) konferencji Dobre praktyki i wyzwania pomorskiej energetyki - transport, ochrona powietrza, odnawialne źródła energii, 11.06.2018 Gdynia; (b) konferencji Aktualne problemy geotermiczne Polski, 13-15.09.2018 r., Lublin; (c) VI Ogólnopolskim Kongresie Geotermalnym, 23-25.10.2018 r., Zakopane; (d) Kongresie Surowcowym, 20-23.11.2018 r., Ryto; (e) Ogólnopolskim Forum Pomp Ciepła i Technologii Grzewczej (edycja XI, XII, XIII); zorganizowano 3 Forum psg (30.06.2021 r. - <https://www.youtube.com/watch?v=9sDRFwbwrEw>, na którym poruszano kwestie związane z potencjałem i perspektywami wykorzystania zasobów geotermalnych w Polsce; publikacje: (a) artykuł sponsorowany pt. Nowe perspektywy dla geotermii w Polsce, Monitor Biznesu, 30.09.2020 r. (b) Newsletter psg nr 10 Nowe perspektywy dla geotermii w Polsce; f) Film promocyjny pt. Wsparcie geotermii niskotemperaturowej przez państwową służbę geologiczną <https://www.youtube.com/watch?v=Q37uTaX8i0I>.

robót geologicznych w celu udostępnienia wód termalnych w Polsce (dla przedsięwzięć ubiegających się o dofinansowanie ze środków NFOŚiGW), który jest załącznikiem do programu priorytetowego NFOŚiGW pn. Udostępnianie wód termalnych w Polsce. Celem opracowania ww. rekomendacji było ułatwienie wnioskodawcom procesu przygotowania aplikacji w programie dedykowanym wykonaniu otworów wiertniczych w celu poszukiwania i rozpoznawania wód termalnych dla udostępnienia tych wód do ogrzewania.

Pełnomocnik ds. PSP stwierdził także, iż środki na realizację zadań związanych z geotermią ujętych w planach pracy PIG-PIB pochodzą z opłat określonych w ustawie Pgg, których wierzycielem jest NFOŚiGW oraz, m.in. że muszą być ograniczone, dlatego, że duża ich część przeznaczana jest na obsługę zadań ciągłych (m.in. prowadzenie archiwum geologicznego, prowadzenie rejestru obszarów górniczych, prowadzenie baz danych), zaś działalność w zakresie rozpoznania surowcowego dotyczy również innych złóż kopalin.

(akta kontroli str. 512-538, 4215-4217)

1.4 Powoływanie przez Pełnomocnika ds. PSP zespołów eksperckich i doradczych

Pełnomocnik ds. PSP, w ramach realizacji powierzonych zadań, nie powoływał zespołów eksperckich i doradczych⁹¹, które dedykowane byłyby wyłącznie zagadnieniu dotyczącemu poszukiwania, rozpoznawania i dokumentowania złóż wód termalnych. Pełnomocnik wyjaśnił, że w ramach swojej działalności jest on wspierany przez Międzyresortowy Zespół ds. Polityki Surowcowej Państwa, który bierze udział w opracowaniu – a w przyszłości - zapewnieniu instrumentów realizacji Polityki Surowcowej Państwa⁹².

Pełnomocnik ds. PSP będący Głównym Geologiem Kraju, wykonującym kompetencje ministra właściwego ds. środowiska w zakresie zadań z obszaru administracji geologicznej, wspierany był przez następujące zespoły doradcze⁹³:

- a) Rada Geologiczna (7 stycznia 2016 r. - 5 września 2019 r.)⁹⁴,
- b) Rada Górnicza (7 stycznia 2016 r. - 5 września 2019 r.)⁹⁵,
- c) Zespół doradczy ds. geologii i górnictwa (powołany 17 września 2019 r.)⁹⁶,
- d) Rada geologiczna i górnicza (powołana 20 sierpnia 2020 r. - 30 kwietnia 2021 r.)⁹⁷.

(akta kontroli str. 4217-4219)

1.5 Przedstawianie przez Pełnomocnika ds. PSP Radzie Ministrów analiz, ocen i wniosków związanych z problematyką energii geotermalnej

W ramach swojej działalności Pełnomocnik ds. PSP przedstawiał Radzie Ministrów roczne sprawozdania ze swojej działalności, w których w sposób syntetyczny przedstawiano

⁹¹ Zgodnie z § 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 maja 2016 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw Polityki Surowcowej Państwa, Pełnomocnik w zakresie powierzonych mu zadań powoływać zespoły eksperckie i doradcze.

⁹² Zespół miał charakter organu pomocniczego Rady Ministrów, w skład którego wchodził: Pełnomocnik ds. PSP oraz sekretarze lub podsekretarze stanu innych ministerstw, a udział w pracach tego zespołu był nieodpłatny.

⁹³ Jak wyjaśnił Pełnomocnik ds. PSP, były to organy pomocnicze Ministrów: Środowiska/ Klimatu/ Klimatu i Środowiska, powołane w celu wsparcia jego działalności w aspekcie szeroko rozumianej działalności geologiczno-górnictwa, a członkami zespołu byli przedstawiciele nauki, administracji i przemysłu, przy czym udział w pracach tych był nieodpłatny, a wiedza i doświadczenie ich Zespołu była wykorzystywana w bieżącej działalności Głównego Geologa Kraju.

⁹⁴ Do zadań Rady Geologicznej należało przygotowywanie dla Ministra Środowiska opinii w sprawach z zakresu geologii, w tym propozycji i wniosków zmierzających do tworzenia warunków dla ochrony oraz racjonalnej gospodarki zasobami złóż kopalin i wód podziemnych uznanych za kopaliny.

⁹⁵ Do zakresu działania Rady Górniczej należało przygotowanie dla Ministra Środowiska opinii w sprawach działalności górniczej, w tym w szczególności propozycji i wniosków dotyczących zagadnień prawnych, technologii eksploatacji kopalin zapewniających ograniczenie ich ujemnego wpływu na środowisko oraz zagadnień związanych z racjonalnym gospodarowaniem złożami kopalin.

⁹⁶ Do zakresu działania Zespołu doradczego ds. geologii i górnictwa należało przygotowywanie dla Ministra Środowiska, działającego przy pomocy Głównego Geologa Kraju opinii, propozycji i wniosków dotyczących w szczególności: (a) zmiany przepisów prawa geologicznego i górniczego oraz dostosowania ich do potrzeb bieżącej i przyszłej działalności geologicznej oraz górniczej, (b) miejsca i roli psg, mechanizmów jej finansowania oraz nadzoru nad wykonywaniem jej zadań, w tym zmian usprawniających funkcjonowanie PIG-PIB oraz wykonywanie nadzoru przez Ministra Środowiska nad tym Instytutem, (c) określenia optymalnego umiejscowienia geologii w strukturze administracji rządowej i określenia jej relacji względem działów administracji oraz gałęzi gospodarki, (d) działań zmierzających do opracowania efektywnej PSP, uwzględniających uwarunkowania międzynarodowe w tym zakresie oraz działań na rzecz odpowiedzialnego kształtowania przyszłej agendy badawczej programów unijnych w obszarze geologii i górnictwa.

⁹⁷ Do zakresu działania Rady należało wydawanie dla Ministra Środowiska opinii w sprawach: (1) geologii, uwzględniających propozycje i wnioski dotyczące w szczególności: (a) ochrony oraz racjonalnej gospodarki zasobami złóż kopalin i wód podziemnych uznanych za kopaliny; (b) kierunków oraz metod badań geologicznych w Polsce; (c) planu prac psg, o którym mowa w art. 163 ust. 4 ustawy Pgg, (d) polityki surowcowej, (e) rozwiązań legislacyjnych; (2) górnictwa, uwzględniających propozycje i wnioski dotyczące w szczególności: (a) technologii eksploatacji kopalin zapewniających ograniczenie ujemnego wpływu na środowisko, (b) zagadnień zw. z racjonalnym gospodarowaniem złożami kopalin, (c) rozwiązań legislacyjnych.

informacje o zrealizowanych działaniach odnoszących się do opracowywania polityki surowcowej państwa w okresie sprawozdawczym⁹⁸.

Pełnomocnik ds. PSP wyjaśnił, iż z uwagi na fakt, że Pełnomocnik jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu Głównym Geologiem Kraju w ministerstwie właściwym ds. środowiska, a elementem działu środowisko jest geologia - wszelkie propozycje zmian legislacyjnych w zakresie dotyczącym obszaru swojej właściwości kierował w formie projektów ustaw lub innych dokumentów rządowych. Podał także, iż w ramach swojej działalności jako Główny Geolog Kraju, przygotowuje wkład do sprawozdania rocznego z realizacji projektu strategicznego Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce, wynikającego ze SOR, które przedkładane jest Radzie Ministrów w postaci zbiorczego dokumentu pn. „Sprawozdanie z realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju» w danym roku”.

(akta kontroli str. 512-538, 988-1053, 4219-4220)

1.6 Inne zadania wykonywane przez Pełnomocnika ds. PSP

Pełnomocnik ds. PSP wyjaśnił, że pełni funkcję Głównego Geologa Kraju, wykonując kompetencje ministra właściwego ds. środowiska w zakresie zadań z obszaru administracji geologicznej i nadzoru nad wykonywaniem zadań psg, stwierdzając, że dodatkowy zakres działania w obszarze poszukiwania, rozpoznawania i dokumentowania złóż wód termalnych został wskazany w wyjaśnieniach Ministra.

Minister w złożonych wyjaśnieniach podał: „Istotnym rozwiązaniem wprowadzonym do polskiego porządku prawnego pozwalającym na rozwój wykorzystania energii cieplnej ze źródeł odnawialnych, w tym geotermii jest rozporządzenie Ministra Energii z dnia 18 maja 2017 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązku i warunków technicznych przyłączania instalacji oraz zakupu ciepła z odnawialnych źródeł energii oraz warunków przyłączania instalacji do sieci. Na podstawie ww. rozporządzenia uregulowano pierwszeństwo instalacji OZE w przyłączaniu do sieci ciepłowniczej, zobowiązano dystrybutora ciepła do wykonania oceny wpływu przyłączonej instalacji na warunki techniczne funkcjonowania systemu ciepłowniczego w ramach złożonego wniosku o przyłączenie do sieci, a także umożliwiono tzw. „dogrzew” energii z OZE dostarczanej do sieci ciepłowniczej, poprzez urządzenia stanowiące rezerwę mocy”.

Działania nadzorcze Głównego Geologa Kraju nad zadaniami psg realizowanymi przez PIG-PIB w obszarze rozpoznania zasobów wód termalnych - w tym informacyjne i edukacyjne - opisano w pkt 1.3. niniejszego wystąpienia.

(akta kontroli str. 512-538, 3874, 4220)

1.7 Postęp w promowaniu i wykorzystaniu energii ze źródeł geotermalnych

1.7.1. Zgodnie z art. 127 ust. 2 ustawy z 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii⁹⁹ minister właściwy ds. klimatu (do 28 lutego 2020 r. – minister właściwy ds. energii), co dwa lata, sporządza i przedstawia Radzie Ministrów sprawozdanie zawierające wyniki monitorowania realizacji krajowego celu, wraz ze wskazaniem postępu w promowaniu wykorzystania energii i paliw ze źródeł odnawialnych. Sprawozdanie za lata 2015-2016 przygotował Minister Energii, a za lata 2017-2018 – Minister Klimatu.

Według sprawozdania za lata 2015-2016:

- 1) nie wykorzystywano energii geotermalnej w elektroenergetyce;
- 2) wsparcie finansowe dla promowania i rozwoju technologii OZE (w tym energii geotermalnej) było realizowane przez NFOŚiGW w ramach programów priorytetowych finansowanych ze środków własnych¹⁰⁰ oraz w ramach MF EOG/NMF¹⁰¹ i POIiŚ¹⁰²;

⁹⁸ W sprawozdaniu za 2017 r. zawarto także informacje o opracowaniu nowych rozwiązań prawnych w zakresie polityki surowcowej państwa oraz informacje o finansowaniu działań związanych z jej wdrożeniem.

⁹⁹ Dz. U. z 2021 r. poz. 610, ze zm.; dalej „ustawa o OZE”.

¹⁰⁰ W ramach programu priorytetowego *Energetyczne wykorzystanie zasobów geotermalnych*, którego celem było rozpoznanie możliwości wykorzystania wód termalnych, w 2015 r. i 2016 r. dokonywano tylko wypłat dotacji w kwotach odpowiednio 7.352 tys. zł i 640 tys. zł.

¹⁰¹ W ramach programu operacyjnego PL04 „Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii” – wypłacono w 2015 r. - 54.255 tys. zł i w 2016 r. - 83.048 tys. zł z Programu PL04 EOG oraz z Programu PL04 NMF w 2015 r. - 79.334 tys. zł i 58 289 tys. zł w 2016 r. Umowy dotyczące dofinansowania ze środków MF EOG/NMF przedsięwzięć geotermalnych zostały opisane w pkt 2.3.3 wystąpienia.

- 3) NFOŚiGW prowadził działania informacyjno-promocyjne¹⁰³;
- 4) MŚ promowało wykorzystanie energii geotermalnej prowadząc:
 - działania informacyjno-promocyjne, związane z pozyskiwaniem nowej wiedzy na temat warunków występowania wód termalnych w Polsce¹⁰⁴;
 - działania pomocowe, polegające na umożliwieniu dofinansowania realizacji przedsięwzięć geotermalnych w ramach programów priorytetowych NFOŚiGW: *Geologia i górnictwo* i *Poprawa jakości powietrza część 1) Energetyczne wykorzystanie zasobów geotermalnych*;
 - wsparcie w zakresie nawiązania współpracy polskich ośrodków naukowych i przedsiębiorców z partnerami zagranicznymi zaangażowanymi w realizację projektów geotermalnych, realizowane przy pomocy środków EOG i NMF¹⁰⁵;
- 5) realizowano działania związane z OZE w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO) 2007-2013, w których możliwe było wsparcie projektów z zakresu OZE, związanych m. in. z budową, rozbudową i modernizacją instalacji służących do produkcji i przesyłu energii pochodzącej z OZE, w tym geotermalnych¹⁰⁶.

Według sprawozdania za lata 2017-2018:

- 1) nie wykorzystywano energii geotermalnej w elektroenergetyce;
- 2) wsparcie inwestycji w zakresie rozwoju OZE (w tym wykorzystywania energii geotermalnej) umożliwiały realizowane przez NFOŚiGW programy priorytetowe¹⁰⁷;
- 3) NFOŚiGW prowadził działania informacyjno-promocyjne¹⁰⁸;
- 4) realizowano projekt strategiczny *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*, którego celem (zgodnie z zał. SOR) było stworzenie warunków dla promocji oraz rozwoju energetyki odnawialnej, bazującej na źródłach geotermalnych (przedstawiony w pkt 1.2 nin. wystąpienia).

(akta kontroli str. 404-493)

W sprawie sprawozdania sporządzanego na podstawie art. 127 ust. 2 ustawy o OZE za lata 2019-2020, Minister KiŚ wyjaśnił m.in., że informacje zawierane w ww. sprawozdaniach w dużej mierze oparte są o dane gromadzone przez Główny Urząd Statystyczny, Urząd Regulacji Energetyki czy Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa oraz, że z uwagi na specyfikę działalności statystycznej GUS, dane te przekazywane są do Ministerstwa z dużym opóźnieniem względem końca okresu, który obejmują swym zakresem. Dodał, że GUS przekaze swoje dane dopiero w grudniu 2021 r. - tym samym dokument ten zostanie prawdopodobnie przedłożony do akceptacji Rady Ministrów w I kwartale 2022 r.

(akta kontroli str. 4527)

Ustalenia dotyczące działań Ministra m.in. w zakresie identyfikowania i likwidowania barier w rozwoju OZE oraz monitorowania i oceny rozwoju OZE, przedstawiono wystąpieniu pokontrolnym NIK z 18 stycznia 2021 r.¹⁰⁹, po kontroli przeprowadzonej w MKiŚ.

(akta kontroli str. 588-630)

1.7.2. Prognozowane w Krajowym planie działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych (tabela 11) wielkości dla energii geotermalnej (z wyłączeniem energii ciepłej

¹⁰² Poddziałanie 1.1.1. Wspieranie inwestycji dotyczących wytwarzania energii z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej priorytetowej POIiŚ (2014-2020). Realizację tego programu w zakresie geotermii przedstawiono w pkt 2.3.3 wystąpienia.

¹⁰³ NFOŚiGW m.in. zrealizował dwa seminaria *Zasoby i możliwości techniczne rozwoju technologii geotermalnych w Polsce*; w trakcie których omówiono zagadnienia techniczne i finansowe związane ze znacznie szerszym niż dotychczas wspieraniem przez NFOŚiGW tego źródła energii odnawialnej.

¹⁰⁴ W ramach tego działania psg inicjowała i realizowała zadania związane m.in. z tematyką głębokiej i płytkiej geotermii.

¹⁰⁵ Realizowane były dwa projekty przedstawione w pkt 2.3.3 wystąpienia.

¹⁰⁶ Wartość umów w ramach kategorii interwencji związanej z OZE (42 - Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe) wg stanu na 31.12.2016 r. wyniosła 270 027,0 tys. zł, dofinansowanie 135 819,6 tys. zł, dofinansowanie UE 129 914,1 tys. zł

¹⁰⁷ Programy NFOŚiGW w ramach których mogły być dofinansowane przedsięwzięcia geotermalne zostały przedstawione w pkt 2.2 i 2.3. wystąpienia pokontrolnego.

¹⁰⁸ Dotyczące wykorzystania energii geotermalnej: (1) Konferencja prasowa Zarządu NFOŚiGW *Geotermia jako priorytet NFOŚiGW* (Zakopane) – 21 marca 2017 r.; (2) Konferencja prasowa *NFOŚiGW wspiera rozwój geotermii w Polsce. Podpisanie pięciu nowych umów dotacji na 107 mln zł* w dniu 26 września 2017 r., (3) Konferencja prasowa połączona z wyjazdem studyjnym dziennikarzy w ramach I osi POIiŚ 2014-2020 pt. *Geotermia: Czysta energia z wnętrza ziemi. Wsparcie NFOŚiGW dla samorządów i środowiska naturalnego* (Warszawa), 11 września 2018 r.

¹⁰⁹ Kontrola P/20/016 Bariery w rozwoju odnawialnych źródeł energii.

ze źródeł niskotemperaturowych w zastosowaniach pomp ciepła) oraz osiągnięte były następujące: 2015 r. - planowany 57 ktoe/zrealizowany 21,7 ktoe, 2016 r. - 70/22,2 ktoe, 2017 r. - 86/22,6 ktoe, 2018 r. - 105/23,7 ktoe, 2019 r. - 107/25,1¹¹⁰ ktoe.

Wyjaśniając przyczyny nieosiągnięcia zaplanowanych wartości Minister MKiŚ podał: „za główne przyczyny nieosiągnięcia zakładanych w »Krajowym planie działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych« wartości dla energii geotermalnej w latach 2015-2019 należy natomiast uznać warunki termiczne, których parametry uniemożliwiają wykorzystanie zasobów do celów energetycznych, znaczne ryzyko geologiczne związane z wykonaniem otworów geotermalnych, wysokie koszty początkowe, długotrwały proces inwestycyjny czy też długi okres zwrotu z inwestycji”.

(akta kontroli str. 500-511, 4527-4528)

1.7.3. Odnosząc się do realizowanych zadań w ramach funkcjonowania rynku OZE, w tym zadania wynikającego z art. 128 ust. 2 pkt 3¹¹¹ ustawy o OZE w zakresie geotermii, Minister wyjaśnił: „Istotnym rozwiązaniem wprowadzonym do polskiego porządku prawnego pozwalającym na rozwój wykorzystania energii cieplnej ze źródeł odnawialnych, w tym geotermii jest rozporządzenie Ministra Energii z dnia 18 maja 2017 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązku i warunków technicznych przyłączenia instalacji oraz zakupu ciepła z odnawialnych źródeł energii oraz warunków przyłączenia instalacji do sieci¹¹². Na podstawie ww. rozporządzenia uregulowano pierwszeństwo instalacji OZE w przyłączaniu do sieci ciepłowniczej, zobowiązano dystrybutora ciepła do wykonania oceny wpływu przyłączanej instalacji na warunki techniczne funkcjonowania systemu ciepłowniczego w ramach złożonego wniosku o przyłączenie do sieci, a także umożliwiono tzw. „dogrzew” energii z OZE dostarczanej do sieci ciepłowniczej, poprzez urządzenia stanowiące rezerwę mocy.”

(akta kontroli str. 3874)

1.8 Działalność Pełnomocnika ds. PSP w zakresie inicjatywy ustawodawczej

W sprawie przedstawiania Radzie Ministrów¹¹³ projektów dokumentów rządowych (w tym projektów aktów prawnych) dotyczących polityki surowcowej państwa, Pełnomocnik ds. PSP wyjaśnił: „Zgodnie z podziałem kompetencji w Kierownictwie Ministerstwa Środowiska/ Ministerstwa Klimatu/ Ministerstwa Klimatu i Środowiska, Pełnomocnik Rządu do spraw Polityki Surowcowej Państwa, będący Głównym Geologiem Kraju był odpowiedzialny za podejmowanie działań legislacyjnych związanych z geologią. Pomimo że Pełnomocnik mógł podejmować samodzielnie inicjatywę legislacyjną, projekty związane z szeroko rozumianą polityką surowcową państwa traktowane były jako projekty ministra właściwego do spraw środowiska, co stanowiło wyraz ich akceptacji i poparcia przez Kierownictwo Resortu.”

W okresie objętym kontrolą Główny Geolog Kraju/Pełnomocnik ds. PSP był odpowiedzialny merytorycznie za przygotowanie:

- projektu ustawy o Polskiej Agencji Geologicznej, który został przedstawiony przez Ministra Środowiska i przyjęty 2 kwietnia 2019 r. przez Radę Ministrów oraz skierowany do Sejmu¹¹⁴,
- projektu dokumentu strategicznego *Polityka surowcowa państwa*, co opisano w pkt 1.1. niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

(akta kontroli str. 512-538, 4214-4215)

¹¹⁰ Dla 2019 r. obliczenia własne NIK, na podstawie danych zawartych w opracowaniu GUS - analizy statystyczne "Energia ze źródeł odnawialnych w 2019 r."

¹¹¹ Zadania ministra właściwego ds. klimatu w zakresie funkcjonowania rynku OZE obejmują podejmowanie działań mających na celu usprawnienie procedur administracyjnych związanych z prowadzeniem procesu inwestycyjnego w zakresie instalacji OZE oraz usuwanie barier mogących ograniczać wzrost pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych i ich wykorzystania.

¹¹²Załącznik 3 - Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 18 maja 2017 r. w sprawie szczegółowego zakresu obowiązku i warunków technicznych zakupu ciepła z odnawialnych źródeł energii oraz warunków przyłączenia instalacji do sieci.

¹¹³ Zgodnie z § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 maja 2016 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw Polityki Surowcowej Państwa.

¹¹⁴ Następnie w dniu 3 kwietnia 2019 r. projekt wpłynął do Sejmu a 15 maja 2019 r. odbyło się pierwsze czytanie na posiedzeniu Sejmu i projekt został skierowany do Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Projekt ustawy ostatecznie nie został przyjęty przez Sejm RP, a dalsze prace nad nim nie były kontynuowane.

1.9 Zlecenie przez Pełnomocnika ds. OZE przeprowadzania badań i ekspertyz

Pełnomocnik ds. OZE nie zlecał badań i ekspertyz w zakresie powierzonych mu zadań na podstawie § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 stycznia 2020 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw Odnawialnych Źródeł Energii¹¹⁵. Jak wyjaśnił, przewodniczył pracom powołanego przez Ministra Klimatu¹¹⁶ Zespołu ds. Rozwoju Przemysłu Odnawialnych Źródeł Energii i Korzyści dla Polskiej Gospodarki, w ramach którego grupa ekspercka przygotowała raport *Czyste ciepło*, do którego załącznikiem był „Raport na temat stanu i wykorzystania geotermii w Polsce” (co przedstawiono w pkt 1.2.5 niniejszego wystąpienia pokontrolnego). Ministerstwo nie poniosło kosztów związanych z opracowaniem przedmiotowych analiz¹¹⁷.

(akta kontroli str. 377-403, 3920-3921)

1.10 Powoływanie zespołów eksperckich i doradczych przez Pełnomocnika ds. OZE

Pełnomocnik ds. OZE nie powoływał w oparciu o § 4 rozporządzenia ws. Pełnomocnika ds. OZE zespołów eksperckich i doradczych w związku z realizowanymi przez niego zadaniami w obszarze energii geotermalnej.

Pełnomocnik wyjaśnił, że podejmuje aktywne działania w kwestii wykorzystania wiedzy eksperckiej na rzecz wykorzystania energii geotermalnej, w tym jest jednym z sygnatariuszy listu intencyjnego ws. utworzenia Hubu Naukowo-Technologiczno-Biznesowego¹¹⁸, w którym zaangażowani będą eksperci Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie oraz Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk¹¹⁹, z jego inicjatywy prowadzone są rozmowy w zakresie ustanowienia partnerstwa na rzecz rozwoju przemysłu pomp ciepła i zawarcia porozumienia sektorowego, a w ramach przewidzianej współpracy między administracją rządową, a sektorem pomp ciepła przewiduje się powołanie eksperckich grup roboczych, analogicznych do tych powołanych w ramach prac nad porozumieniami sektorowymi dla morskiej energetyki wiatrowej, fotowoltaiki, biogazu i biometanu oraz gospodarki wodorowej.

(akta kontroli str. 377-402, 3921-3922)

1.11 Inne zadania dotyczące wykorzystania wód termalnych

Pełnomocnik ds. OZE wyjaśnił, że ściśle współpracował z Ministrem oraz Głównym Geologiem Kraju (będącym także promotorem projektu strategicznego pn. *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*, ujętego w SOR) na rzecz inicjowania i wspierania działań zmierzających do rozwoju wykorzystania w Polsce ciepła Ziemi do celów energetycznych. Stwierdził, że od października 2020 r. w Ministerstwie prowadzone są prace nad stworzeniem programu rozwoju geotermii w Polsce, w wyniku których opracowano „Wieloletni Program Rozwoju Wykorzystania Zasobów Geotermalnych w Polsce - Mapa drogowa” (opisany w pkt 1.2.4 niniejszego wystąpienia), zwracając uwagę na jeden z obszarów tego programu, tj. utworzenie Hubu Naukowo-Technologiczno-Biznesowego w Miękinii, jako przestrzeni dla realizacji zadań z zakresu promocji, badań i rozwoju oraz produkcji OZE, głównie w oparciu o pompy ciepła. Efektem przedsięwzięcia ma być wzmocnienie polityki rozwojowej kraju poprzez prowadzenie badań przemysłowych i rozwojowych oraz zaprojektowanie struktur generowania i komercjalizacji innowacji w oparciu o mechanizmy ekosystemów innowacji sprzężonych z ekosystemami biznesowymi. Wskazując na inne realizowane zadania w zakresie geotermii Pełnomocnik ds. OZE stwierdził, iż istotnym elementem jego działalności jest zapewnienie właściwego funkcjonowania systemu aukcyjnego i umożliwienie za jego pośrednictwem sprzedaży energii elektrycznej z OZE.

(akta kontroli str. 3922-3923)

¹¹⁵ Dz.U. z 2020 r. poz. 116 ze zm., dalej „rozporządzenie ws. Pełnomocnika ds. OZE”.

¹¹⁶ Zarządzenie Ministra Klimatu z dnia 2 kwietnia 2020 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw Rozwoju Przemysłu Odnawialnych Źródeł Energii i Korzyści dla Polskiej Gospodarki – Dz.Urz. Ministra Klimatu z 2020 r., poz. 21.

¹¹⁷ Zgodnie z § 7 ust. 1 ww. Zarządzenia Ministra Klimatu z dnia 2 kwietnia 2020 r. osobom wchodzącym w skład Zespołu i Grup Eksperckich oraz osobom z głosem doradczym, w tym przedstawicielom komórek organizacyjnych Ministerstwa Klimatu, które mogły uczestniczyć na zaproszenie Przewodniczącego Zespołu, nie przysługiwało wynagrodzenie z tytułu uczestnictwa w pracach Zespołu lub Grup Eksperckich.

¹¹⁸ Którego celem jest stworzenie przestrzeni dla realizacji zadań z zakresu promocji, badań i rozwoju oraz produkcji OZE, głównie w oparciu o pompy ciepła, a także z wykorzystaniem źródeł geotermalnych.

¹¹⁹ Dalej: „IGSMiE PAN”.

Odnosząc się do współpracy międzynarodowej w zakresie wykorzystania wód termalnych Minister wyjaśnił: „Polska w ramach rozwoju energetyki geotermalnej od lat prowadzi współpracę z Norwegią i Islandią. Energia geotermalna jest uwzględniona w zakresie mechanizmów Europejskiego Obszaru Ekonomicznego (EOG) i Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF) dla Polski w okresie do 2021. (...) Od roku 1991 Islandia ma czynny wkład w kształceniu wysokospecjalistycznej kadry dla geotermii w Polsce poprzez programy stypendialne na specjalistycznych Podyplomowych Studiach Geotermalnych Uniwersytetu ONZ w Reykjavíku, RES School w Akureyri oraz w ramach współpracy AGH i Kellir Institute. W latach 2000-2018 prowadzone były natomiast działania mające na celu wdrożenie geotermii w obszar współpracy Polski z Islandią oraz Norwegią, a także jej finansowania ze środków EOG, NMF i innych. Wśród najważniejszych wydarzeń w przedmiotowym procesie wskazać można (...) pierwsze wspólne projekty finansowane z mechanizmu finansowego EOG współpracy bilateralnej z inicjatywy Głównego Geologa Kraju prowadzone w latach 2016-2017, w tym projekty: »Wsparcie zrównoważonego rozwoju i wykorzystania płytkiej energii geotermalnej na terenie obszarów objętych programem Mieszkanie Plus« (partnerzy to PIG-PIB oraz norweski CMR Institute) oraz »Energia geotermalna - podstawa niskoemisyjnego ciepłownictwa, poprawy warunków życia i zrównoważonego rozwoju - wstępne studia dla wybranych obszarów w Polsce«. W 2019 r. powołano z kolei Polsko-Islandzką Izbę Handlową, której jednym z założycieli jest Polskie Stowarzyszenie Geotermiczne. Projekt strategiczny SOR pn. Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce obejmuje realizację m.in. 3 zadań o tematyce geotermalnej, w ramach współpracy z ekspertami z zagranicy, finansowanych ze środków EOG oraz NMF. (...) Dotychczas zakończono realizację 2 zadań (...) Trzecie zadanie o nazwie »Budowanie zdolności kluczowych zainteresowanych stron w dziedzinie energii geotermalnej« znajduje się w fazie realizacji. Konsorcjum wykonujące projekt składa się z Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN z Krakowa wraz z Krajowej Agencji ds. Energii Islandii (National Energy Authority) na Islandii.”

(akta kontroli str. 3874-3875)

1.12 Wyniki prac zespołów powołanych przez ministra ds. klimatu

Zespół ds. określenia modelu funkcjonowania rynku ciepła został powołany zarządzeniem Ministra Energii z 28 października 2018 r., a jego zadaniem była ocena potencjału oraz przygotowanie rekomendacji w zakresie strategii rozwoju obszaru rynku ciepła. Zespół został zastąpiony zespołem o tej samej nazwie, w związku z wejściem w życie zarządzenia Ministra Klimatu z dnia 29 lipca 2020 r. w sprawie powołania Zespołu ds. określenia modelu funkcjonowania rynku ciepła - jako organ pomocniczy ministra właściwego ds. energii. Zespół ten - jak wyjaśnił Minister - nie podejmował rekomendacji w zakresie geotermii.

(akta kontroli str. 3876)

Minister Klimatu zarządzeniem z dnia 2 kwietnia 2020 r. powołał Zespół do spraw Rozwoju Przemysłu Odnawialnych Źródeł Energii i Korzyści dla Polskiej Gospodarki¹²⁰ - jako organ opiniodawczo-doradczy ministra właściwego ds. klimatu oraz energii. Jednym z celów Zespołu było wypracowanie rekomendacji w zakresie kierunków rozwoju polskiego przemysłu OZE, maksymalizacji korzyści dla polskiej gospodarki na drodze do osiągnięcia neutralności klimatycznej oraz zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państwa. W jego ramach powołano m.in. zostały Grupę Ekspertką w obszarze Czyste Ciepło, która przeanalizowała potencjał wykorzystania geotermii na potrzeby ciepłownictwa i przygotowała rekomendacje zawarte w raporcie *Czyste ciepło* z maja 2020 r.

(akta kontroli str. 535-538, 3876, 3931-3994, 4082-4147)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Ministrowie: Środowiska/Klimatu/Klimatu i Środowiska przy współpracy z Pełnomocnikami ds. PSP oraz ds. OZE podejmowali działania dla rozwoju i popularyzacji wykorzystania energii geotermalnej w kraju. Po przejęciu przez Ministerstwo¹²¹ obsługi spraw działu energia, przygotowano projekt *Strategii dla ciepłownictwa*, bazujący m.in. na *Raporcie na*

¹²⁰ Dz.Urz. Ministra Klimatu z 2020 r. poz. 21.

¹²¹ Ministerstwo Klimatu i Środowiska, a wcześniej Ministerstwo Klimatu.

temat stanu i perspektyw wykorzystania geotermii w Polsce, uwzględniającym m.in. rozwój ciepłownictwa geotermalnego, w tym sieci ciepłowniczych przewidzianych dla rozwiązań niskotemperaturowych. Zdaniem NIK, szerszemu i stałemu rozwojowi wykorzystania energii geotermalnej, w szczególności służą systematyczne działania podejmowane w dłuższej perspektywie czasowej. Do powyższego, pożądanego stanu potencjalnie może przyczynić się przygotowywany od października 2020 r. projekt *Wieloletniego programu rozwoju wykorzystania zasobów geotermalnych w Polsce – mapa drogowa*.

Powyższy *Wieloletni program rozwoju zasobów geotermalnych w Polsce – mapa drogowa* został przywołany w projekcie PSP z 6 kwietnia 2021 r. NIK zwraca przy tym uwagę, że projektu PSP nie opracowano w terminie określonym w SOR, tj. w 2016 r. - do czego, zdaniem NIK, przyczyniły się, m.in. zmiany koncepcji co do podmiotu wykonującego zadania państwa w dziedzinie geologii, a jej przyjęcie przez Radę Ministrów zaplanowano dopiero na IV kw. 2021 r. Polityka Surowcowa Państwa dotyczyć będzie m.in. systemu zarządzania i gospodarowania kopalinami, w tym wodami termalnymi oraz posiadanymi przez Polskę ich zasobami.

Podejmowane dotychczasowe działania dla zwiększenia wykorzystania ciepła wód termalnych w Polsce były niewystarczające do osiągnięcia w latach 2015-2019 założeń przyjętych w *Krajowym planie działania w zakresie energii ze źródeł odnawialnych z 2010 r.*, w zakresie przewidywanego dla technologii geotermalnej w Polsce łącznego wkładu w realizację wiążących celów na rok 2020¹²². Założenia odnoszące się do wkładu energii geotermalnej w końcowe zużycie energii odnawialnej zostały osiągnięte w ww. okresie na poziomie od ok. 23% (dla 2018 r. i 2019 r.) do ok. 38% (dla 2015 r.)¹²³.

NIK zwraca także uwagę, że niektóre z podejmowanych działań, mających za cel szerszy rozwój wykorzystania zasobów geotermalnych, nie były konsekwentnie realizowane, co m.in. wynikało z licznych zmian przyporządkowania działów administracji rządowej poszczególnym ministrom. Opracowany w 2018 r. projekt programu ProGeoterm, który miał kompleksowo wspierać inwestorów w sferze geotermii, nie został wdrożony, ani też wykorzystany w późniejszym programowaniu w tym obszarze, ponieważ po zmianie Głównego Geologa Kraju nastąpiła zmiana koncepcji opracowanego projektu PSP z 4 marca 2019 r., dla której ProGeoterm był projektem wykonawczym.

Wdrożony w okresie objętym kontrolą, strategiczny projekt dotyczący geotermii, za którego realizację odpowiedzialne było Ministerstwo Środowiska¹²⁴, ujęty w SOR, tj. projekt *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*¹²⁵ został oparty na realizowanych przez PIG-PIB siedmiu zadaniach psg z zakresu rozpoznania zasobów geotermalnych oraz trzech przedsięwzięciach dot. geotermii finansowanych ze środków MF EOG i NMF, z których część stanowiła kontynuację działań rozpoczętych jeszcze przed opracowaniem założeń tego projektu.

OBSZAR

2. Inicjowanie i wdrażanie instrumentów wsparcia rozwoju geotermii oraz nadzór nad ich realizacją

2.1 Rozpoznanie złóż wód termalnych i wsparcie państwa dla ich wykorzystania.

Opis stanu faktycznego

2.1.1 W latach 2015-2021 (I półrocze) zadania psg dot. rozpoznania geologicznego kraju m.in. w zakresie występowania złóż wód termalnych realizował PIG-PIB, zgodnie z planami prac psg, przekazanymi na podstawie art. 163 ust.4 ustawy Pgg i zaakceptowanymi przez Ministra Środowiska/Ministra Klimatu/Ministra KiŚ działającego poprzez Głównego Geologa Kraju, w ramach programów priorytetowych NFOŚiGW:

¹²² Co dotyczyło zakładanego 15% udziału energii ze źródeł odnawialnych w strukturze zużycia energii finalnej brutto w 2020 r. Według GUS (*Energia ze źródeł odnawialnych w 2019 r.*) w 2015 r. wskaźnik ten wyniósł 11,89%, a w 2019 r. wyniósł 12,16% (dane za 2020 r. do dnia zakończenia kontroli NIK nie były znane).

¹²³ Zużycie energii geotermalnej planowane/zrealizowane wyniosło odpowiednio w latach: 2015 r. - 57/21,7 ktoe; 2016 r. - 70/22,2 ktoe; 2017 r. - 86/22,6 ktoe, 2018 r. - 105/23,7 ktoe; 2019 r. - 107/25,1 ktoe (gdzie 1 ktoe = 41 868 GJ energii).

¹²⁴ Dalej także: „MS”.

¹²⁵ Dalej także: „RiWPGwP”.

- „Geologia i górnictwo cz. 1 Poznanie budowy geologicznej kraju oraz gospodarka zasobami złóż kopalin i wód podziemnych”,
- „Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju”,

finansowanych ze środków NFOŚiGW na podstawie umów zawartych pomiędzy PIG-PIB a NFOŚiGW, co przedstawiono w dalszej części nin. wystąpienia.

Zgodnie z zapisami dokumentów „Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec PIG-PIB”¹²⁶, plany prac psg przygotowywane przez PIG-PIB na kolejne lata, były poprzedzone opiniowaniem przez Ministra działającego poprzez Głównego Geologa Kraju *List nowych zadań psg* (od planu na 2021 r. były to projekty planu prac psg), przekazywanych mu w terminie do 15 stycznia roku poprzedzającego rok planowany. Przed przekazaniem *List nowych zadań psg* na 2018 r. i 2020 r. oraz projektów planów prac psg na 2021 r. i 2022 r., PIG-PIB zwracał się do Ministerstwa o wskazanie zadań do wykonania przez psg¹²⁷.

Ustalenia dotyczące procesu opiniowania *List nowych zadań psg* na lata 2016-2019, w tym nieprawidłowości polegające na braku akceptowania *List...* na lata 2016-2018 przez Ministra oraz nieprzekazania ich do NFOŚiGW, zostały przedstawione w wystąpieniu pokontrolnym NIK z dnia 27 lutego 2019 r. z kontroli przeprowadzonej w Ministerstwie Środowiska nr S/18/001 *Realizacja wybranych zadań państwowej służby geologicznej*.

(akta kontroli str. 558-587, 2080-2188)

Listy nowych zadań psg na 2019 r. oraz na 2020 r. zostały przekazane do NFOŚiGW, w celu zabezpieczenia środków na realizację zadań psg, w terminie wynikającym z pkt IV.3.3. *Działania nadzorczych Ministra Środowiska wobec PG-PIB* z 10 listopada 2015 r. Informacje o szacunkowej wartości planowanych prac w roku następnym, w celu zabezpieczenia przez NFOŚiGW środków na realizację zadań/przedsięwzięć psg, zostały przekazane dla planów prac psg na 2021 oraz na 2022 r. w terminie wynikającym z pkt IV.1.7. *Działania nadzorczych Ministra Środowiska wobec PG-PIB* z 31 maja 2019 r.

Na etapie opiniowania przez Ministra *List nowych zadań psg* na lata 2015-2020 oraz projektów planów prac psg na lata 2021-2022 usunięto z nich łącznie 12 zadań z zakresu geotermii, które nie znalazły się w planach prac psg na te lata przekazywanych ministrowi właściwemu ds. środowiska do 31 maja.

W trakcie opiniowania przez ministra właściwego ds. środowiska planów prac psg na lata 2015-2022, przedstawianych przez PIG-PIB do 31 maja każdego roku na rok następny, usunięto z nich kolejne cztery zadania dot. geotermii, przy czym jedno z nich przesunięto do realizacji w roku następnym, a jedno połączono z realizacją innego zadania.

Plany prac psg na lata 2015-2022 były przekazywane Ministrowi w terminie do 31 maja, co było zgodne z art. 163 ust. 4 ustawy Pgg. Akceptacji planów prac psg na lata 2015 i 2019-2022 Minister dokonywał w terminach wynikających z dokumentów *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec Państwowego Instytutu Geologicznego - Państwowego Instytutu Badawczego* odpowiednio z 14 grudnia 2012 r. (pkt IV.2. 5 - tj. w terminie do 15 września roku poprzedzającego rok, którego plan dotyczy - w odniesieniu do planów na 2015 r. i 2019 r.)¹²⁸ i z 31 maja 2019 r. (pkt IV.1.10 - tj. w terminie do 31 sierpnia roku poprzedzającego rok, którego plan dotyczy - dot. planów na lata 2020-2022).

¹²⁶ "Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec PIG-PIB" z 14 grudnia 2012 r., „Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec PIG-PIB z 10 listopada 2015 i "Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec PG-PIB" z 31 maja 2019 r.

¹²⁷ Pisma PIG-PIB do MKiŚ: nr G/070-28/2016/EM z 27 września 2016 r. – dot. planu psg na 2018 r., nr G/070-1338/2018/AKO z 5 listopada 2018 r. – dot. planu psg na 2020 r., nr GSK-070/1295/2019/RD z 17 października 2019 r. – dot. planu psg na 2021 r., nr GSK-070/1290/2020/AKO z 16 października 2020 r. – dot. planu psg na 2022 r.

¹²⁸ *Plan zadań psg na 2015 r. i lata następne* był zaakceptowany przez Ministra w dniu 4 czerwca 2014 r. (pismo do PIG nr DGKn-0324-1/22756/14/DC), *Plan prac psg na 2019 r. i lata następne* – 1 sierpnia 2018 r. (DNG-wnsg.0771.3.2018.WK), *Plan prac psg na 2020 r. i lata następne* – 30 sierpnia 2019 r. (DNG-wnsg.0324.519.2018.AS), *Plan prac psg na 2021 r. i lata następne* – 28 sierpnia 2020 r. (DNG-WNSG.4750.5.2019.AS), *Plan prac psg na 2022 r. i lata następne* – 31 sierpnia 2021 r. (DNGS-WPN.4750.322.2020.AS).

Proces akceptowania przez Ministra planów prac psg na lata 2016-2019, w tym m.in. przypadki opóźnień w tym zakresie, zostały przedstawione w wystąpieniu pokontrolnym NIK z dnia 27 lutego 2019 r. z kontroli przeprowadzonej w Ministerstwie Środowiska¹²⁹.

(akta kontroli str. 558-587, 2108-2188, 2198-3374)

W badanym okresie realizowano 10 zadań z zakresu geotermii, ujętych w zaakceptowanych przez Ministra Środowiska lub Głównego Geologa Kraju planach prac psg:

- 1) Planie prac psg na 2013 r. i lata następne – zadanie o charakterze ciągłym „*Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalin (solanki, wody lecznicze i termalne)*” – zakończone 30 września 2015 r.,
- 2) Planie prac psg na 2014 r. i lata następne - zadanie o charakterze jednostkowym „*Młode strefy tektoniczne a warunki geotermalne w Sudetach w świetle badań geochronologicznych, strukturalnych i termometrycznych – etap I*” – zakończone 31 grudnia 2017 r.,
- 3) Planie prac psg na 2015 r. i lata następne - zadanie o charakterze ciągłym „*Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalin (solanki, wody lecznicze i termalne)*” – zakończone 31 marca 2018 r.,
- 4) Planie prac psg na 2016 r. i lata następne - zadanie o charakterze jednorazowym „*Młode strefy tektoniczne a warunki geotermalne w Sudetach w świetle badań geochronologicznych, strukturalnych i termometrycznych – etap II*” – zakończone 30 kwietnia 2020 r.,
- 5) Planie prac psg na 2017 r. i lata następne:
 - zadanie o charakterze jednorazowym „*Ocena potencjału energetycznego i uwarunkowań środowiskowych dla wsparcia zrównoważonego rozwoju geotermii niskotemperaturowej*” – w trakcie realizacji, termin osiągnięcia efektu rzeczowego wg umowy - 30 czerwca 2022 r.,
 - zadanie o charakterze jednorazowym „*Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geośrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania*” – zakończone 30 czerwca 2020 r.,
 - zadanie o charakterze jednorazowym „*Program oceny stanu jakości i zasobów wód podziemnych zaliczonych do kopalin w celu ich ochrony i racjonalnego wykorzystania z uwzględnieniem zasad dokumentowania*” – w trakcie realizacji, termin osiągnięcia efektu rzeczowego wg umowy - 30 kwietnia 2022 r.
- 6) Planie prac psg na 2018 r. i lata następne - zadanie o charakterze ciągłym „*Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalin (solanki, wody lecznicze i termalne)*” – w trakcie realizacji, termin osiągnięcia efektu rzeczowego wg umowy - 31 marca 2023 r.,
- 7) Planie prac psg na 2021 r. i lata następne:
 - zadanie o charakterze ciągłym „*Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalin (solanki, wody lecznicze i termalne)*” – w trakcie realizacji, termin osiągnięcia efektu rzeczowego wg umowy – 30 czerwca 2024 r.,
 - zadanie o charakterze jednorazowym ujęte w planie PSG na 2021 r. pn. „*Atlas geotermalny Sudetów i ich przedpola*” – w trakcie realizacji, termin osiągnięcia efektu rzeczowego wg umowy - 30 czerwca 2025 r.,

Do 30 czerwca 2021 r. nie rozpoczęto realizacji (nie podpisano umowy o dofinansowanie) jednego zadania z zakresu geotermii ujętego w *Planie prac psg na 2021 r. i lata następne* pn. „*Geośrodowiskowe uwarunkowania wykorzystania energii wód termalnych na obszarze niecki mogileńsko-łódzkiej z uwzględnieniem oddziaływania eksploatacji na użytkowe poziomy wodonośne*”.

W planie prac psg na 2022 r., zaakceptowanym przez Głównego Geologa Kraju¹³⁰, znajdowało się jedno nowe zadanie z zakresu geotermii pn. *Mapa potencjału geotermii niskotemperaturowej Polski (MPGN) w skali 1:50 000*.

(akta kontroli str. 2106-3374)

¹²⁹ Kontroli S/18/001 „Realizacja wybranych zadań państwowej służby geologicznej”.

¹³⁰ Pismo DNGS-WPN.4750.322.2020.AS z 31 sierpnia 2021 r.

Rezultaty zrealizowanych pięciu, w okresie objętym kontrolą, zadań z zakresu geotermii były następujące:

- a) zadanie: *Młode strefy tektoniczne a warunki geotermalne w Sudetach w świetle badań geochronologicznych, strukturalnych i termometrycznych – etap I*; zakończone 31 grudnia 2017 r., efekt rzeczowy osiągnięto 15 października 2018 r.,
- b) zadanie: *Młode strefy tektoniczne a warunki geotermalne w Sudetach w świetle badań geochronologicznych, strukturalnych i termometrycznych - etap II*; zakończone 30 kwietnia 2020 r., efekt rzeczowy osiągnięto 22 grudnia 2020 r.,

wyniki ww. prac były prezentowane na konferencjach naukowych, a uzyskane w ramach tych zadań dane geofizyczne i geologiczne zostaną w całości wykorzystane do przygotowywanego *Atlasu geotermalnego Sudetów i ich przedpola*;

- c) zadanie ciągłe: *Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalni (solanki, wody lecznicze i termalne)*; zakończone 30 września 2015 r., efekt rzeczowy osiągnięto 3 grudnia 2015 r.,
- d) zadanie ciągłe: *Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalni (solanki, wody lecznicze i termalne)*; zakończone 31 marca 2018 r., efekt rzeczowy osiągnięto 5 marca 2019 r.,

wyniki ww. zadań, tj. baza danych i strona internetowa były udostępniane i aktualizowane na bieżąco, a pozostałe efekty rzeczowe¹³¹ udostępniano niezwłocznie po akceptacji; celem aktualizowanej bazy było przygotowanie wiarygodnego, kompletnego i dostępnego źródła informacji o tego rodzaju wodach oraz prowadzenie prac mających na celu lepsze rozpoznanie ich występowania, niezbędnego przy poszukiwaniu rozpoznawaniu, a także zagospodarowywaniu wód podziemnych zaliczonych do kopalni. Przygotowane w ramach przedsięwzięcia narzędzia do obsługi bazy mają ułatwić dostęp do przechowywanej informacji użytkownikom zewnętrznym, a także realizację zadań służby geologicznej. Analiza parametrów wcześniej wstępnie udokumentowanych i nieużytkowanych złóż wód podziemnych zaliczonych do kopalni ma przyczynić się do lepszego rozpoznania zasobów surowcowych kraju i stworzyć potencjalne możliwości pełniejszego ich zagospodarowania, a dane pozwolić na określenie ryzyka geologicznego przez inwestora.

- e) zadanie *Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geośrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania*; zakończone 30 czerwca 2020 r. Efektem pracy były:
 - raport końcowy przeznaczony dla władz samorządowych miejscowości i gmin położonych w obrębie zbiorników geotermalnych Niżu Polskiego, znajdujących się w wytypowanych lokalizacjach szczególnie perspektywicznych dla ujmowania i zagospodarowania wód termalnych;
 - prospekty informacyjne, które w atrakcyjnej graficznie szacie i przystępnej merytorycznej formie przybliżają problematykę zagospodarowania wód termalnych w wytypowanych najlepszych lokalizacjach;
 - pięć filmów poruszających tematykę geotermalną.

Mimo zakończenia zadania i przedstawienia przez PIG-PIB jego efektów rzeczowych Ministrowi KiŚ oraz ich akceptacji przez komórkę merytoryczną Ministerstwa KiŚ¹³², do dnia 31 sierpnia 2021 r. nie opublikowano opracowań powstałych w wyniku realizacji przedmiotowego zadania, co przedstawiono w dalszej części wystąpienia pokontrolnego.

¹³¹ Innymi oprócz zaktualizowanej bazy danych i strony internetowej efektami rzeczowymi dla zadania zakończonego 30 września 2015 r. były: zaktualizowana Mapa zagospodarowania wód podziemnych zaliczonych do kopalni w Polsce opublikowana w formie drukowanej, dokumentacja źródeł i studni ujmujących wody stanowiące potencjalny surowiec leczniczy. Innymi efektami rzeczowymi dla zadania zakończonego 31 marca 2018 r. były: Opracowanie na temat genezy oraz „wieku” wód podziemnych zaliczonych do kopalni wytypowanych ujęć wód podziemnych, Raport dotyczący oceny zagrożeń wód podziemnych zaliczonych do kopalni, dokumentacje źródeł i studni ujmujących wody stanowiące potencjalny surowiec leczniczy, zaktualizowane (wg stanu na lata 2015, 2016 i 2017) Mapy zagospodarowania wód podziemnych zaliczonych do kopalni w Polsce, opublikowane w wersji cyfrowej na stronie internetowej.

¹³² Pismo DGK do DNG nr DNGS-WPN.2163.181.2018.MJe z 11 maja 2021 r.

Pozostałe pięć zadań psg było w trakcie realizacji przez PIG¹³³, a osiągnięcie efektów rzeczowych przewidziano na lata 2022-2024.

(akta kontroli str. 2189-2197, 4498-4499)

2.1.2. Minister dysponował ograniczonymi danymi dot. realizowania w latach 2015-2021 przez inne podmioty niż PIG-PIB zadań w zakresie rozpoznania budowy geologicznej kraju celem ustalenia zasobów wód termalnych. Minister wyjaśnił¹³⁴, że: (...) *aktualnie (...) organem administracji geologicznej właściwym w sprawach zatwierdzania projektów robót geologicznych dotyczących poszukiwania i rozpoznawania złóż wód termalnych oraz dokumentacji hydrogeologicznych ustalających zasoby eksploatacyjne ujęć wód termalnych są marszałkowie województw. W związku z tym Minister nie posiada szczegółowych i pełnych danych w ww. zakresie (...). Na podstawie posiadanych w ministerstwie danych (mapy koncesyjne aktualizowane comiesięcznie w ramach zadania ciągłego psg pn. Aktualizacja map koncesji z uwzględnieniem aktualnych granic złóż objętych własnością górnictw (...) oraz aktualizowana corocznie przez PIG-PIB Mapa zagospodarowania wód podziemnych zaliczonych do kopalin w Polsce (...), informacji pochodzących z Centralnej Bazy Danych Geologicznych (...) oraz danych zawartych w bilansach zasobów złóż kopalin za lata 2015-2020 (...) można stwierdzić, że prace i roboty geologiczne związane z ustaleniem zasobów eksploatacyjnych wód termalnych w analizowanym okresie prowadziło wiele podmiotów. Podmioty te posiadały zatwierdzone projekty robót geologicznych w celu poszukiwania i rozpoznawania złóż wód termalnych, z których część zakończyła się zatwierdzeniem dokumentacji hydrogeologicznych ustalających zasoby eksploatacyjne ujęć wód termalnych.¹³⁵ (...) Dodatkowo, w latach 2015-2020 zatwierdzano także dodatki do dokumentacji hydrogeologicznych ustalających zasoby eksploatacyjne ujęć wód termalnych, w których m.in. dokonywano weryfikacji wielkości ustalonych zasobów eksploatacyjnych dla ujęć wód termalnych wykonanych przed 2015 r.*

(akta kontroli str. 4231-4232)

2.2 Finansowanie zadań psg realizowanych przez PIG-PIB

2.2.1 Zadania ujęte w planach prac psg na lata 2015-2021, obejmujące wykonywanie prac związanych z rozpoznaniem geologicznym kraju w zakresie m.in. występowania wód termalnych, były finansowane ze środków NFOŚiGW na podstawie umów zawartych pomiędzy PIG-PIB a NFOŚiGW, w ramach programów priorytetowych:

- *Geologia i górnictwo, część 1 - Poznanie budowy geologicznej kraju oraz gospodarka zasobami złóż kopalin i wód podziemnych¹³⁶,*
- *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju* (będącym od 2019 r. kontynuacją ww. programu *Geologia i górnictwo...*, w części dot. geologii).

W programie *Geologia i górnictwo* określono m.in. formy i warunki udzielania dofinansowania oraz szczegółowe kryteria wyboru wniosków o dofinansowanie. Jednym z jego trzech celów było m.in. rozpoznanie budowy geologicznej kraju oraz racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin i wód podziemnych, poprzez wdrażanie długoterminowych polityk państwa kierunków badań w zakresie geologii, implementację stosownych dyrektyw oraz realizację zadań ustawowych i innych, niezbędnych do poszerzenia bazy geologicznej, w zakresie badawczo-rozpoznawczym i dokumentacyjnym,

¹³³ Zadania ujęte w planie prac psg na 2017 r.: (1) Ocena potencjału energetycznego i uwarunkowań środowiskowych dla wsparcia zrównoważonego rozwoju geotermii niskotemperaturowej; (2) Program oceny stanu jakości i zasobów wód podziemnych zaliczonych do kopalin w celu ich ochrony i racjonalnego wykorzystania z uwzględnieniem zasad dokumentowania; w planie prac psg na 2018 r. (3) Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalin (solanki, wody lecznicze i termalne); w planie prac psg na 2021 r. (4) Prowadzenie Banku Danych Wód Podziemnych Zaliczonych do Kopalin (solanki, wody lecznicze i termalne); (5) Atlas geotermalny Sudetów i ich przedpola.

¹³⁴ Pismo nr 1683891.5629484.4557190.

¹³⁵ Informacje na temat podmiotów prowadzących poszukiwanie i rozpoznanie złóż wód termalnych zestawione wg zatwierdzonych dokumentacji hydrogeologicznych ustalających zasoby eksploatacyjne ujęć wód termalnych wykonanych w latach 2015-2021, a także wg przyjętych dokumentacji geologicznych dla otworów wiertniczych wykonanych w latach 2015-2021, w przypadku których nie udało się ustalić zasobów eksploatacyjnych ujęcia wód termalnych (oznaczone *): (1) przedsiębiorcy: Geotermia Konin Sp. z o.o. w Koninie, Global Parks Poland Sp. z o.o. w Warszawie, Hotele Korona Sp. z o.o. w Warszawie; (2) jednostki samorządów terytorialnych (gminy): Gmina Miasto Sieradz, Urząd Miasta i Gminy w Łądku Zdroju*, Gmina Miasto Sochaczew, Gmina Miejska Koło, Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki, Gmina Miasto Dębica*, Urząd Gminy Sękowa*, Urząd Miejski Turek.

¹³⁶ Dalej: „Geologia i górnictwo”.

a także badania środowiskowe związane z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż wód termalnych oraz możliwościami pozyskiwania energii cieplnej suchych skał¹³⁷.

Budżet na realizację celów programu *Geologia i górnictwo* wynosił 1 356 820,0 tys. zł, w tym 802 210,0 tys. zł dla cz. 1 *Poznanie budowy geologicznej kraju oraz gospodarka zasobami złóż kopalin i wód podziemnych*, obejmującej przedsięwzięcia m.in. w zakresie badań środowiskowych zw. z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż wód termalnych w celu wykorzystania tych wód do produkcji energii. Wskaźnik osiągnięcia celu dla cz. 1 wynosił: co najmniej 1 050 szt. opracowań i co najmniej 10 wykonanych odwiertów geotermalnych. Beneficjentami programu cz. 1 byli: PIG-PIB (dla zadań psg i zadań państwowej służby hydrogeologicznej), podmioty uprawnione do realizacji przedsięwzięć z zakresu rozpoznawania możliwości wykorzystania zasobów geotermalnych zgodnie z ustawą Pgg (dla rozpoznania złóż wód termalnych oraz energii cieplnej suchych skał) oraz państwowe jednostki budżetowe (w zakresie badań i prac geologicznych dla ochrony środowiska).

Zgodnie z zapisami programu *Geologia i górnictwo*, kontynuacja przedsięwzięć z zakresu geotermii mogła nastąpić w ramach programu priorytetowego *Poprawa jakości powietrza, część 1) Energetyczne wykorzystanie zasobów geotermalnych*.

(akta kontroli str. 1709-1738, 4586-4607, 4611-4615)

Zarząd NFOŚiGW uchwałą z 9 września 2019 r. zatwierdził program priorytetowy *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju*, będący kontynuacją programu *Geologia i górnictwo*. Jednym z dwóch jego celów było „rozpoznanie budowy geologicznej na rzecz kraju oraz racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin i wód podziemnych”, poprzez:

- wdrażanie programów, długoterminowych polityk państwa i kierunków badań w zakresie geologii,
- implementację dyrektyw oraz realizację zadań ustawowych i innych, niezbędnych do poszerzenia bazy geologicznej, w zakresie badawczo-rozpoznawczym i dokumentacyjnym,
- wykonywanie badań oraz robót i prac geologicznych związanych z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż wód termalnych oraz możliwościami pozyskiwania energii cieplnej suchych skał.

Okres wdrażania dla tego programu ustalono na lata 2019-2026, a budżet na kwotę do 1 955 000,0 tys. zł (uwzględniając w nim umowy zawarte na podstawie poprzedniego programu - *Geologia i górnictwo*, w kwocie 682 000,0 tys. zł). Wskaźnikami osiągnięcia celu, było wykonanych co najmniej 8 050 szt. opracowań oraz co najmniej 22 szt. odwiertów/otworów wiertniczych. Beneficjentami programu *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju* byli:

- PIG-PIB dla zadań psg i KAPS CO2¹³⁸ określonych w ustawie Pgg,
- jednostki samorządu terytorialnego i inne podmioty uprawnione do realizacji przedsięwzięć z zakresu rozpoznawania możliwości wykorzystania zasobów geotermalnych zgodnie z ustawą Pgg (dla rozpoznawania możliwości wykorzystania złóż wód termalnych oraz energii cieplnej suchych skał),
- państwowe jednostki budżetowe (w zakresie badań i prac geologicznych dla ochrony środowiska).

W wyniku późniejszej zmiany w programie *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju*, wprowadzonej uchwałą Zarządu NFOŚiGW nr B/52/15/2019 z 11 grudnia 2019 r.¹³⁹, wg której m.in. wyrażono zgodę na zawieszenie naboru wniosków z zakresu rozpoznawania możliwości wykorzystania zasobów geotermalnych:

- wydłużono okres wdrażania do 2030 r. (lata 2019-2030),
- zmniejszono budżet do kwoty 1 905 000,0 tys. zł,

¹³⁷ Załącznik do uchwały nr B/22/3/2016 Zarządu NFOŚiGW z dnia 25 maja 2016 r. ws. zmiany programu priorytetowego i planu wdrażania programu priorytetowego „Geologia i górnictwo”.

¹³⁸ Tj. Krajowy Administrator Podziemnych Składowisk Dwutlenku Węgla – zadanie powierzone PIG-PIB.

¹³⁹ Główny Geolog Kraju pismem DGK-II.4732.53.2019.KO z dnia 2 grudnia 2019 r. wnioskował do Prezesa NFOŚiGW o wstrzymanie aktualnego naboru wniosków o dofinansowanie przedsięwzięć związanych z poszukiwaniem i rozpoznaniem złóż wód termalnych, związanych z realizacją programu priorytetowego „Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju”, wskazując m.in., że: „(...) w dotychczasowym kształcie nie jest dostatecznie efektywny, biorąc pod uwagę potrzebę wzrostu wykorzystania geotermii, jako jednego z odnawialnych źródeł energii”.

- zmniejszono krąg beneficjentów do: PIG-PIB dla zadań psg i KAPS CO2 określonych w ustawie Pgg oraz państwowych jednostek budżetowych w zakresie badań i prac geologicznych dla ochrony środowiska,
- wskaźnikami osiągnięcia celu, było wykonanych co najmniej 8 050 szt. opracowań oraz co najmniej 214 szt. odwiertów/otworów wiertniczych.

(akta kontroli str. 1128-1221, 1739-1782, 1809-1849, 4586-4607)

Zgodnie z wynikami przeglądu programów priorytetowych¹⁴⁰, przeprowadzonym w 2020 r., w ramach programu *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju*, sporządzono 6 839 opracowań oraz wykonano 208 odwiertów/otworów wiertniczych.

(akta kontroli str. 1125)

2.2.2. Spośród zadań psg opiniowanych przez MŚ/MK/MKiŚ, a realizowanych przez PIG-PIB, w ramach nin. kontroli badaniem objęto zadanie pn. *Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geośrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania*, które zostało zrealizowane przez PIG-PIB lecz do 30 czerwca 2021 r. nie przekazano zainteresowanym podmiotom pełnych jego efektów rzeczowych.

Zadanie pod pierwotną nazwą: *Ocena potencjału surowcowego i energetycznego wód termalnych i leczniczych miast i wybranych obszarów kraju wraz z analizą geośrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania*, zostało ujęte w Planie prac psg przewidzianych do realizacji w 2017 r. i latach następnych, otrzymanym 31 maja 2016 r. przez MŚ. Departament Geologii i Koncesji Geologicznych, formułując uwagi do ww. zadania, przesłane następnie pismem z 30 sierpnia 2016 r. przez Departament Nadzoru Geologicznego do PIG-PIB¹⁴¹, stwierdził, m.in. że:

- należy doprecyzować (...) „kryteria doboru miast, będących przedmiotem analizy (dla oceny potencjału wód termalnych może być to np. analiza miast powyżej 50 000 mieszkańców, gdyż miasta o tej wielkości posiadają często cenną dla późniejszego wykorzystania wód termalnych sieć ciepłowniczą, co więcej tych miast jest na terenie Polski kilkadziesiąt, co przyspieszyłoby osiągnięcie efektu rzeczowego zadania”,
- należy doprecyzować zakres rzeczowy przedsięwzięcia w celu uniknięcia powielania już wykonanych prac,
- „zakres zadania wydaje się być zbliżony do zadania prezentowanego w ostatnich latach przez Polskie Stowarzyszenie Geotermiczne (...) o nazwie »Koncepcja Rozwoju Geotermii w Polskich Miastach«, które jest obecnie na etapie uzyskiwania środków finansowych na realizację końcowych etapów prac. (...) Stowarzyszenie dokonało już analizy szeregu opracowań o tematyce geotermalnej (głównie regionalnych) i wytypowało perspektywiczne miasta do wykorzystania energii geotermalnej. Według analiz Stowarzyszenia ponad 100 miast polskich spełnia warunek potencjalnego dostępu do zasobów energii geotermalnej, z możliwością wykorzystania ich do celów grzewczych. Końcowymi etapami ww. koncepcji miałyby być przygotowanie, przeprowadzenie oraz analiza wyników ankiety skierowanej do wytypowanych miast, a następnie opracowanie Krajowego Programu Rozwoju Geotermii w Miastach oraz budowa modelowej ciepłowni geotermalnej w mieście. Należy zatem stwierdzić, iż zakres prac, który proponuje PIG w opiniowanym zadaniu, został już wykonany przez Polskie Stowarzyszenie Geotermiczne w pierwszych etapach realizacji »Koncepcji...«. Nie jest zasadne powielanie tych tematów.”

(akta kontroli str. 2488-2510)

W odpowiedzi na uwagi MŚ, w dniu 12 września 2016 r. wpłynęło pismo PIG-PIB¹⁴², w którym poinformowano m.in., że: „(...) aby uniknąć dublowania prac realizowanych przez Polskie Stowarzyszenie Geotermiczne w projekcie pt. »Koncepcja Rozwoju Geotermii w Polskich Miastach« gdzie przyjęto, jako kryterium wyboru miast liczbę mieszkańców powyżej 50 tys., autorzy proponowanego zadania nie będą przyjmować, jako wskaźnika liczby ludności, a przede wszystkim poziom rozpoznania w skojarzeniu z gęstością zaludnienia wybranych obszarów zurbanizowanych. Miejscowości z liczbą mieszkańców

¹⁴⁰ Pismo NFOŚiGW do Ministra Klimatu nr NFOŚiGW-DO.035.1.2020.4 z 29 maja 2020 r.

¹⁴¹ Pismo nr DNG-wngs.0324.4.2016.BB z 30 sierpnia 2016 r.

¹⁴² Pismo nr G/070-16/2016/EM z 9 września 2016 r.

większą niż 50 tys. zł zostaną odrzucone”. Wg PIG-PIB realizacja tego zadania miała stanowić rozszerzenie i uzupełnienie prac w ramach opracowania *Koncepcja Rozwoju Geotermii w Polskich Miastach*. Zmodyfikowano także nazwę zadania i zmniejszono koszt całkowity do kwoty 2 809,0 tys. zł.

W rezultacie PIG-PIB w ramach zadania psg pn. *Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geośrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania*, skoncentrował się na szczegółowej analizie miast poniżej 50 000 mieszkańców.

(akta kontroli str. 2452, 2511-2529)

Polskie Stowarzyszenie Geotermiczne wystąpiło pismem z 1 września 2012 r. do Głównego Geologa Kraju o rekomendację dla wystąpienia do NFOŚiGW w sprawie sfinansowania realizacji trzech końcowych etapów *Koncepcji Rozwoju Geotermii w Miastach* oraz współudziału w finansowaniu budowy modelowej ciepłowni geotermalnej lecz GGK w odpowiedzi z dnia 11 lipca 2014 r. wskazał na brak możliwości dofinansowania projektu ze środków geologicznych. Mimo późniejszych rozmów i konsultacji w tym zakresie¹⁴³, z udziałem Polskiego Stowarzyszenia Geotermicznego, PIG-PIB i MŚ, w wyniku których umieszczono przedmiotowy projekt w *Wykazie zadań ubiegających się o dofinansowanie ze środków NFOŚiGW na 2018 rok*, ostatecznie MŚ odstąpiło od jego realizacji, ponieważ - jak wyjaśnił Minister KiS¹⁴⁴: (...) *pomysł realizacji Koncepcji (...) był autorskim zamierzeniem Polskiego Stowarzyszenia Geotermicznego w Krakowie a wyłonienie wykonawcy zadania (w przypadku jego dofinansowania) musiałoby nastąpić zgodnie z obowiązującą w MŚ Procedurą udzielania zamówień publicznych w Ministerstwie Środowiska oraz ustawą Prawo zamówień publicznych*”.

W toku kontroli NIK, Prezes Polskiego Stowarzyszenia Geotermicznego wyjaśniła¹⁴⁵ m.in. że projekt pn. *»Koncepcja Rozwoju Geotermii w Polskich Miastach«* nie był realizowany przez Stowarzyszenie i nie był finansowany przez żaden podmiot jako projekt (zadanie), a stanowiąc jedynie społeczną propozycję prezentowaną podczas spotkań z przedstawicielami ministerstw jako jedna z możliwości rozwoju wykorzystania geotermii w miastach.

(akta kontroli str. 4230, 4253-4283, 4705-4708)

Zadanie *Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geośrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania* zostało ujęte w umowie o dofinansowanie nr 181/2018/Wn-07/FG-sm-dn/D z 10 sierpnia 2018 r. zawartej pomiędzy PIG-PIB a NFOŚiGW, obejmującej pięć zadań psg, w ramach przedsięwzięcia pn. *Zadania państwa wykonywane przez państwową służbę geologiczną w zakresie rozpoznania budowy geologicznej kraju dla ustalania zasobów złóż kopalin i odnowienia bazy surowcowej realizowane od 2017 (pgg art.162, ust. 1 pkt 1)*. Umowa była poprzedzona uzyskaniem pozytywnej opinii Ministra Środowiska¹⁴⁶, zgodnie z art. 411 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska¹⁴⁷.

Pismem z 31 lipca 2020 r.¹⁴⁸ PIG-PIB przekazał do MŚ efekt rzeczowy zrealizowanego przedmiotowego zadania, tj. sprawozdania:

- (1) *Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geośrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania* wraz z załącznikami,
- (2) *Zestawienie wyników dotychczasowego rozpoznania geologicznego i hydrogeologicznego (...) w wydzielonych rejonach Dolnego Śląska i Opolszczyzny (blok karkonosko-izerski, Sudety środkowe i wschodnie oraz blok przedsudecki) wraz*

¹⁴³ Rozpatrywano możliwość realizacji projektu, zarówno jako zadanie, które psg mogłaby zrealizować w ramach zadania ciągłego pn. *Wsparcie działań Ministra Środowiska jako organu administracji geologicznej w postaci: ekspertyz, opinii, analiz, raportów i prezentacji dotyczących złóż pierwiastków promieniotwórczych, węgla, węglowodorów, metali oraz podziemnego składowania, energii geotermalnej, lokalizacji farm wiatrowych i elektrowni jądrowych oraz materiałów koncesyjnych* - zadanie ciągle psg, jak i ze środków NFOŚiGW w programie priorytetowym pn. *Wsparcie Ministra Środowiska w zakresie realizacji polityki ochrony środowiska część 1) Ekspertyzy, opracowania, realizacja zobowiązań międzynarodowych*.

¹⁴⁴ Pismo z 27 lipca 2021 r.

¹⁴⁵ Pismo z 24 sierpnia 2021 r.

¹⁴⁶ Pismo DNG-wnsg.0771.984.2017.WK z 11 maja 2018 r.

¹⁴⁷ Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, ze zm., dalej: ustawa "Poś".

¹⁴⁸ Pismo nr GSK-070/1064/2020/MK.

ze wskazaniem w ich obrębie lokalizacji stref, w których takie rozpoznanie należy uzupełnić w zakresie występowania wód termalnych i możliwości pozyskiwania energii geotermalnej wraz z załącznikami.

Opracowania te były oceniane i weryfikowane w MŚ/MKiŚ, w tym także przez ekspertów z Komisji Dokumentacji Hydrogeologicznych. Pismem z 22 kwietnia 2021 r.¹⁴⁹ MŚ poinformowało PIG-PIB o niezgłoszeniu uwag do opracowania z ww. poz. (2). Departament Geologii i Koncesji Geologicznych pismem z 11 maja 2021 r.¹⁵⁰ poinformował Departament Nadzoru Geologicznego i Polityki Surowcowej o zaakceptowaniu opracowania z poz. (1).
(akta kontroli str. 3828, 3854)

GGK w wyjaśnieniach z 23 sierpnia 2021 r.¹⁵¹ podał: „Przekazanie wytypowanym gminom pełnych zweryfikowanych efektów rzeczowych będących wynikami zadania, odbędzie się niezwłocznie, po akceptacji sprawozdania końcowego z całej umowy, ponieważ dopiero wówczas MKiŚ nabędzie autorskie prawa majątkowe do powstałych utworów. (...) 15.07.2021 r. na wniosek PIG-PIB została wyrażona pozytywna opinia na wydłużenie czasu realizacji jednego z zadań umowy nr 181/2018/Wn-07/FG-sm-dn/D (...) przez co termin akceptacji sprawozdania końcowego został wyznaczony na 30.04.2022 r.”
(akta kontroli str. 4346)

W sprawie wprowadzenia bieżącego akceptowania przez Ministra sprawozdań z poszczególnych zadań pomimo trwających tzw. umów blokowych (co umożliwiłoby ich publikację przed zakończeniem realizacji całej umowy), GGK wyjaśnił m.in., że: „zgodnie z obowiązującymi Działaniami Nadzorczymi Ministra Środowiska wobec PIG-PIB z 31.05.2019 r. Dyrektor PIG-PIB jest zobligowany do przedłożenia do akceptacji ministra sprawozdania z realizacji przedsięwzięcia oraz przedłożenia efektu rzeczowego, dla każdego przedsięwzięcia, nie później niż miesiąc przed terminem przedłożenia tego sprawozdania NFOŚiGW, wynikającym z umowy zawartej pomiędzy PIG-PIB i NFOŚiGW. Zgodnie z warunkami umów o dofinansowanie przedsięwzięć wykonywanych w ramach zadań PSG na PIG-PIB spoczywa obowiązek uzyskania akceptacji ministra do sprawozdania z realizacji przedsięwzięcia, stanowiącego jeden z dokumentów potwierdzających osiągnięcie efektu rzeczowego. Akceptacji podlega jedynie sprawozdanie i jest równoznaczne z akceptacją efektu rzeczowego. W przypadku umów blokowych PIG-PIB przedkłada jedno sprawozdanie z realizacji całego przedsięwzięcia w terminie określonym w umowie. Wprowadzenie procedury akceptacji przez ministra efektów rzeczowych każdego zadania z umowy blokowej wymagałoby zarówno zmiany Działań nadzorczych, jak i warunków każdej z czynnych umów o dofinansowanie. Nie było to działanie pożądane i właściwe. Blokowanie zadań w jednej umowie zostało wprowadzone na prośbę PIG-PIB. Jednak działanie to, jak pokazał czas, nie sprawdza się w praktyce, ponieważ powoduje wiele problemów w prowadzeniu merytorycznym takiej umowy, czego przykładem jest m.in. przedmiotowa umowa, gdzie akceptacja sprawozdania końcowego z realizacji przedsięwzięcia i jego efektów rzeczowych zależy od jednego zadania w umowie, które ma najdłuższy czas realizacji. Obecnie, powrócono do wcześniejszej praktyki zawierania umów o dofinansowanie oddzielnie dla poszczególnych zadań.”
(akta kontroli str. 4347)

Zawieranie tzw. umów blokowych (kilka zadań psg w jednej umowie pogrupowanych wg podziału wynikającego z art. 162 ust. 1 ustawy Pgg) wprowadzono w 2016 r. na wniosek PIG-PIB za zgodą GGK¹⁵². Miało to umożliwić m.in. zapewnienie finansowania zadań psg w formie zarówno refundacyjnej, jak i zaliczkowej (umowy zaliczkowo-refundacyjne były podpisywane w przypadku kwoty umowy wyższej niż 8 mln zł) i ograniczyć prefinansowanie tych zadań ze środków własnych PIG-PIB, w tym z kredytów.

¹⁴⁹ Pismo nr DNGS-WPN.2163.181.2018.WP.

¹⁵⁰ Pismo nr DNGS-WPN.2163.181.2018.MJe

¹⁵¹ Pismo nr DNGS-WPN.081.1.2021.UP.

¹⁵² W notatce do GGK z dnia 2 września 2016 r. jest m.in. zapis „Pan Minister wyraził zgodę na proponowane przez PIG-PIB pogrupowanie tematów, dotyczących zadań państwowej służby geologicznej (psg), przewidzianych do realizacji od 2016 r. w tzw. bloki tematyczne. Brak zgody Ministra Środowiska oznaczałby w praktyce zapaść finansową i funkcjonalną kluczowych działań PSG”.

Minister KiŚ wyjaśnił¹⁵³: „Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy nie dysponuje środkami własnymi na realizację zadań psg. Zapewnienie formy zaliczkowej finansowania miało zatem zasadniczy wpływ na sytuację finansową Instytutu, a w konsekwencji na finansowanie kluczowych zadań państwa w zakresie geologii.”

(akta kontroli str. 4630)

W trakcie kontroli NIK nr S/18/001 „Realizacja wybranych zadań państwowej służby geologicznej”, przeprowadzonej w MŚ ustalono, iż nie zapewniono finansowania PIG-PIB z budżetu państwa¹⁵⁴, tj. niezgodnie z art. 162a ust. 1 ustawy Pgg i w związku z tym w wystąpieniu pokontrolnym z tej kontroli z dnia 27 lutego 2019 r. wnioskowano o „Podjęcie działań mających na celu zapewnienie finansowania psg ze środków budżetu państwa, zgodnie z ustawą – Prawo geologiczne i górnicze, niezależnie od finansowania ze środków NFOŚiGW czy innych możliwych źródeł.”

Zadania psg realizowane przez PIG-PIB w latach 2019-2021, w tym zadania dot. rozpoznania geologicznego z zakresu wód termalnych, były w dalszym ciągu finansowane niemal w całości ze środków NFOŚiGW, mimo m.in. sygnalizowania przez NFOŚiGW potrzeby zmian w tym zakresie¹⁵⁵.

(akta kontroli str. 558-586)

Minister KiŚ w wyjaśnieniach z 24 sierpnia 2021 r. podał¹⁵⁶: „Jeszcze w 2019 r. zwrócono się do Departamentu Ekonomicznego Ministerstwa Klimatu z prośbą o podjęcie działań zmierzających do zwiększenia limitu części 41 „Środowisko” w 2020 r. o kwotę 1,87 mln zł, która miała być przeznaczona na sfinansowanie wybranych zadań psg. Niestety z uwagi na późny termin (listopad 2019 r.) wniosek w tym zakresie skierowany do (...) Ministra Finansów, nie uzyskał pozytywnego rozpatrzenia. Niemniej jednak staraniem MKiŚ powyższa kwota została przyznana na finansowanie działań PIG-PIB w roku 2021 r. w ramach rezerwy celowej MKiŚ. Ponadto należy zaznaczyć, że zgłoszono zapotrzebowanie finansowe na realizację zadań państwowej służby geologicznej z budżetu państwa w latach 2022, 2023 i 2024, odpowiednio: 2,0 mln, 2,5 mln, 3,0 mln. Przedmiotowe kwoty nie zapewnią pełnego sfinansowania zadań państwowej służby geologicznej, dlatego nadal będą one finansowane ze środków NFOŚiGW. Niemniej jednak planuje się systematyczne zwiększanie udziału środków z budżetu państwa w finansowaniu zadań państwowej służby geologicznej, uwzględniające możliwości budżetu państwa.”

(akta kontroli str. 4630)

Zgłoszona kwota 2,0 mln zł na finansowanie psg z budżetu państwa stanowiła zaledwie ok. 1,5 % kwoty 135,0 mln zł, o jaką wnioskował Minister do NFOŚiGW w ramach zabezpieczenia środków na realizację zadań psg w 2022 r.¹⁵⁷ Zdaniem NIK, zgłoszone zapotrzebowania środków finansowych na realizację zadań psg i ich wysokość nie zapewnią rozwiązania problemu prefinansowania zadań PIG-PIB ze środków własnych, a także nie zwiększy się przez to znacząco wysokość środków, co może mieć istotne znaczenie dla realizacji zadań psg, w związku z sygnałami z NFOŚiGW o ryzyku utraty płynności finansowej na zobowiązaniu wieloletnim „geologia”¹⁵⁸.

(akta kontroli str. 3316)

2.3 Programy wsparcia przedsięwzięć geotermalnych poza zadaniami psg

2.3.1. Dofinansowanie przedsięwzięć geotermalnych innych niż zadania psg było realizowane ze środków NFOŚiGW na podstawie programów priorytetowych obejmujących tego rodzaju zadania (w tym dedykowanych wyłącznie geotermii¹⁵⁹) oraz ze środków europejskich w ramach POIiŚ i MF EOG/NMF.

¹⁵³ Pismo nr DNGS-WPN.081.1.2021.KO z 24 sierpnia 2021 r.

¹⁵⁴ Ustalono, że GGK nie podjął działań mających na celu wypełnienie dyspozycji art. 162a ust. 1 uPgg stanowiącego, że psg jest finansowana ze środków budżetu państwa w części dotyczącej środowiska będących w dyspozycji ministra właściwego do spraw środowiska.

¹⁵⁵ Pismo NFOŚiGW do GGK nr NFOŚiGW-DZG.4313.5.2018.34 z 8 marca 2018 r.

¹⁵⁶ Pismo nr DNGS-WPN.081.1.2021.KO z 24 sierpnia 2021 r.

¹⁵⁷ Pismo nr DNGS-WPN.4750.322.2020.AS z 23 lutego 2021 r.

¹⁵⁸ Pismo NFOŚiGW do Głównego Geologa Kraju nr NFOŚiGW-DZG.4313.2.2021.64 z 1 lipca 2021 r.

¹⁵⁹ Programy priorytetowe NFOŚiGW: Udostępnianie wód termalnych w Polsce i Polska geotermia PLUS.

Obowiązek opiniowania programów priorytetowych NFOŚiGW przez ministra właściwego ds. klimatu został wprowadzony z dniem 29 lutego 2020 r. na podstawie art. 400k ust. 2 pkt 1b ustawy Poś.

Zgodnie z dokumentem *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej* z lipca 2014 r., przed uchwaleniem programu priorytetowego przez Zarząd NFOŚiGW, jego projekt przekazany zostaje do zaopiniowania Ministerstwu Środowiska, za pośrednictwem Departamentu Funduszy Ekologicznych. Wg dokumentu *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej* z 13 marca 2019 r., Ministerstwo Środowiska było włączone do konsultacji programów priorytetowych na etapie ich przygotowania, przed ich przyjęciem przez Zarząd NFOŚiGW. Projekt programu priorytetowego miał być przekazany do Ministerstwa Środowiska za pośrednictwem Departamentu Funduszy Ekologicznych, który przekazywał go właściwym komórkom organizacyjnym ministerstwa, a następnie ich stanowisko ws. programu miało być przesyłane do NFOŚiGW.

(akta kontroli str. 1054-1065, 4524-4527, 4616-4626)

Zgodnie z wyjaśnieniami Ministra¹⁶⁰ i przedłożoną przez Departament Funduszy Ekologicznych MKiŚ dokumentacją, programy priorytetowe NFOŚiGW, w ramach których była możliwość dofinansowania przedsięwzięć geotermalnych¹⁶¹, były opiniowane przez MŚ/MK/MKiŚ.

W wyniku analizy dokumentacji opiniowania programu *Udostępnianie wód termalnych w Polsce* ustalono, że uwagi merytoryczne do jego projektu zostały zgłoszone przez Departament Geologii i Koncesji Geologicznych oraz PIG-PIB i przekazane przez Departament Funduszy Europejskich MKiŚ do NFOŚiGW. Dokonywano także opiniowania zmian w tym programie, które wprowadzano celem wsparcia racjonalnych projektów, z większą szansą na wykorzystanie przez ciepłownictwo. Opinię przekazano do NFOŚiGW pismem z 29 czerwca 2021 r.¹⁶²

Dla Programu *Środowisko, Energia i Zmiany Klimatu*, finansowanego ze środków MF EOG i NMF, MKiŚ było Operatorem wspólnie z NFOŚiGW, co przedstawiono w dalszej części wystąpienia pokontrolnego.

W ramach realizacji zadań poddziałania 1.1.1 POLiŚ, minister właściwy ds. energii, jako Instytucja Pośrednicząca, był zobowiązany do sprawowania nadzoru i kontroli¹⁶³ nad realizacją przez Instytucję Wdrażającą (NFOŚiGW) zadań oraz, w porozumieniu z ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego - będącym Instytucją Zarządzającą, opiniowania wątpliwości dot. kwalifikowalności wydatków w sytuacjach braku jednoznaczności w interpretacji obowiązujących wytycznych.

(akta kontroli str. 1126-1392, 1446-1540, 1627-1637, 4520-4522, 4529-4584)

2.3.2. Wsparcie finansowe przedsięwzięć (innych niż zadania psg) w zakresie poszukiwania i rozpoznawania złóż wód termalnych na obszarze Polski było realizowane w ramach:

- 1) programów priorytetowych NFOŚiGW w latach 2016-2019:
 - a) *Geologia i górnictwo, część 1 - Poznanie budowy geologicznej kraju oraz gospodarka zasobami złóż kopalin i wód podziemnych*¹⁶⁴,
 - b) *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju*¹⁶⁵ (będącym w 2019 r. kontynuacją ww. programu priorytetowego „*Geologia i górnictwo ... w części dot. geologii*”),
które umożliwiały uzyskanie dofinansowania badań środowiskowych związanych z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż wód termalnych również przez inne podmioty

¹⁶⁰ Z dnia 14 września 2021 r. - pismo BKA-RI.081.3.2021.MB.

¹⁶¹ (1) *Geologia i górnictwo cz. 1 Poznanie budowy geologicznej kraju oraz gospodarka zasobami złóż i kopalin*; (2) *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju*; (3) *Udostępnianie wód termalnych*; (4) *Poprawa jakości powietrza cz. 1 Energetyczne wykorzystanie zasobów wód termalnych*; (5) *ENERGIA PLUS*; (8) *Ciepłownictwo powiatowe*.

¹⁶² Pismo nr DFE-WKF.0311.71.2021.AH.

¹⁶³ Nadzór nad systemem naboru, oceny i wyboru projektów w ramach poddziałania 1.1.1 POLiŚ np. zatwierdzanie regulaminu naboru, opiniowanie wyników oceny projektów w ramach naboru, weryfikacja ich pod względem formalnym, nadzorowanie terminowości zawarcia umów o dofinansowanie z wybranymi do dofinansowania projektami.

¹⁶⁴ Założenia programu *Geologia i górnictwo* opisano w pkt 2.2 wystąpienia.

¹⁶⁵ Beneficjentami tego programu byli: PIG-PIB dla zadań psg i KAPS CO2 określonych w ustawie Pgg oraz państwowe jednostki budżetowe dla przedsięwzięć z zakresu badań i prac geologicznych dla ochrony środowiska.

niż PIG-PIB realizujący zadania psg, w celu wykorzystania tych wód do produkcji energii. Środki na ten cel pochodziły z tzw. subfunduszu geologicznego NFOŚiGW, gromadzącego wpływy z opłat, o których mowa w ustawie Pgg. Założenia ww. programów i ich zmiany opisano w pkt. 2.2. wystąpienia pokontrolnego.

Łącznie w latach 2016-2019 w ramach realizacji programu priorytetowego pn. *Geologia i górnictwo* NFOŚiGW ogłosił trzy nabory wniosków na dofinansowanie przedsięwzięć dotyczących poszukiwania i rozpoznawania złóż wód termalnych, w ramach których złożono 73 wnioski o dofinansowanie¹⁶⁶, z czego 50 skierowano do oceny przez Ministra Środowiska, z których 11 uzyskało opinię pozytywną¹⁶⁷ na łączną kwotę dofinansowania 210 482,4 tys. zł (wartość inwestycji 224 496,4 tys. zł). Okres ich opiniowania w MŚ wynosił od 79 do 512 dni.

Umowy o dofinansowanie podpisało 10 podmiotów, a jeden z pozytywnie zaopiniowanych wniosków był w trakcie procesu weryfikacji przed zawarciem umowy (stan na 30 czerwca 2021 r.). W sześciu przypadkach przedsięwzięcia zostały zrealizowane, a pozostałe inwestycje były w toku¹⁶⁸.

W 2019 r., w ramach realizacji programu priorytetowego *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju* przeprowadzono jeden nabór (do 30 listopada 2019 r.) – wpłynęły cztery wnioski na kwotę dofinansowania 93 363,0 tys. zł (całkowity koszt inwestycji - 95 388,8 tys. zł) i wszystkie zostały przekazane Ministrowi Środowiska, z których jeden został zaopiniowany pozytywnie¹⁶⁹ (na kwotę 29 446,1 tys. zł, i całkowitych kosztach inwestycji - 31 446,1 tys. zł). Okres ich opiniowania w MŚ wynosił od 230 do 271 dni.

Jak wyjaśnił Minister, efektem realizacji ww. programów priorytetowych są nowe otwory geotermalne, które pozwoliły określić warunki geotermalne panujące w różnych częściach Polski, w tym na obszarach o słabym rozpoznaniu w tym zakresie. Podał także, iż część przedsięwzięć zakończyła się udokumentowaniem nowego złoża wód termalnych lub dostarczyła wiedzy o warunkach geologicznych, zaś kilka jest jeszcze w fazie realizacji lub w przygotowaniu.

(akta kontroli str. 1695-1705)

- 2) Programu priorytetowego NFOŚiGW uruchomionego w 2020 r. z inicjatywy Głównego Geologa Kraju (wyodrębnionego z programu *Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju*) pn. *Udostępnianie wód termalnych w Polsce*, finansowanego ze środków subfunduszu geologicznego, skierowanego do jednostek samorządu terytorialnego lub ich związków, którego budżet wynosił 300 mln zł. Celem programu było wsparcie przedsięwzięć obejmujących wykonywanie prac i robót geologicznych związanych z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż wód termalnych w celu ich udostępnienia do wykorzystania pozyskanego ciepła/energii do ogrzewania¹⁷⁰. Wskaźnikami osiągnięcia celu (po aktualizacji programu zaopiniowanej pozytywnie przez Ministra KiŚ)¹⁷¹ były: liczba wykonanych otworów wiertniczych – co najmniej 15 szt. i liczba sporządzonych dokumentacji geologicznych – co najmniej 15 szt.

W pierwszym naborze w ramach tego programu, przeprowadzonym od 15 kwietnia do 30 września 2020 r., złożono 35 wniosków o dofinansowanie¹⁷², z czego 30 na kwotę dofinansowania łącznie 552 713,9 tys. zł (wartość inwestycji - 596 247,9 tys. zł) skierowanych zostało do zaopiniowania przez Ministra KiŚ¹⁷³, z których 15 (najwyżej

¹⁶⁶ Do 30 listopada 2016 r. – 16 wniosków na łączną kwotę dofinansowania 251 831,8 tys. zł (koszt inwestycji 302 166,6 tys. zł), do 30 listopada 2017 r. – 25 wniosków na łączną kwotę dofinansowania i do 30 listopada 2018 r. – 30 wniosków.

¹⁶⁷ Pozostałe uzyskały opinie negatywne m.in. z uwagi na: istniejące już rozpoznania geologiczne w lokalizacji projektowanego otworu, możliwy negatywny wpływ na zasoby wód słodkich, w tym konflikt z ujęciami wód podziemnych, brak możliwości uzyskania nowej wiedzy geologicznej.

¹⁶⁸ Informacja z NFOŚiGW - pismo nr NFOŚiGW-DUW.0910.12.2021.2 z 10 czerwca 2021 r.

¹⁶⁹ Pozostałe uzyskały opinie negatywne z uwagi na braki w projekcie robót górniczych, bliskość zapory wodnej, możliwość dopływu węglowodorów oraz możliwego konfliktu z zasobami wód słodkich.

¹⁷⁰ Kontynuacja przedsięwzięć mogła nastąpić w ramach programu priorytetowego Polska Geotermia Plus.

¹⁷¹ Pismo nr DFE-WKF.0311.71.2021.AH z 29 czerwca 2021 r. skierowane do NFOŚiGW opiniujące pozytywnie zmiany w programie *Udostępnianie wód termalnych w Polsce*.

¹⁷² Łączny koszt całkowity przedsięwzięć – 669 059,9 tys. zł, łączna wnioskowana kwota dofinansowania – 625 525,9 tys. zł.

¹⁷³ Pismami NFOŚiGW z okresu od 24 lipca 2020 r. do 9 lutego 2021 r. Pismo podsumowujące przesłanie 30 wniosków do opiniowania przez Ministra Klimatu i Środowiska – nr NFOŚiGW-DZG.4313.2.2021.12 z 9 lutego 2021 r.

ocenionych)¹⁷⁴ na łączną kwotę 229 205,9 tys. zł (kwota inwestycji 235 621,6 tys. zł) zostało zaopiniowanych pozytywnie¹⁷⁵, po uprzednim zwiększeniu na wniosek Głównego Geologa Kraju alokacji środków do kwoty 230 000,0 tys. zł (z przewidzianej kwoty 150 000,0 tys. zł) w ramach tego naboru¹⁷⁶. Okres między datą wpływu wniosków do MK/MKiŚ oraz datą ich zaopiniowania w MK/MKiŚ wynosił od 105 do 305 dni, przy czym sam proces opiniowania liczony od daty wpływu do oceny przez Ministra ostatniego wniosku złożonego w naborze trwał nieco ponad trzy miesiące (od 9 lutego 2021 r. do 25 maja 2021 r.) i nie przekroczył granicznego terminu (do 120 dni) określonego w Regulaminie konkursu dotyczącym przedmiotowego programu.

Zgodnie z informacją NFOŚiGW¹⁷⁷ z 10 września 2021 r., podpisano 13 z 15 umów o dofinansowanie w ramach ww. programu. Według wyjaśnień Ministra KiŚ z 25 czerwca 2021 r.¹⁷⁸, uruchomienie kolejnego naboru wniosków przewidziano na III kwartał 2021 r.

W sprawie przyczyn przedłużania się czasu opiniowania wniosków w MŚ/MK/MKiŚ¹⁷⁹ złożonych w ramach ww. programów, Dyrektor Departamentu Geologii i Koncesji Geologicznych, odpowiedzialnego za ich weryfikację wyjaśniła, że wynikało to m.in. z:

- dużej liczby składanych wniosków i pracochłonności ich opiniowania gdyż wnioski dotyczyły różnych struktur geologicznych w różnych rejonach Polski, co wymagało objęcia analizą dużej liczby dokumentacji geologicznej danego obszaru, z uwagi np. na możliwe oddziaływania przedsięwzięć objętych wnioskami na inną działalność tam prowadzoną,
- obszerności dokumentacji składanej wraz z wnioskami o dofinansowanie, którą należało dokładnie zbadać oraz konieczności zasięgnięcia opinii ekspertów, m.in. z Komisji Dokumentacji Hydrogeologicznych (organ doradczy ministra właściwego ds. środowiska),
- czasowego wstrzymania opiniowania wniosków z uwagi na trwające w 2017 r. rozmowy i konsultacje na temat utworzenia w NFOŚiGW subfunduszu ciepła ziemi (odrębnego od subfunduszu geologicznego), służącego finansowaniu zadań związanych z rozwojem geotermii.

(akta kontroli str. 1404-1412, 1698-1849, 1999-2003, 3872-3873, 4608-4609, 4638-4674, 4759, 4854-4856)

2.3.3. Wsparcie przedsięwzięć z zakresu wykorzystania zasobów geotermalnych w obszarach energetyki i ciepłownictwa było realizowane w ramach¹⁸⁰:

1) programów priorytetowych NFOŚiGW:

a) *Polska Geotermia PLUS (2019-2025)* - celem programu było zwiększenie wykorzystania zasobów geotermalnych w Polsce, a jako beneficjentów 300,0 mln zł

¹⁷⁴ Pozostałe 15 wniosków zaopiniowano negatywnie, w tym siedem z uwagi na ograniczoną ilość środków w budżecie programu i osiem z uwagi na negatywną ocenę wg kryterium jakościowego dopuszczającego IV (Ocena ministra właściwego ds. środowiska wg załącznika nr 5 do programu).

¹⁷⁵ Pismo nr DGK-WHG.732.33.2021.DK z 25 maja 2021 r.

¹⁷⁶ Główny Geolog Kraju zwrócił się do NFOŚiGW pismem DGK-WHG.732.12.2021.DK z 14 kwietnia 2021 r. o zwiększenie puli środków przeznaczonych na dofinansowanie w ramach naboru do kwoty 232 893,0 tys. zł, która pozwoliłaby na dofinansowanie wykonania 15 otworów geotermalnych dających najlepsze perspektywy wykorzystania energii geotermalnej. NFOŚiGW pismem nr NFOŚiGW-DZG.4313.2.2021.37 z 30 kwietnia 2021 r. przychylił się do tego wniosku uznając racjonalność przesłanek w tym zakresie.

¹⁷⁷ Załącznik nr 3 do pisma NFOŚiGW z 10 września 2021, który został dołączony do pisma MKiŚ nr BKA-RI.081.3.2021.PK z 30 września 2021 r. w odpowiedzi na pismo NIK LKA.410.022.01.2021/10 z 27 sierpnia 2021 r.

¹⁷⁸ Pismo nr BKA-RI.081.3.2021.

¹⁷⁹ Łącznie wpłynęło do MŚ/MK/MKiŚ 88 wniosków w ramach programów priorytetowych NFOŚiGW: (1) Geologia i górnictwo cz. 1 Poznanie budowy geologicznej kraju oraz gospodarka zasobami złóż i kopalini; (2) Poznanie budowy geologicznej na rzecz kraju; (3) Udostępnianie wód termalnych. W okresie do 100 dni od daty wpływu wniosku do MŚ/MK/MKiŚ – zaopiniowano 2 wnioski, w przedziale 101-200 dni – 43 wnioski, 201-300 dni – 17 wniosków, 301-400 dni – 15 wniosków, 401-500 dni – 10 wniosków, pow. 500 dni – 1 wniosek (wpływ wniosku 24.01.2017, opinia z 20.06.2018)."

¹⁸⁰ Ponadto mogło być realizowane w ramach programu priorytetowego (1) *Poprawa jakości powietrza cz. 1 Energetyczne wykorzystanie zasobów termalnych* - program został wygaszony, przeprowadzono dwa nabory – w 2016 r. i 2018 r., w których nie złożono wniosków dot. wykorzystania zasobów geotermalnych; (2) *Energia PLUS (2019-2025)* – jako cel programu wskazano zmniejszenie negatywnego oddziaływania przedsiębiorstw na środowisko, w tym poprawę jakości powietrza, poprzez wsparcie przedsięwzięć inwestycyjnych. Program został w 2020 r. zmodyfikowany i przestał obejmować energetyczne wykorzystanie zasobów geotermalnych. I nabór przeprowadzony w 2019 r. – nie złożono wniosków z zakresu geotermii, II nabór w 2020 już nie obejmował energii ze źródeł geotermalnych.

na dofinansowanie w formie dotacji oraz 300,0 mln zł w formie pożyczki. W programie ustalono przedsięwzięcia:

- obligatoryjne:
 - budowę nowej, rozbudowę lub modernizację istniejącej ciepłowni/elektrociepłowni/elektrowni geotermalnej, opartej na źródle geotermalnym, lub
 - modernizację lub rozbudowę istniejących źródeł wytwarzania energii o ciepłownię/elektrociepłownię/elektrownię geotermalną, opartej na źródle geotermalnym, lub
 - wykonanie lub rekonstrukcję otworu geotermalnego, z wyłączeniem pierwszego odwiertu badawczego.
- opcjonalne zakresy inwestycyjne możliwe do dofinansowania, w obrębie jednego systemu ciepłowniczego¹⁸¹.

Planowane w programie wartości wskaźników osiągnięcia celu były następujące:

- zmniejszenie zużycia energii pierwotnej - co najmniej 12 500 GJ/rok;
- zmniejszenie zużycia surowców pierwotnych - co najmniej 16 250 Mg/rok;
- zmniejszenie emisji CO₂ - co najmniej 25 000 Mg/rok;
- ograniczenie emisji dwutlenku siarki - co najmniej 23 Mg/rok;
- ograniczenie emisji tlenków azotu - co najmniej 60 Mg/rok;
- ograniczenie emisji pyłu - co najmniej 13 Mg/rok;
- ilość wytworzonej energii ze źródeł odnawialnych - co najmniej 100 000 MWh/rok;
- dodatkowa zdolność wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych - co najmniej 25 MW;
- dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji - co najmniej 1 MW.

W ramach naboru przeprowadzonego od 3 lipca 2019 r. do 18 grudnia 2020 r. złożono 24 wnioski (przez 12 podmiotów) o dofinansowanie w formie pożyczki lub dotacji na łączną kwotę 288 226,0 tys. zł¹⁸² (koszt całkowity inwestycji - 334 338,7 tys. zł), których przedmiotem były: wykonanie odwiertów, rekonstrukcja otworów geotermalnych, zwiększenie mocy OZE, budowa ciepłowni geotermalnej, modernizacja geotermalnego systemu ciepłowniczego, budowa geotermalnej instalacji kogeneracyjnej.

Do 22 kwietnia 2021 r.¹⁸³ - dwa wnioski odrzucono na etapie oceny merytorycznej, w dwóch przypadkach wnioskodawca złożył rezygnację ze względu na otrzymanie dofinansowania w ramach POIiŚ 1.1.1, cztery wnioski były w trakcie negocjacji, 12 wniosków - w ocenie merytorycznej, a w czterech przypadkach zawarto umowy¹⁸⁴ na łączną kwotę dofinansowania 40 945,2 tys. zł¹⁸⁵ (łącznie koszt całkowity przedsięwzięć - 99 316,9 tys. zł).
(akta kontroli str. 1393-1417, 1695-1708, 4597)

Zgodnie z wynikami przeglądu programów priorytetowych¹⁸⁶, przeprowadzonego w 2020 r., w ramach programu *Polska geotermia Plus*, nie osiągnięto żadnych z planowanych dla niego wskaźników, ponieważ pierwsze umowy zawarto dopiero w 2021 r.

(akta kontroli str. 1125)

- b) *Ciepłownictwo Powiatowe (2019-2025) – pilotaż*. Celem programu pilotażowego było zmniejszenie negatywnego oddziaływania przedsiębiorstw ciepłowniczych na środowisko, w tym poprawa jakości powietrza, poprzez wsparcie przedsięwzięć inwestycyjnych. Beneficjentami programu pilotażowego mogły być spółki kapitałowe, których przedmiotem działalności jest produkcja energii ciepłej na cele komunalno-bytowe, a udział w kapitale zakładowym spółki jednostki samorządu terytorialnego, w tym związku jednostek samorządu terytorialnego jest nie mniejszy niż 70%. Jednocześnie całkowita moc cieplna zamówiona systemu ciepłowniczego, w ramach

¹⁸¹ (1) Zmniejszenie zużycia surowców pierwotnych; (2) Ograniczenie lub uniknięcie szkodliwych emisji do atmosfery; (3) Nowe źródła ciepła i energii elektrycznej; (4) Modernizacja/ rozbudowa sieci ciepłowniczych; (5) Wykonanie pierwszego odwiertu badawczego.

¹⁸² Pożyczki – 150 759,2 tys. zł, dotacje – 137 466,8 tys. zł

¹⁸³ Wg informacji NFOŚiGW - pismo nr NFOŚiGW-DU.0910.2.2021.2 z 22 kwietnia 2021 r.

¹⁸⁴ Dwie umowy z 4 lipca 2020 r. i dwie z 2 marca 2021 r., których przedmiotem było zwiększenie mocy odnawialnego źródła energii ciepłej oraz modernizacja odwiertów geotermalnych.

¹⁸⁵ Dotacja – 16 378,1 tys. zł, pożyczka - 24 567,1 tys. zł.

¹⁸⁶ Pismo NFOŚiGW do Ministra Klimatu nr NFOŚiGW-DO.035.1.2020.4 z 29 maja 2020 r.

którego prowadzona jest, przedmiotowa działalność, wynosi nie więcej niż 50 MW. Ustalony budżet programu wynosił 500 000 tys. zł (dla bezzwrotnych form dofinansowania - do 150 000 tys. zł, dla zwrotnych – 350 000 tys. zł).

W ramach jednego z rodzajów przedsięwzięć, tj. energetycznego wykorzystania zasobów geotermalnych, przewidziano:

- budowę nowej, rozbudowę lub modernizację istniejącej ciepłowni/ elektrociepłowni/ elektrowni geotermalnej;
- modernizację lub rozbudowę istniejących źródeł wytwarzania energii o ciepłownię/ elektrociepłownię/elektrownię geotermalną;
- wykonanie lub rekonstrukcję otworu, z zastrzeżeniem, że nie kwalifikuje się tutaj wykonania otworu badawczego.

Stopień realizacji celu programu mierzony był za pomocą wskaźników osiągnięcia celu:

- zmniejszenie zużycia energii pierwotnej - co najmniej 250 000 GJ/rok;
- zmniejszenie zużycia surowców pierwotnych - co najmniej 325 000 Mg/rok;
- zmniejszenie emisji CO₂ - co najmniej 80 000 Mg/rok;
- ograniczenie emisji dwutlenku siarki - co najmniej 450 Mg/rok;
- ograniczenie emisji tlenków azotu - co najmniej 1 200 Mg/rok;
- ograniczenie emisji pyłu - co najmniej 250 Mg/rok;
- ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej (końcowej) - co najmniej 22 000 MWh/rok;
- ilość zaoszczędzonej energii cieplnej (końcowej) - co najmniej 58 000 GJ/rok;
- dodatkowa zdolność wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych - co najmniej 25 MW;
- dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej i cieplnej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji - co najmniej 25 MW.

W ramach naboru pilotażowego trwającego od 1 marca 2019 r. do 28 września 2020 r.¹⁸⁷, złożono jeden wniosek związany z energetycznym wykorzystaniem zasobów geotermalnych¹⁸⁸ na kwotę 15 074,2 tys. zł (w tym pożyczka 10 524,0 tys. zł, dotacja 15 074,2 tys. zł), na podstawie którego wnioskodawca otrzymał dofinansowanie.

W wyniku zmiany w 2020 r. programu *Ciepłownictwo powiatowe - pilotaż* na program *Ciepłownictwo powiatowe*, zaopiniowanej pozytywnie przez Ministra Klimatu¹⁸⁹, usunięto z niego możliwość finansowania energetycznego wykorzystania zasobów geotermalnych, co było związane z uruchomieniem programu priorytetowego *Polska Geotermia Plus* oferującego (wg uzasadnienia NFOŚiGW) korzystniejsze warunki dofinansowania tego rodzaju przedsięwzięć.

(akta kontroli str. 1264-1309, 1892-1917)

Ponadto NFOŚiGW realizował program priorytetowy *Wsparcie projektów realizowanych w ramach poddziałania 1.1.1., działań 1.2, 1.5, 1.6 POLiŚ* (wcześniej pod nazwą *Wsparcie przedsięwzięć w zakresie niskoemisyjnej i zasobooszczędnej gospodarki Cz. 2 Współfinansowanie projektów POLiŚ w ramach I osi priorytetowej*), w ramach którego dofinansowano w formie pożyczek m.in. projekty geotermalne realizowane ze środków POLiŚ opisane w dalszej części niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

(akta kontroli str. 4758-4759)

2) *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, poddziałanie 1.1.1 Wspieranie inwestycji dot. wytwarzania energii z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej*, dla którego NFOŚiGW był Instytucją Wdrażającą, a Instytucją Pośredniczącą minister właściwy ds. energii.

Finansowaniem mogły być objęte projekty obejmujące budowę nowych lub przebudowę instalacji skutkującej zwiększeniem mocy zainstalowanej jednostek wytwarzania energii cieplnej wykorzystujących biomasę, energię promieniowania słonecznego lub energię geotermalną. Elementem projektu mogło być przyłącze do sieci ciepłowniczej należące do

¹⁸⁷ Dofinansowanie w formie pożyczki (kwota alokacji 350 000,0 tys. zł) lub dotacji (150 000,0 tys. zł).

¹⁸⁸ „Zaprojektowanie i rozbudowa ciepłowni geotermalnej dla Geotermii Poddebice Sp. z o. o. o układ kogeneracyjny o mocy nie przekraczającej 1MWe wraz z drugim stopniem odzysku ciepła o mocy około 3MWt oraz siecią ciepłowniczą na terenie Gminy Poddebice - Etap I.”

¹⁸⁹ Pismo DFE-I.0311.26.2020.AR z 2 lipca 2020 r.

beneficjenta projektu (wytwórcy energii). W przypadku instalacji geotermalnych minimalna moc instalacji wynosić musiała 2 MWt.

W latach 2016-2021 w ramach ww. programu przeprowadzono siedem konkursów, w tym trzy¹⁹⁰ na nabór projektów polegających na wytwarzaniu energii ciepłej z OZE, w tym energii geotermalnej (pow. 2 MW_t) wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej. Złożono 17 wniosków¹⁹¹ dot. wykorzystania energii geotermalnej (budowa lub rozbudowa ciepłowni geotermalnej oraz podłączenie do istniejącego systemu ciepłowniczego, wykonanie odwiertów geotermalnych), z których dziewięć oceniono pozytywnie¹⁹², a osiem odrzucono¹⁹³.

Dofinansowanie na realizację inwestycji geotermalnych uzyskało 9 projektów o łącznej wartości 466 799,3 tys. zł, na łączną kwotę dofinansowania 199 393,2 tys. zł. Wg zawartych umów o dofinansowanie, ww. 9 projektów realizuje wskaźnik *dodatkowa zdolność wytwarzania energii ciepłej z odnawialnych źródeł energii* na poziomie 119,91 MW_t.

Z dziewięciu projektów do 31 lipca 2021 r. zrealizowano jeden - na kwotę dofinansowania 2 150,9 mln zł, dla którego w pełni zrealizowano wskaźnik - *dodatkowa zdolność wytwarzania energii ciepłej z odnawialnych źródeł energii* - 3 MW_t.

(akta kontroli str. 1393-1417, 4522, 4609-4610)

3) finansowanych ze środków MF EOG i NMF (perspektywy finansowe 2009-2014 i 2014-2021) programów *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii* oraz *Środowisko*¹⁹⁴, *Energia i Zmiany Klimatu*¹⁹⁵, w ramach których były dofinansowane przedsięwzięcia z zakresu geotermii:

a) w ramach programu *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii* i *Środowisko* zawarto umowy na realizację projektów:

- *Geothermal4PL Wsparcie zrównoważonego rozwoju i wykorzystania płytkiej energii geotermalnej na terenie obszarów objętych programem Mieszkanie Plus w Polsce* – umowa z 24 lipca 2017 r.¹⁹⁶ zawarta pomiędzy NFOŚiGW i PIG-PIB; cel umowy zawarty w tytule projektu miał być realizowany poprzez wymianę doświadczeń i podniesienie wiedzy ekspertów z PIG-PIB oraz docelowych użytkowników projektu we współpracy z norweskim partnerem projektu; projekt był skierowany do administracji geologicznej na szczeblu regionalnym i lokalnym, planistów, firm

¹⁹⁰ W ramach naborów: (I) nr POIS/1.1.1/1/2016 (kwota środków przeznaczona na dofinansowanie projektów w ramach konkursu: 210 mln zł), (III) nr POIS.01.01.01-IW.03-00-003/17 (100 mln zł) i (V) nr POIS.01.01.01-IW.03-00-005/19 (200 mln zł). Przedmiotem pozostałych były: (II) - Wybór projektów do dofinansowania w zakresie wytwarzania energii z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej (Klasy energii); (IV) - Wybór projektów do dofinansowania w zakresie wytwarzania energii elektrycznej lub elektrycznej i ciepłej w skojarzeniu z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej, (VI) - Wybór projektów do dofinansowania w zakresie wytwarzania energii ciepłej lub energii elektrycznej lub elektrycznej i ciepłej łącznie (z wyłączeniem wysokosprawnej kogeneracji) z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej realizowanych na terenie województwa śląskiego, (VII) - Wybór projektów do dofinansowania w zakresie wytwarzania energii elektrycznej w instalacjach wykorzystujących energię promieniowania słonecznego (powyżej 2 MWe).

¹⁹¹ Wg informacji NFOŚiGW z 22 kwietnia 2021 r., złożono 17 wniosków na łączną kwotę dofinansowania 463 824,9 tys. zł, w tym ze środków unijnych (dotacje) 296 590,9 tys. zł, środków krajowych (pożyczki) 167 234,0 tys. zł, przy łącznym całkowitym koszcie inwestycji 706 554,4 tys. zł. Ponadto, w trakcie rozpatrywania były wnioski złożone przez dwa podmioty o zwiększenie: (1) pożyczki ze środków krajowych z kwoty 8 417,8 tys. zł do kwoty 11 292,6 tys. zł oraz dotacji (środki unijne) z kwoty 24 141,1 tys. zł do kwoty 26 330,1 tys. zł. Środki krajowe w formie pożyczek były przyznawane w ramach programu priorytetowego NFOŚiGW Wsparcie projektów realizowanych w ramach poddziałania 1.1.1., działań 1.2, 1.5, 1.6 POIiŚ

¹⁹² Wg informacji NFOŚiGW z 22 kwietnia 2021 r., kwota dofinansowania projektów ocenionych pozytywnie wynosiła łącznie 304 406,3 tys. zł (ze środków unijnych - 199 393,2 tys. zł, ze środków krajowych 105 013,1 tys. zł), a łączny koszt całkowity inwestycji wynosił 466 799,4 tys. zł. Ponadto, w trakcie rozpatrywania były wnioski złożone przez dwa podmioty o zwiększenie: (1) pożyczki ze środków krajowych z kwoty 8 417,8 tys. zł do kwoty 11 292,6 tys. zł oraz dotacji (środki unijne) z kwoty 24 141,1 tys. zł do kwoty 26 330,1 tys. zł.

¹⁹³ Wg informacji NFOŚiGW z 22 kwietnia 2021 r., odrzucono wnioski na łączną kwotę dofinansowania 159 418,6 tys. zł (w tym środki unijne 97 197,7 tys. zł, środki krajowe 62 220,9 tys. zł) i łącznym koszcie całkowitym inwestycji - 239 755,0 tys. zł.

¹⁹⁴ Operatorem programu *Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii* i *Środowisko* był Minister Środowiska przy pomocy NFOŚiGW. Podział zadań pomiędzy nimi określało porozumienie z 4 lutego 2014 r. (zmienionego 28 grudnia 2015 r. i 24 sierpnia 2016 r.) na podstawie którego Operator Programu powierzył NFOŚiGW wykonanie zadań związanych z jego wdrażaniem (m.in. ogłaszanie i przeprowadzanie naborów) oraz nadzorował ich realizację

¹⁹⁵ Operatorem programu *Środowisko*, *Energia i Zmiany Klimatu* był Minister Klimatu i Środowiska we współpracy z NFOŚiGW. Pełniąc tę funkcję obydwie instytucje były odpowiedzialne za przygotowanie i wdrożenie tego Programu, a podział zadań pomiędzy nimi określało porozumienie z 17 kwietnia 2020 r., na podstawie którego Operator Programu powierzył NFOŚiGW wykonanie zadań związanych z jego wdrażaniem, nadzorował ich realizację. Departamentem wiodącym, realizującym zadania Operatora ww. Programu był Departament Funduszy Europejskich. Ogłaszanie i przeprowadzanie naborów należało do NFOŚiGW.

¹⁹⁶ Nr 102/2017/Wn50/OA-XN-04/D.

projektujących i instalujących gruntowe pompy ciepła oraz użytkowników instalacji; szacowany koszt projektu wg umowy wynosił 2 159 385,51 zł;

- *Potencjał dla wykorzystania energii geotermalnej w Polsce – miasto Poddębice* – umowa zawarta 18 października 2016 r.¹⁹⁷ pomiędzy NFOŚiGW a IGSMiE PAN; celem projektu był transfer wiedzy, technologii i dobrych praktyk pomiędzy Polską a Islandią w zakresie stosowania oze w budynkach poprzez geotermalne sieci ciepłownicze oraz nawiązanie współpracy pomiędzy podmiotami polskimi i islandzkimi, dotyczące geotermalnych sieci c.o. w Polsce, z zastosowaniem nowoczesnych rozwiązań i technologii wykorzystywanych w Islandii; rezultatami projektu miały być zawarte umowy partnerskie na poziomie projektu wśród beneficjentów z sektora publicznego i opublikowanie artykułów powstałych w wyniku współpracy beneficjenta i partnera w ramach projektu; szacowany koszt projektu wg umowy wynosił 225 749,32 zł;
- *Energia geotermalna – podstawa niskoemisyjnego ciepłownictwa, poprawy warunków życia i zrównoważonego rozwoju* – wstępne studia dla wybranych obszarów w Polsce – umowa z 9 października 2017 r.¹⁹⁸ zawarta pomiędzy NFOŚiGW a IGSMiE PAN; celem projektu był transfer z Norwegii i Islandii do Polski wiedzy, technologii i dobrych praktyk dotyczących stosowania w ciepłownictwie systemowym energii geotermalnej¹⁹⁹; rezultatami projektu miały być: zwiększona aktywność instytucji beneficjenta z sektora publicznego na forum międzynarodowym i zwiększony poziom wiedzy o partnerze projektu i o zakresie jego działalności; szacowany maksymalny koszt projektu wg umowy wynosił 3 003 509,42 zł;

b) w ramach programu *Środowisko, Energia i Zmiany Klimatu*:

- zawarto dnia 21 grudnia 2020 r.²⁰⁰, pomiędzy NFOŚiGW a IGSMiE PAN, umowę w sprawie projektu predefiniowanego *Budowanie zdolności kluczowych zainteresowanych stron w dziedzinie energii geotermalnej*; celem projektu było budowanie zdolności kluczowych interesariuszy w Polsce w obszarze energii geotermalnej poprzez zwiększenie wiedzy i poprawę umiejętności w zakresie zarządzania zasobami geotermalnymi oraz ich wykorzystywania dla potrzeb niskoemisyjnego ciepłownictwa systemowego; szacowany maksymalny koszt projektu wg umowy wynosił 3 835 062,00 zł;
- NFOŚiGW przeprowadził nabory: *Budowa/modernizacja miejskich systemów ciepłowniczych i eliminacja indywidualnych źródeł ciepła oraz Budowa źródeł ciepła wykorzystujących energię geotermalną (geotermia głęboka)*.

Celem głównym naboru *Budowa źródeł ciepła wykorzystujących energię geotermalną (geotermia głęboka)* było zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych poprzez budowę systemów produkcji z wykorzystaniem geotermii głębokiej w miejscach, w których poprzez wykonanie odwiertów badawczo-poszukiwawczych, potwierdzono obecność opłacalnych ekonomicznie źródeł i możliwość ich wykorzystania do celów grzewczych lub energetycznych; w ramach naboru dofinansowanie mogły uzyskać: konstrukcje otworów zatłaczających, budowa lub rozbudowa ciepłowni/elektrowni geotermalnych, budowa infrastruktury ciepłowniczej służącej włączeniu ciepła geotermalnego do istniejących systemów ciepłowniczych, modernizacja istniejących systemów ciepłowniczych w celu włączenia ciepła ze źródeł geotermalnych do ciepła systemowego; zaplanowanym rezultatem programu w tym zakresie był wzrost produkcji energii odnawialnej²⁰¹, a wynikiem - zainstalowany potencjał do produkcji energii geotermalnej²⁰².

¹⁹⁷ Nr 115/2016/Wn05/OA-XN-04/D.

¹⁹⁸ Nr 173/2017/Wn50/OA-XN-04/D.

¹⁹⁹ W ramach projektu przewidziano wykonanie wstępnych studiów wykonalności i propozycji pilotażowych projektów w Polsce, w których wykorzystane zostaną doświadczenia z Norwegii i Islandii.

²⁰⁰ Nr 2023/2020/Wn10/OA-XN-12-pp/D.

²⁰¹ Wskaźniki: szacowana roczna redukcja emisji CO₂ – 27 790 t/rok i szacowana produkcja ciepła z energii geotermalnej 12 500 MWh/rok.

²⁰² Wskaźniki: zainstalowana moc do produkcji energii geotermalnej (nowych lub zmodernizowanych instalacji) – 2,5 MW oraz liczba nowych lub zmodernizowanych instalacji do produkcji energii geotermalnej – 2.

Beneficjentami naboru mogły być małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki; kwota przeznaczona na nabór 7 300,0 tys. EUR (ok. 31 622,9 tys. zł), minimalna kwota dofinansowania – 1 000,0 tys. EUR (4 331,9 tys. zł), maksymalna kwota dofinansowania – 4 500,0 tys. EUR (19 493,5 tys. zł); w wyniku naboru ogłoszonego 18 maja 2020 r. złożono trzy wnioski, z których dwa otrzymały dofinansowanie²⁰³ w kwocie 31 622,9 tys. zł (całkowity koszt projektów – 79 866,6 tys. zł)²⁰⁴.

Minister odnosząc się do pytania dlaczego mimo podejmowanych działań dla rozwoju geotermii oraz wdrażania programów dofinansowania/wsparcia przedsięwzięć w tym zakresie, w latach 2015-2021 (I półrocze) nie powstały nowe ciepłownie geotermalne, wyjaśnił²⁰⁵, m.in. że: „Aktualnie w Polsce działa 6 ciepłowni komunalnych (Stargard, Pyrzyce, Uniejów, Poddębice, Mszczonów, Bańska) i 3 ciepłownie lokalne (Karpniki, Kleszczów, Cudzynowice). Lokalne ciepłownie geotermalne powstały w latach 2015 (Cudzynowice) i 2016 (Kleszczów i Karpniki). (...) w Kleszczowie wydobywanie wód termalnych prowadzone jest otworem Kleszczów GT-1 o głębokości 1620 m wykonanym w 2009 r., który uzyskał pozytywną opinię Ministra Środowiska w 2009 r. i został rekomendowany do dofinansowania ze środków NFOŚiGW (...), zaś w Karpnikach eksploatacja wód termalnych prowadzona jest otworem KT-1 o głębokości 2010 m wykonanym w latach 2013-2014, który uzyskał pozytywną opinię Ministra Środowiska w 2012 r. w programie priorytetowym NFOŚiGW pn. Energetyczne wykorzystanie zasobów geotermalnych (...) w pytaniu zawarto błędne założenie, ponieważ w 2016 r. powstały dwie lokalne ciepłownie geotermalne (Kleszczów i Karpniki), których uruchomienie było możliwe m.in. dzięki dofinansowaniu wykonania otworów geotermalnych ze środków geologicznych NFOŚiGW po pozytywnej opinii ministra właściwego do spraw środowiska. Realizacja inwestycji w obszarze górniczym (w tym ciepłowniczym), w szczególności z wykorzystaniem środków publicznych, stanowi proces długotrwały (...) Co do wymienionych (...) przedsięwzięć geotermalnych w Kole, Turku, Tomaszowie Mazowieckim, Sieradzu i Sochaczewie, realizowanych przez jednostki samorządów terytorialnych, należy zauważyć, że wybór wykonawców wierceń i innych prac związanych z udokumentowaniem otworów musi być przeprowadzony zgodnie z ustawą Prawo zamówień publicznych, co wymaga czasu (...). Co więcej ze względu na znaczne środki potrzebne na uruchomienie ciepłowni geotermalnych często w budżetach gmin nie ma wystarczających zasobów finansowych na ten cel, co powoduje, że istnieje konieczność aplikowania o kolejne środki zewnętrzne (krajowe, POliŚ, norweskie, środki inwestorów), co także wymaga czasu i dużego zaangażowania samorządów. Podane powody sprawiają, że przedsięwzięcia geotermalne zapoczątkowane w 2016 r., obejmujące pierwszy etap inwestycji ciepłowniczej tj. wykonanie otworów geotermalnych, pomimo dużego tempa prac nie zakończyły się dotychczas uruchomieniem kolejnych ciepłowni, z uwagi na okoliczności wskazane wyżej. Przewiduje się jednak, że nastąpi to w najbliższych latach.”

(akta kontroli str. 4632-4633)

NIK zwraca uwagę, że wymienione w powyższych wyjaśnieniach „lokalne ciepłownie geotermalne” były niewielkimi instalacjami geotermalnymi służącymi do ogrzewania pojedynczych obiektów/użytkowników, takich jak szkoła (Cudzynowice), kompleks sportowo-rekreacyjny (Kleszczów) lub hotel (Karpniki). Skala działań ww. instalacji zgodnie z danymi ich dysponentów w okresie objętym kontrolą wyniosła:

- 1) instalacja w Cudzynowicach – wykorzystywanie wody geotermalnej do ogrzewania Zespołu Szkół Rolniczych, uzyskano łącznie z pompy ciepła w latach 2016-2021 - 10 793,80 GJ,
- 2) instalacja w Kleszczowie – wykorzystywanie wody termalnej okresowo wyłącznie do ogrzewania kompleksu sportowo-rekreacyjnego, sprzedaż ciepła była realizowana tylko w latach 2015-2019 i wyniosła łącznie 3 638,56 GJ;

²⁰³ Decyzja Ministerstwa Klimatu i Środowiska nr 1684134.5630817.4511144 z 16 lipca 2021 r.

²⁰⁴ Przedmiotem projektów w ramach wniosków były: (1) wykonanie odwiertu, (2) budowa geotermalnej instalacji kogeneracyjnej do produkcji ciepła, energii elektrycznej i chłodu.

²⁰⁵ Pismo z 24 sierpnia 2021 r. nr DNGS-WPN.081.1.2021.KO.

- 3) instalacja w Karpnikach - wykorzystywanie wody geotermalnej w latach 2016-2021 do celów grzewczych (Zamek Karpniki) i rekreacyjnych (kąpiele, SPA), ciepło wykorzystane łącznie 32 980,00 GJ.

(akta kontroli str. 4709-4747)

2.3.4. Minister Klimatu w piśmie²⁰⁶ z 25 maja 2020 r. do Prezesa Zarządu NFOŚiGW zwrócił uwagę na potrzebę intensyfikacji współpracy. W ww. piśmie stwierdził m.in., że: „*Konieczna jest zarówno zmiana struktury programów priorytetowych tak, aby uwzględniała ona nowo projektowane instrumenty finansowane ze źródeł zagranicznych, jak również ocena przedsięwzięć finansowanych dotychczas ze środków tych programów: zarówno pod względem ekonomicznym, środowiskowym i klimatycznym. Pozwoli to na określenie dotychczasowych efektów, wydajności i skuteczności poszczególnych programów priorytetowych. Skutkiem podjętych działań powinno być uporządkowanie istniejących i planowanych programów priorytetowych oraz dopasowanie ich liczby i zakresu do priorytetów Ministra Klimatu oraz możliwości finansowych NFOŚiGW. W mojej opinii niezbędne jest również wprowadzenie kompleksowego systemu monitorowania realizowanych programów priorytetowych. Optymalny byłby system pozwalający na jednolite przedstawienie danych dotyczących postępów we wdrażaniu wszystkich inicjatyw finansowanych przez NFOŚiGW bez względu na to, czy są to projekty finansowane ze źródeł krajowych czy też z udziałem środków zagranicznych.*”

Minister wyjaśniając w jaki sposób MKiŚ monitoruje realizację programów priorytetowych NFOŚiGW, w tym programów wspierających geotermię, m.in. w zakresie realizacji ich postępu, efektywności, osiągania zakładanych celów mierzonych wskaźnikami oraz na czym polega system monitorowania realizacji tych programów, stwierdził m.in. że: „*Monitoring realizacji programów priorytetowych NFOŚiGW realizowany jest poprzez:*

- *analizowanie danych zawartych w półrocznych i rocznych sprawozdaniach z wykonania planu działalności Narodowego Funduszu,*
- *analizowanie corocznych sprawozdań z działalności Narodowego Funduszu,*
- *opracowywanie i prezentowanie informacji o postępach i ryzykach w realizacji programów przekazywanych na posiedzeniach kierownictwa Ministerstwa Klimatu i Środowiska z jednostkami podległymi i nadzorowanymi.*

Monitoring programów odbywa się również w ramach NFOŚiGW. Zgodnie z obowiązującą w NFOŚiGW procedurą, przeprowadzany jest przegląd programów priorytetowych, w ramach którego programy poddawane są analizie, w szczególności w zakresie: realizacji budżetu i wskaźników osiągnięcia celu, stosowanych form dofinansowania, intensywności i warunków dofinansowania, kategorii beneficjentów, rodzaju dofinansowanych przedsięwzięć/zadań, dotrzymania zasady niewypierania środków pochodzących z Unii Europejskiej i innych źródeł niepodlegających zwrotowi, a także konkurowania z innymi programami wdrażanymi przez NFOŚiGW. Skutkiem przeglądu może być zmiana oferty programowej, jak również samego zakresu i warunków poszczególnych programów”.

(akta kontroli str. 11117, 4522-4523)

Ostatni przegląd został przeprowadzony w 2020 r.²⁰⁷, a zawarte w nim informacje o postępie w realizacji wskaźników niektórych programów priorytetowych przedstawiono w pkt 2.2.1 wystąpienia pokontrolnego.

(akta kontroli str. 1115-1125)

2.4 Kontrola zarządcza i nadzór nad PIG-PIB oraz NFOŚiGW

2.4.1 Organizacja i zasady funkcjonowania kontroli zarządczej w okresie objętym kontrolą były ustalone²⁰⁸ w formie *Księgi kontroli zarządczej*, stanowiącej załącznik do kolejnych zarządzeń w sprawie kontroli zarządczej Ministrów odpowiednio: Środowiska, Klimatu oraz Klimatu i Środowiska. W Ministerstwie Środowiska, Ministerstwie Klimatu a następnie w Ministerstwie Klimatu i Środowiska, w okresie objętym kontrolą obowiązywały także kolejne komunikaty kierujących nimi ministrów w sprawie szczegółowych wytycznych

²⁰⁶ Pismo nr DFE-I.0770.26.2018.JK.

²⁰⁷ Pismo NFOŚiGW do Ministra Klimatu nr NFOŚiGW-DO.035.1.2020.4 z 29 maja 2020 r. (zgodnie z przedłożonymi dokumentami do kontroli NIK, przekazanymi w dniu 2 sierpnia 2021 r. przez Departament Funduszy Europejskich MKiŚ).

²⁰⁸ Na podst. art. 69 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2021 r. poz. 305 ze zm.).

w zakresie kontroli zarządczej dla działów administracji rządowej odpowiednio: gospodarka wodna i środowisko; środowisko; energia i klimat; energia, klimat i środowisko oraz zarządzenia w sprawie powołania Zespołu do spraw Kontroli Zarządczej w Ministerstwie odpowiednio: Środowiska oraz Klimatu i Środowiska.

Zasady i tryb prowadzenia przez komórki organizacyjne Ministerstwa spraw z zakresu nadzoru Ministra nad jednostkami organizacyjnymi podległymi lub przez niego nadzorowanymi oraz podległymi Ministrowi lub przez niego nadzorowanymi centralnymi organami administracji rządowej, zostały określone w formie Polityki nadzorczej Ministra, stanowiącej załącznik do zarządzenia z 12 lutego 2021 r. obowiązującego od 16 lutego 2021 r.²⁰⁹ Poprzednio w tym zakresie obowiązywało zarządzenie Ministra Środowiska z 10 listopada 2015 r. w sprawie zasad prowadzenia nadzoru przez Ministra Środowiska²¹⁰.

Polityka nadzorcza określała ogólne zasady systemu nadzoru ministra nad jednostkami organizacyjnymi podległymi lub nadzorowanymi oraz zasady szczegółowe odnoszące się m.in. do obszarów: personalnego, finansowego, pozafinansowego (merytorycznego), formalno-prawnego oraz innych narzędzi nadzoru.

Zasady nadzoru nad PIG-PIB były uszczegółowione w obowiązujących, w okresie objętym kontrolą, dokumentach:

- *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec PIG-PIB z 14 grudnia 2012 r.*,
- *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec PIG-PIB z 10 listopada 2015*
- *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec PG-PIB z 31 maja 2019 r.*

W ramach sprawowanego nad PIG-PIB nadzoru minister właściwy ds. środowiska działając przy pomocy Głównego Geologa Kraju, m.in. opiniował listy nowych zadań psg/projekty planów prac psg²¹¹ obejmujące m.in. zadania z zakresu geotermii, plany prac psg zawierające te zadania oraz wnioski o dofinansowanie przedsięwzięć z zakresu rozpoznania zasobów geotermalnych składane do NFOŚiGW, co zostało przedstawione w pkt 2.1 i 2.2 wystąpienia pokontrolnego.

(akta kontroli str. 1902-2010)

Do 28 lutego 2020 r. nadzór nad NFOŚiGW sprawował minister właściwy ds. środowiska, a od dnia 29 lutego 2020 r. – minister właściwy ds. klimatu²¹².

Nadzór nad NFOŚiGW był realizowany m.in. poprzez:

- 1) podejmowanie rozstrzygnięć w konkretnych sprawach związanych z działalnością NFOŚiGW (np. wyrażanie zgody na objęcie lub nabycie udziałów lub akcji w spółkach);
- 2) wyrażanie opinii w określonych sprawach (np. przeznaczenia środków NFOŚiGW na finansowanie potrzeb geologii - zgodnie z 411 ust. 2 ustawy Poś);
- 3) uzgadnianie lub opiniowanie dokumentów stanowiących podstawę działań NFOŚiGW w zakresie udzielania dofinansowania (uzgadnianie listy priorytetowych programów na dany rok - stosownie do art. 400k ust. 1a ustawy Poś, opiniowanie programów priorytetowych Narodowego Funduszu - na podstawie art. 400k ust. 1b ustawy Poś²¹³);
- 4) przeprowadzanie kontroli działalności NFOŚiGW na zasadach i w trybie określonym w ustawie z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej oraz rozpatrywanie skarg dotyczących działalności NFOŚiGW.

Zasady nadzoru nad NFOŚiGW były uszczegółowione w obowiązujących, w okresie objętym kontrolą, dokumentach:

- *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec NFOŚiGW z lipca 2014 r.*,
- *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec NFOŚiGW z 13 marca 2019 r.*

(akta kontroli str. 686, 1054-1071, 1128-1392, 4616-4627)

²⁰⁹ Dz. Urz. Ministra Klimatu i Środowiska z 2021 r. poz. 14.

²¹⁰ Dz. Urz. Ministra Środowiska z 2015 r. poz. 79.

²¹¹ W oparciu o dokumenty *Działania nadzorcze Ministra Środowiska wobec PIG-PIB z 14 grudnia 2012 r.* i 15 listopada 2019 r., PIG-PIB w terminie do 15 stycznia roku poprzedzającego przekazywał do opiniowania *Listy nowych zadań psg* na rok następny, a wg *Działania nadzorczych wobec PIG-PIB z 31 maja 2019 r.* przekazywał w tym samym terminie projekty planów prac na kolejny rok i lata następne.

²¹² Art. 400 r. ust. 1 ustawy Prawo ochrony środowiska.

²¹³ Obie regulacje zostały wprowadzone do ustawy Poś ustawą z dnia 23 stycznia 2020 r. o zmianie ustawy o działach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw i obowiązują od 29 lutego 2020 r.

Minister odnosząc się do *Działań nadzorczych* stwierdził, że: „dokument ten nie jest bezpośrednim źródłem obowiązków dla NFOŚiGW. W obszarze, w jakim określa on formy/narzędzia sprawowania nadzoru nie wynikające wprost z ustawy, praktyczne stosowanie go przez Ministerstwo jest co do zasady uwarunkowane odpowiednim zaangażowaniem Narodowego Funduszu we współpracę w tym zakresie. W stosunku do regulacji ustawy - Prawo ochrony środowiska, obowiązujących w chwili przyjęcia obecnych *Działań nadzorczych*, dokument ten przewidywał w szczególności następujące dodatkowe formy wykonywania szeroko pojętego nadzoru nad działalnością NFOŚiGW:

- opiniowanie projektów programów priorytetowych Narodowego Funduszu,
- sporządzanie rocznej oceny działalności Narodowego Funduszu,
- działania związane z realizacją obowiązków Narodowego Funduszu w zakresie funkcjonowania kontroli zarządczej, w tym opracowywania planu działalności i sprawozdania z wykonania planu działalności w formie korespondującym z wymogami ustanowionymi rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 29 września 2010 r. w sprawie planu działalności i sprawozdania z jego wykonania, a także składania oświadczeń o stanie kontroli zarządczej, o których mowa w art. 70 ust. 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych.”

Minister podał także, iż w związku z wydaniem zarządzenia z dnia 12 lutego 2021 r. w sprawie prowadzenia nadzoru przez Ministra Klimatu i Środowiska przewiduje się przyjęcie nowego dokumentu w miejsce *Działań nadzorczych*... z 13 marca 2019 r.

(akta kontroli str. 4524-4527)

Zadania poszczególnych komórek organizacyjnych MŚ/MK/MKiŚ w zakresie nadzoru Ministra nad PIG i NFOŚiGW zostały przedstawione w pkt. 2.4.2. wystąpienia. Minister Środowiska, Minister Klimatu oraz Minister Klimatu i Środowiska składali oświadczenia o systemie kontroli zarządczej za lata 2015-2020 podając, że w ograniczonym stopniu funkcjonowała adekwatna, skuteczna i efektywna kontrola zarządcza. Oświadczenia zostały zamieszczone w BIP Ministerstwa.

(akta kontroli str. 790-831)

2.4.2. W regulaminie organizacyjnym MKiŚ oraz w wewnętrznych regulaminach komórek organizacyjnych Ministerstwa, ustalono zadania dotyczące obszaru rozpoznania i wykorzystania energii geotermalnej oraz realizowania nadzoru Ministra nad PIG-PIB i NFOŚiGW. I tak m.in.:

(1) W strukturze Departamentu Nadzoru Geologicznego i Polityki Surowcowej (wg wewn. regulaminu organizacyjnego z 21 stycznia 2021 r.) znajdował się Wydział Programowania Prac Państwowej Służby Geologicznej i Nadzoru, do którego zadań należało m.in.: programowanie prac psg, prowadzenie spraw z zakresu nadzoru Ministra nad realizacją zadań psg, prowadzenie spraw z zakresu nadzoru Ministra nad PIG-PIB.

(2) Do zadań Wydziału Regulacji i Mechanizmów Wsparcia Odnawialnych Źródeł Energii znajdującego się w strukturach Departamentu Odnawialnych Źródeł Energii (wg wewn. regulaminu organizacyjnego tego Departamentu z 1 marca 2021 r.) należało m.in.: prowadzenie, analiza w zakresie doskonalenia rozwiązań prawnych dot. wykorzystania OZE; realizacja działań na rzecz zapewnienia udziału OZE zgodnie z KPEiK na lata 2021-2030; tworzenie, wdrażanie i utrzymanie polityk związanych ze wsparciem OZE oraz współpraca m.in. z NFOŚiGW w zakresie wydatkowania środków finansowych przeznaczonych na to wsparcie; monitorowanie procesu rozwoju wykorzystania OZE oraz osiągania celów wynikających z wymogów UE; wdrażanie polityki energetycznej państwa, w tym realizacja zadań Ministra w zakresie bezpieczeństwa energetycznego.

(3) W wewnętrznym regulaminie organizacyjnym Departamentu Geologii i Koncesji Geologicznych z 2 marca 2021 r. ustalono, że do zadań Wydziału Hydrogeologii, Geologii Inżynierskiej i Geotermii należało prowadzenie spraw m.in. z dziedziny geotermii, w tym dot. opiniowanie wniosków geotermalnych w ramach NFOŚiGW.

(4) Do zadań Departamentu Funduszy Europejskich (wg wewn. regulaminu organizacyjnego tego departamentu z 1 sierpnia 2021 r.) i funkcjonujących w jego strukturze:

- Wydziału Koordynacji Systemu i Nadzoru - należało realizowanie zadań Ministra pełniącego funkcję Operatora programów MF EOG i NMF w zakresie zagadnień

systemu zarządzania i kontroli oraz wykonywanie zadań związanych ze sprawowaniem przez Ministra nadzoru nad NFOŚiGW;

- Wydziału Planowania, Rozliczania i Pomocy Technicznej - należała realizacja zadań Ministra pełniącego funkcję Instytucji Pośredniczącej w ramach m.in. priorytetu I POLiŚ 2014-2020 dla sektora energetyka, w zakresie planowania i zarządzania środkami dostępnymi w ramach tego programu;
- Wydziału Analiz i Koordynacji Finansowania - należało m.in.: prowadzenie spraw z zakresu nadzoru Ministra nad NFOŚiGW oraz WFOŚiGW polegających na: opiniowaniu, we współpracy z innymi komórkami organizacyjnymi Departamentu lub Ministerstwa, projektów programów priorytetowych oraz projektów zmian programów priorytetowych NFOŚiGW oraz monitorowaniu realizacji tych programów;
- Wydziału Programowania i Ewaluacji – należała realizacja zadań Ministra związanych z programowaniem wsparcia z funduszy UE obszaru energetyki w perspektywie finansowej 2014-2020 i 2021-2027, koordynowaniem opracowania i aktualizacji krajowych programów operacyjnych w zakresie polityki spójności służących realizacji celów polityki energetyczno-klimatycznej finansowanych ze środków UE w ramach obu perspektyw finansowych oraz zadania związane z organizacją procesu wyboru projektów do dofinansowania i sprawozdawczością w ramach tych programów, w szczególności zadania Ministra pełniącego funkcję Instytucji Pośredniczącej w ramach m.in. priorytetu I POLiŚ 2014-2020 (sektor energetyka POLiŚ) w zakresie programowania wsparcia, przeprowadzania badań ewaluacyjnych oraz rozpatrywania protestów od negatywnej oceny wniosków o dofinansowanie;
- Wydziału Zarządzania POLiŚ – należała realizacja zadań Ministra pełniącego funkcję Instytucji Pośredniczącej m.in. w priorytecie I POLiŚ 2014-2020, m.in. w zakresie nadzoru nad realizacją zadań przez Instytucje Wdrażające m.in. w ramach I osi priorytetowej, w zakresie programowania wsparcia, przeprowadzania badań ewaluacyjnych oraz rozpatrywania protestów od negatywnej oceny wniosków o dofinansowanie, m.in. poprzez: nadzorowanie procesów naboru i oceny projektów dokonywanych przez Instytucje Wdrażające; weryfikację list rankingowych projektów wyłonionych do wsparcia; monitorowanie systemu wskaźników ustanowionych dla poziomu działań, osi priorytetowych w sektorze energetyka POLiŚ 2014-2020.

(5) W regulaminie organizacyjnym Departamentu Ciepła z 1 marca 2021 r., ustalono m.in., że do zadań Wydziału Kogeneracji i Ciepłownictwa należy inicjowanie, opracowywanie i wdrażanie polityki Ministra oraz realizacja zadań Ministra w zakresie funkcjonowania i rozwoju sektora ciepłownictwa i kogeneracji, w szczególności poprzez wdrażanie polityki energetycznej państwa, w tym realizację zadań Ministra w zakresie bezpieczeństwa energetycznego kraju, w zakresie właściwości Departamentu.

(akta kontroli str. 13-59)

2.4.3. W latach 2015-2021 sporządzano plany działalności MŚ/MK/MKiŚ oraz jednostkowe plany działalności departamentów realizujących zadania z zakresu prowadzenia spraw związanych z geotermią oraz zadania z zakresu nadzoru ministra właściwego ds. środowiska (od 29 lutego 2020 r. ministra właściwego ds. klimatu) nad PIG i NFOŚiGW.

I tak m.in. w planach działalności Ministra Środowiska na:

- 2018 r. ujęto m.in. zadania: realizacji projektu strategicznego SOR - wdrożenie spójnej i kompleksowej PSP oraz współrealizacji projektu strategicznego SOR - *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*;
- 2019 r. w ramach celów: ujęto m.in. zadania: koordynacji i realizacji projektu strategicznego SOR - *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*; sprawowania nadzoru nad rozpoznawaniem budowy geologicznej kraju; zarządzania alokacją i kontraktacją środków oraz nadzór nad terminową realizacją projektów finansowanych w ramach POLiŚ.

W planie działalności Ministra Klimatu na 2020 (dla działów klimat i energia) w ramach celu: *Bezpieczny zdecentralizowany zeroemisyjny system energetyczny* ujęto m.in. zadanie wspierania realizacji przedsięwzięć w ramach właściwych programów priorytetowych NFOŚiGW, a w ramach celu *Eliminacja niskiej emisji z ogrzewania i transportu* ujęto

m.in. zadanie przygotowania strategii ciepłownictwa, w tym analiza obecnego modelu rynku ciepła wraz z diagnozą.

W planie działalności Ministra Klimatu na 2020 (dla działu środowisko) z 29 listopada 2019 r., w ramach celu *Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska* ujęto m.in. zadanie koordynacji i realizacji projektu strategicznego *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*.

W planie działalności Ministra Klimatu i Środowiska na 2021 (dla działów klimat, energia oraz środowisko) w ramach celu *Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska oraz adaptacja do zmian klimatu* ujęto zadanie realizacji projektu *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*; w jednostkowym planie działalności Departamentu Geologii i Koncesji Geologicznych na 2021 r. ujęto zadanie prowadzenia działań na rzecz wsparcia geotermii, dla którego jednym z mierników był stopień realizacji projektu *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce*.

Zadania MŚ/MK/MKiŚ wymienione powyżej były ujęte także w sprawozdaniach z realizacji planów działalności MŚ/MK/MKiŚ za lata 2015-2020 oraz w jednostkowych planach działalności właściwych komórek organizacyjnych realizujących te zakresy i sprawozdaniach z ich realizacji.

(akta kontroli str. 60-235)

2.4.4. W latach 2015-2021 w MŚ/MK²¹⁴/MKiŚ, funkcjonowała komórka kontroli i audytu wewnętrznego²¹⁵, do której zadań należała m.in. realizacja zadań Ministra w zakresie kontroli i audytu wewnętrznego oraz koordynowanie nadzoru nad organami i jednostkami podległymi Ministrowi lub nadzorowanymi przez Ministra.

W okresie objętym kontrolą przeprowadzonych zostało dziewięć kontroli wewnętrznych w PIG-PIB, które dotyczyły m.in. działalności finansowej, organizacji i jakości pracy oraz jakości zarządzania, zawierania umów cywilno-prawnych, dostępu do informacji geologicznej i ochrony praw autorskich, realizacji zadań państwowej służby geologicznej. Nie prowadzono kontroli dedykowanych wyłącznie realizacji przez PIG-PIB zadań psg w obszarze rozpoznania zasobów wód termalnych. W trakcie kontroli sprawdzającej (wystąpienie Ministra Klimatu nr BKA-I.0945.1.2018.KZ z dnia 16 stycznia 2020 r.) objęto badaniem planowanie i realizację zadań psg oraz ich finansowanie, zwracając uwagę na brak finansowania zadań psg z budżetu państwa oraz opóźnienia w procedowaniu opiniowania planów prac psg na 2016 r. (i lata następne), 2017 r. (i lata następne) i 2018 r. (i lata następne), co przedstawiono w pkt 2.1 nin. wystąpienia pokontrolnego.

Z kolei w NFOSiGW przeprowadzono sześć kontroli. Kontrole te nie dotyczyły naborów w latach 2015-2021 (I półrocze) w ramach programów priorytetowych umożliwiających dofinansowanie przedsięwzięć z zakresu geotermii²¹⁶.

Zgodnie z wynikami przeprowadzonych zadań audytowych:

(1) Nr BKA-III.0960.4.2018 przeprowadzonego w okresie od 5 czerwca 2018 r. do 30 września 2018 r. pn. *Przejrzystość podziału zadań (w tym określonych w dokumentach strategicznych) pomiędzy komórkami geologicznymi MŚ. Wykorzystanie zaleceń pokontrolnych NIK* – struktura organizacyjna Ministerstwa, jak i regulacje wewnętrzne w latach 2016-2018 stwarzały ogólne ramy dla realizacji zadań. Audytorzy zauważyli jednak słabości „w szczególności w procesie planowania i podejmowania decyzji strategicznych, powielanie czynności przez różne komórki organizacyjne, rozproszenie kompetencji w sprawach legislacyjnych, brak bieżącej analizy problemów i skutecznego ich

²¹⁴ Nazwę *Ministerstwo Środowiska* zmieniono na nazwę *Ministerstwo Klimatu* na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 listopada 2019 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie utworzenia Ministerstwa Środowiska (Dz. U. poz. 2289).

²¹⁵ Wg regulaminów organizacyjnych stanowiących załączniki do zarządzenia MŚ z 10 czerwca 2014 r. (Dz. Urz. MŚ z 2014 r. poz. 39 ze zm.) i zarządzenia MŚ z 3 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. MŚ z 2016 r. poz. 41, ze zm.) - Biuro Kontroli i Audytu Wewnętrznego, wg regulaminu organizacyjnego stanowiącego załącznik do zarządzenia Ministra Klimatu z 25 maja 2020 r. ((Dz. Urz. MK z 2020 r. oz. 28, ze zm.) oraz zarządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 9 listopada 2020 r. (Dz. Urz. MKiŚ z 2020 r. poz. 10, ze zm.) - Biuro Kontroli Wewnętrznej i Audytu

²¹⁶ Zakres kontroli przeprowadzonych w NFOSiGW dot. m.in. sprawowania nadzoru właścicielskiego nad spółkami z udziałem NFOSiGW, dofinansowywania przedsięwzięć objętych programem likwidacji „bomb ekologicznych” w ramach programu priorytetowego *Ochrona powierzchni ziemi*, prawidłowości oceny wybranych wniosków o dofinansowanie w ramach konkursu programu priorytetowego pn. *System zielonych inwestycji*, realizacja wybranych programów priorytetowych: *Agroenergia i Racjonalna gospodarka odpadami*).

rozwiązywania, brak właściwego nadzoru nad realizacją powierzanych zadań nie sprzyjały optymalnemu wykorzystaniu zasobów kadrowych dla osiągnięcia celów strategicznych”.

(2) Nr 1/2020 Ocena działań podejmowanych przez Ministerstwo Środowiska dotyczących projektu strategicznego *Rozwój i wykorzystanie potencjału geotermalnego w Polsce* – w badanym obszarze funkcjonowała w wystarczającym stopniu adekwatna, skuteczna oraz

efektywna kontrola zarządcza, niemniej jednak zidentyfikowane słabości ustanowionego systemu wymagały podjęcia dodatkowych działań o charakterze usprawniającym.

(akta kontroli str.631-789)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości:

OCENA CZĄSTKOWA

Minister właściwy ds. środowiska przy pomocy Głównego Geologa Kraju brał udział w kreowaniu zadań psg, realizowanych przez nadzorowany przez Ministra PIG-PIB, tj. zadań dotyczących m.in. rozpoznania złóż wód termalnych, a także ich dokumentowania i prowadzenia baz danych. Poprzez opiniowanie list nowych zadań w tym zakresie oraz planów prac psg zapewnił sobie wpływ na ich przygotowanie, a opiniując wnioski w tym zakresie oraz oceniając osiągnięte efekty rzeczowe zadań psg – sprawował nadzór nad ich realizacją, w tym nad osiągnięciem zaplanowanych celów.

Ministrowie: Środowiska/Klimatu/Klimatu i Środowiska mieli wpływ na politykę wsparcia przedsięwzięć geotermalnych realizowaną przez nadzorowany NFOŚiGW - opiniowali programy priorytetowe NFOŚiGW, a jeden z nich - *Udostępnianie wód termalnych w Polsce*, został wdrożony z inicjatywy Głównego Geologa Kraju. Ponadto ww. ministrowie byli Operatorami programów wdrażanych w ramach MF EOG i NMF oraz Instytucją Pośredniczącą w POLiŚ, w których jednym z obszarów dofinansowania było wykorzystanie zasobów geotermalnych. MŚ/MK/MKiŚ prowadziło działania promocyjne i informacyjne w celu upowszechnienia informacji o możliwościach wykorzystania zasobów geotermalnych, w tym także poprzez inicjatywy PIG-PIB oraz stwarzało warunki do wykorzystania doświadczeń innych krajów w tym obszarze.

Zakres części prac PIG-PIB wykonywanych w ramach jednego z zadań²¹⁷ ww. projektu RiWPGwP został skoncentrowany na miejscowościach liczących poniżej 50 tys. mieszkańców, które w ocenie NIK są jednak potencjalnie mniej perspektywicznymi lokalizacjami dla inwestycji geotermalnych. Nastąpiło to w rezultacie przyjętego przez Instytut sposobu uwzględnienia uwag Ministerstwa do projektu tego zadania. W ocenie NIK, niższa atrakcyjność tych miejscowości dla inwestycji w geotermię zazwyczaj związana jest z niższą koncentracją potrzeb ciepłowniczych, wynikającą z charakteru zabudowy oraz z niższą skalą potrzeb ciepłowniczych.

NIK zwraca uwagę, że zadania państwowej służby geologicznej, realizowane przez PIG-PIB, w tym zadania dot. rozpoznania geologicznego z zakresu wód termalnych, były niemal w całości finansowane ze środków NFOŚiGW pomimo że zgodnie z art. 162a ust. 1 ustawy Pgg powinny być one finansowane ze środków budżetu państwa w części dotyczącej środowiska będących w dyspozycji ministra właściwego do spraw środowiska²¹⁸. Przykładowo, zgłoszona na 2022 r. kwota 2,0 mln zł z budżetu państwa na finansowanie zadań psg stanowiła zaledwie ok. 1,5 % kwoty o jaką wnioskował Minister do NFOŚiGW w celu zabezpieczenia środków na realizację tych zadań w 2022 roku.

W MŚ/MK/MKiŚ wprowadzono ramy dla nadzoru nad programowaniem i realizacją zadań związanych z wykorzystaniem potencjału geotermalnego Polski, w tym m.in.: zapewniono w regulaminach organizacyjnych delegowanie zadań realizowanych w obszarze wykorzystania zasobów geotermalnych, wprowadzono regulacje z zakresu kontroli zarządczej oraz procedury, które stwarzały ogólne ramy dla realizowania zadań z tego zakresu oraz sprawowania nadzoru nad PIG-PIB i NFOŚiGW. W planach działalności

²¹⁷ Ocena potencjału energetycznego i surowcowego wód termalnych i leczniczych w wybranych obszarach zurbanizowanych wraz z analizą geosrodowiskowych i ekonomicznych uwarunkowań ich zagospodarowania.

²¹⁸ W trakcie kontroli NIK nr S/18/001 „Realizacja wybranych zadań państwowej służby geologicznej”, przeprowadzonej w MŚ ustalono, iż nie zapewniono finansowania PIG-PIB z budżetu państwa i wnioskowano o podjęcie działań mających na celu zapewnienie finansowania psg ze środków budżetu państwa, zgodnie z ustawą Pgg, niezależnie od finansowania ze środków NFOŚiGW czy innych możliwych źródeł.

Ministrów i jednostkowych planach działalności komórek organizacyjnych MŚ/MK/MKiŚ ujmowano zadania związane z rozwojem wykorzystania potencjału geotermalnego.

IV. Uwagi i wnioski

W związku z niestwierdzeniem nieprawidłowości, Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje uwag ani wniosków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Prezesa NIK. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Warszawa, dnia 25 października 2021 r.

Zmian w wystąpieniu pokontrolnym
dokonał:

Piotr Miklis
Dyrektor Delegatury NIK
w Katowicach